

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล ที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมเอกสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรม
5. บริบทของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

บทบาทของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาประเทศนั้นเป็นที่ตระหนักและยอมรับกันโดยทั่วไปสำหรับสภาพการณ์ปัจจุบันและอนาคต การศึกษาเป็นปัจจัยหลักในการโน้มนำประเทศไปในทางที่พึงประสงค์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและศิลปวัฒนธรรม อุดมการณ์สำคัญของการจัดการศึกษา คือการจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตและการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่สร้างคุณภาพชีวิตและสังคมบูรณาการอย่างสมบูรณ์ระหว่างปัญญาธรรม คุณธรรม และวัฒนธรรม ปลูกฝังความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตั้งแต่ปฐมวัยและพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ การศึกษาจึงเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตและสังคม โดยเฉพาะการพัฒนา มนุษย์ให้กลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ที่เรียกว่า ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) และ ทรัพยากรมนุษย์นี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประเทศมีการพัฒนาทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นการลงทุนทางปัญญา (Intellectual Investment) ของประเทศ บทบาทการศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาประเทศชาติ จึงเป็นสิ่งที่คู่กัน และเป็นสิ่งที่ต้องมีความคู่กัน เสมอ (อมลวรรณ วีระธรรม โม, 2548, หน้า 103)

1.1 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ให้ความสำคัญของการศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, 2551, หน้า 1) ตลอดจนได้กำหนดแนวการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา วัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมเทคโนโลยีก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสุขบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียงและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549 หน้า 6)

การศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ในทุกๆด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อช่วยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ความรู้ และสติปัญญาของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะเป็นสิ่งจำเป็นต่อการปฏิบัติและพัฒนางาน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ควรมุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักตามแนวทาง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่ง เน้นพัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน เนื่องจากผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ การจัดการศึกษาที่ดีจึงควรเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเสริมสร้างเต็มเต็มศักยภาพของตนเองเพื่อผลักดันและนำพาตนเองไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

1.2 แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559

แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559 จัดทำขึ้นภายใต้กรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559 และสอดคล้องเชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ.2552 – 2559) ตลอดจนสภาพปัญหาจากการจัดและพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระยะที่ผ่านมา ซึ่งพบว่าจะยังมีปัญหาที่จำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้งด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจนสภาพการบริหารและจัดการศึกษาที่ยังต้องเพิ่มเติม ในด้านประสิทธิภาพ

จากกรอบทิศทางนโยบายและสภาพดังกล่าวข้างต้น นำมาสู่การกำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ 5 ประเด็น ที่ครอบคลุมทั้งการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้เรียน ครู คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษา การผลิตและพัฒนาคุณภาพกำลังคนรองรับการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันของประเทศ การส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม การขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางการศึกษา และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งการพัฒนาระบบบริหารจัดการและส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา อีกทั้งได้กำหนดกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ไว้อย่างชัดเจน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555, หน้า 1)

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน ทั้งในเชิงสถาบัน ระบบ โครงสร้างของสังคมให้เข้มแข็ง สามารถเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามสถานการณ์การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อคนและสังคมไทยหลายประการ ผลการพัฒนาตามช่วงวัย พบว่า กลุ่มวัยเด็ก ระดับเซเว่นปี๊ญญา มีค่าเฉลี่ยลดลง ขณะเดียวกันยังมีภาวะโภชนาการเกินและโรคอ้วนจากพฤติกรรมบริโภคที่ไม่เหมาะสม ส่วนเด็กวัยเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าร้อยละ 50 และมาตรฐานความสามารถของผู้เรียนในเรื่องการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ และคิดสร้างสรรค์ค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้ จากพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพทำให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้น ขณะที่กลุ่มวัยทำงานภาพรวมกำลังแรงงานมีการศึกษาสูงขึ้น การเรียนต่อในสายอาชีพศึกษายังไม่สอดคล้องกับความ

ต้องการกำลังคนระดับกลางของประเทศ อีกทั้งแรงงานที่เป็นวัยใช้กำลังแรงงานยังขาดการออกกำลังกาย กลุ่มวัยสูงอายุแม้จะมีอายุยืนยาวขึ้น แต่ประสบปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น เช่น โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของภาครัฐในอนาคต การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน มีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มหมดไป พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความประปรายจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้น (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2555, หน้า 1)

สรุป จากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ยังพบปัญหาจากการจัดและพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในระยะเวลาที่ผ่านมา ที่จำเป็นต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้งด้านการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชน ด้านคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ยังอยู่ในระดับต่ำ ตลอดจนสภาพปัญหาต่างๆ ในสังคม ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของทรัพยากรมนุษย์ในประเทศ การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน ทั้งในเชิงสถาบัน ระบบ โครงสร้างของสังคมให้เข้มแข็ง สามารถเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต

1.3 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลาง ที่ใช้ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข โดยได้กำหนดสาระการเรียนรู้ที่เป็นองค์ความรู้ที่ทักษะกระบวนการ และคุณธรรม จริยธรรม 8 กลุ่ม ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ พร้อมทั้งกำหนดให้มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เป็นกิจกรรมที่จัด

ให้ผู้เรียนได้พัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สร้างเสริมศีลธรรมคุณธรรมและจริยธรรม โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกื้อกูลการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และการเข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมอย่างมีความสุขด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจ ในทางปฏิบัติ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆที่เกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้นอีกทั้งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนเองอย่างเต็มที่ เลือกลงตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการส่งเสริม ทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคล และสถานการณ์ต่างๆ ได้ อดีและมีมีความสุข เช่น กิจกรรมการเสริมสร้างความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง กิจกรรมพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สามารถหลอมเข้าไปในการจัดกิจกรรมต่างๆได้ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมโดยมุ่งเน้นให้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติจริง โดยการศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน การทำงานเป็นกลุ่ม และประเมินผลเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามลักษณะความพร้อม ความต้องการ และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามกลยุทธ์ของสถานศึกษา และมีการกำกับดูแลอย่างจริงจัง หลักสูตรการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และคุณภาพการเรียนการสอนที่ดีย่อมส่งผลในเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณภาพคนในประเทศนั้นๆการจัดการศึกษาย่อมอาศัยหลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของชาติให้มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและจริยธรรม สามารถเรียนรู้ได้อย่างเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระดับต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และแสวงหาแนวทางที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนนั้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ โดยกำหนดกรอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมคาดหวัง หลักสูตรถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการวางรากฐานคุณภาพของคนในชาติ ส่งเสริมความงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา วางรากฐานความคิดให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีและอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างปกติสุข (ประสาธต์ เนื่องเฉลิม, 2553, หน้า 19-20)

จุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาและเพิ่มพูนองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาศักยภาพของผู้เรียนมุ่งสร้างปัญญา และคุณลักษณะของชีวิต เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีพเพื่อตนเองพึ่งพาตนเองได้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อ

สังคมส่วนร่วม โดยมีแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการศึกษาของการศึกษาจึงควรมุ่งให้การศึกษาด้านวิชาการ โดยการต่อยอดความรู้ควบคู่ไปกับการฝึกฝนขัดเกลาทางความคิด ความประพฤติและคุณธรรม โดยให้มีความเข้าใจในหลักเหตุผล มีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักรับผิดชอบและตัดสินใจในทางที่ถูกต้องเป็นธรรม และควรมีการเรียนรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติควบคู่กันไป โดยเน้นการเรียนรู้แบบสหวิทยาการและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2551, หน้า 6) แผนการศึกษาหรือแผนต่างๆที่กำหนดขึ้นนี้ใช้ย้อมต้องการผลให้อยู่ในแนวทางที่ต้องการ กิจกรรมหลักของการศึกษาคือความต้องการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนแต่ละคนเพื่อทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถที่แสดงออกได้ โดยใช้ทักษะที่แฝงอยู่ในตัวผู้เรียนและพัฒนาความเข้าใจความรู้แจ้งและความซาบซึ้งในตัวผู้เรียน ความมุ่งความที่กล่าวนี้เป็นผลที่ต้องการในตัวผู้เรียน ซึ่งเรียกว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษาจะต้องเป็นไปตามวัฒนธรรม และเป็นไปตามความต้องการของสังคมซึ่งการกระทำดังกล่าวจะต้องศึกษาว่า ปัญหาคืออะไร และสิ่งที่ต้องการที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของผู้เรียนคืออะไร ซึ่งการที่จะจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการของสังคมนั้นทำได้ไม่ถนัด ทั้งนี้เพราะว่า สังคมมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงเร็วมากแต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่โรงเรียนและสถาบันการศึกษาควรกระทำคือจัดหลักสูตรที่คิดว่าให้ความรู้กับผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้และทำให้ผู้เรียนมีทักษะและเห็นคุณค่าของวิทยาการที่ได้ศึกษาในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาว่ามีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม จากกรณีวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและความเจริญในด้านเทคโนโลยี จะเห็นได้ว่า เทคโนโลยีสร้างความเจริญและความสะดวกสบายให้กับบุคคลในสังคม ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีได้เข้ามาในสังคมของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่องจุดมุ่งหมายของการศึกษาจึงควรเน้นเพื่อเตรียมตัวผู้เรียนให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงได้ จุดมุ่งหมายของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา หมายถึง จุดเป้าหมายของโรงเรียนหรือสถาบัน การศึกษาที่ต้องการให้ประสบผลสำเร็จในแผนหลักสูตรถือว่าจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์มีความหมายในทำนองเดียวกัน แต่คำว่าจุดมุ่งหมายจะทำให้รู้สึกกว้างกว่าจุดประสงค์ถ้าจุดมุ่งหมายของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา กล่าวได้ว่า ต้องการพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน ข้อความนี้เป็นผลที่เกิดจากการเรียนการสอนที่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาจึงต้องจัดการศึกษาตามจุดมุ่งหมายนั้นให้เหมาะสมกับผู้เรียนทุกคน จุดประสงค์คือการพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน (บรรพต สุวรรณประเสริฐ, 2544, หน้า 38-40)

สรุป หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลาง ที่ใช้ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ

มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุข การศึกษาต้องมุ่งพัฒนาและเพิ่มพูนองค์ความรู้ใหม่ พัฒนาศักยภาพของผู้เรียนมุ่งสร้างปัญญา และคุณลักษณะของชีวิต เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีพเพื่อตนเองพึ่งพาตนเองได้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้ และมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ประโยชน์เพื่อสังคมส่วนร่วม

1.4 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือการทำให้มนุษย์เจริญขึ้น และกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าในสังคม โดยมีรายละเอียดตามแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังต่อไปนี้

ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

อมลวรรณ วีระธรรมโม (2548, หน้า 104-105) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ได้มีการกล่าวถึงกันอย่างมากในปัจจุบันนี้ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และทุกๆที่ที่คิดว่า “มนุษย์” เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ที่สำคัญที่สุด ความหมายของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่ถูกจัดระเบียบ โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เอกชนที่เป็นเจ้าภาพหรือนายจ้าง และได้ออกแบบมา และ/หรือจัดขึ้นเพื่อพัฒนาและปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรและชุมชน ตลอดจนความต้องการของเอกัตบุคคล

ในปัจจุบันนี้มีการกล่าวว่า การแบ่งปันความรู้คืออำนาจ (Knowledge Sharing is Power) เนื่องจาก ความรู้ (Knowledge) เป็นสิ่งที่กำลังกล่าวถึงกันมากในปัจจุบันนี้และก็ได้ยืมมากขึ้น มากขึ้นขณะเดียวกันองค์ความรู้จำเป็นต้องมาจัดการกับ “มนุษย์” ให้มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า (Human Wealth) จึงเกิดคำถามขึ้นมากมายว่า ทำไมต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมีเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก มนุษย์เป็นศูนย์กลางของความสำเร็จ ทุกองค์กร ทุกหน่วยงานจำเป็นต้องอาศัยความสำเร็จที่เกิดจากทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ มนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินงานให้บรรลุวิสัยทัศน์มนุษย์ต้องการความก้าวหน้าหรืออยากหาความรู้เพิ่มเติม มนุษย์ทุกคนต้องการให้มีความรู้ลึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร เพิ่มความผูกพันกับองค์กร เกื้อกูลชุมชนและสังคม หรือทำให้เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง

ประการที่สอง มนุษย์มีคุณค่า มีสิทธิมนุษยชน (Human Right) ที่พึงได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียม ตามโอกาสและความเหมาะสม

ประการที่สาม เป็นการลงทุนทางปัญญาให้เกิดความรู้แก่มนุษย์ มีการแบ่งปันความรู้เพื่อนำไปสู่องค์กรแห่งความรู้ (Learning Society) หรือเศรษฐกิจแห่งความรู้ (Knowledge Based Society)

ประการที่สี่ พัฒนาศักยภาพมนุษย์เพื่อการแข่งขันตามโครงสร้างของการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของโลกยุคโลกาภิวัตน์

ประการที่ห้า การพัฒนาศักยภาพมนุษย์เพื่อเปลี่ยนแปลงองค์กร หน่วยงาน ชุมชนให้เป็นองค์กรหน่วยงานและชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เป็นกิจกรรมที่มีความหมายที่เกี่ยวกับคุณภาพของมนุษย์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อด้านมนุษยนิยม (Humanism) โดยเชื่อในความดี ความมีเหตุผลของมนุษย์และเชื่อว่ามนุษย์มีความสามารถในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเจริญงอกงามตลอดชีวิต มีความทันสมัย เป็นการเน้นความสำคัญและศักดิ์ศรีของเอกัตบุคคลในการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ชุมชน และประเทศ สู่อนาคตของสังคมที่มีคุณภาพต่อไป

อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาศักยภาพมนุษย์คือการทำให้มนุษย์เจริญขึ้นกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่าในสังคม สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับปัจจุบัน ที่ได้เน้นในเรื่องของการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Human Resource Development : HRD) เพราะเป็นกระบวนการที่จะเสริมสร้าง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันพึงประสงค์ในด้านต่างๆ เช่น พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เป็นต้น

แนวคิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์

การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เป็นการนำศักยภาพของแต่ละบุคคลมาใช้ ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างให้แต่ละบุคคลเกิดทัศนคติที่ดีต่อองค์กร ตลอดจนเกิดความตระหนักในคุณค่าของตนเอง เพื่อร่วมงานและองค์กร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เพิ่มพูนขึ้นได้ ทั้งด้านความรู้ ด้าน ทักษะ และเจตคติ ถ้าหากมีแรงจูงใจที่ดีพอ

2. การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ตั้งแต่การสรรหา การคัดเลือก นำมาสู่การพัฒนาในระบบขององค์กร

3. วิธีการในการพัฒนาศักยภาพมีหลายวิธี จะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ ลักษณะขององค์กร และบุคลากร

4. จัดให้มีระบบการประเมินการพัฒนาความสามารถของบุคลากรเป็นระยะ ๆ เพื่อช่วยแก้ไขบุคลากรบางกลุ่ม ให้พัฒนาความสามารถเพิ่มขึ้นและในขณะเดียวกันก็ สนับสนุน ให้ผู้มีขีดความสามารถสูงได้ก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งใหม่ที่ต้องใช้ ความสามารถสูงขึ้น

5. องค์กรจะต้องจัดระบบทะเบียนบุคลากรให้เป็นปัจจุบัน ที่สามารถ ตรวจสอบความก้าวหน้าได้เป็นรายบุคคล (รุ่งฤดี กิจควร, สืบค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2556, จาก joomla.ru.ac.th/hrd/Journal/vol_1No_1/rungredee.pdf.)

เนื่องจากมนุษย์มีความสำคัญต่อการพัฒนาดังกล่าว ประกอบกับมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเพื่อให้มนุษย์มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่พึงประสงค์ และมีความสามารถที่จะก้าวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลง จึงจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการเพิ่มความรู้ ทักษะ และความสามารถของมนุษย์ในสังคม ในทางเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ หมายถึงการสะสมทุนมนุษย์ และควมมีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ ในทางการเมือง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเตรียมพลเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เมื่อเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นพลเมืองในระบอบ ประชาธิปไตย ในทางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการช่วยให้ มนุษย์มีชีวิตที่สมบูรณ์และมั่งคั่ง ดิฉิยคืออยู่กับประเพณีที่ล้ำหลังลดน้อยลง (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541, หน้า 61)

1.5 จิตวิทยาพัฒนาการ

การศึกษาจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการเข้าใจบุคคลในลักษณะองค์รวม ทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มสังคม เข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรมปัญหา เข้าใจถึงระดับสติปัญญา ลักษณะอารมณ์ ความต้องการของบุคคลแต่ละวัย นอกจากนี้การเข้าใจธรรมชาติของบุคคลแต่ละวัยช่วยให้เกิดการประสานงานกัน อย่างราบรื่น และช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากันได้ดีขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายและลักษณะทั่วไปของพัฒนาการ

พัฒนาการเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ทั้งที่สังเกตได้ง่ายชัดเจน และมองเห็นได้ยาก ไม่ชัดเจน ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตพัฒนาการเป็นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านของชีวิตตั้งแต่จุดเริ่มต้นของชีวิตจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่องทั้งในลักษณะของการเจริญงอกงามและการถดถอย ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับ ซึ่งนำไปสู่ความมีวุฒิภาวะ จิตวิทยาพัฒนาการ (Development Psychology) เป็นจิตวิทยาแขนงหนึ่งที่มุ่งศึกษามนุษย์ทุก วัยตั้งแต่ปฏิสนธิจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการเจริญเติบโตทางร่างกาย ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ พฤติกรรมการแสดงออก สังคม บุคลิกภาพ ตลอดจนสติปัญญาของบุคคลในวัยต่างกัน เพื่อให้ทราบถึงลักษณะพื้นฐาน ความเป็นมา จุดเปลี่ยน จุดวิกฤตในแต่ละวัย กล่าวคือช่วยให้ทราบถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงของบุคคลในวัยต่าง ๆ กัน จิตวิทยาพัฒนาการจึงถือเป็นรากฐานของจิตวิทยาแขนงอื่น ๆ การศึกษาจิตวิทยาพัฒนาการของมนุษย์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจบุคคลในลักษณะองค์รวมทั้งที่เป็นส่วนบุคคลและการ อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

สังคม เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรมปัญหา เข้าใจถึงระดับสติปัญญา ลักษณะอารมณ์ ความต้องการของบุคคลแต่ละวัย นอกจากนี้การเข้าใจธรรมชาติของบุคคลแต่ละวัยช่วยให้เกิดการประสานงานกัน อย่างราบรื่น และช่วยให้บุคคลปรับตัวเข้ากันได้ดีขึ้น (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2540, หน้า 21)

จิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ สังคมปัจจุบันเป็นยุคข่าวสารไร้พรมแดน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้สึกรู้สีกนึกคิดของวัยรุ่นมากขึ้นด้วย ในระยะวัยรุ่นเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยวิกฤต (Critical Period) หรือวัยพายุแค้น (Storm and Stress) เนื่องจากมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตอย่างมาก มีปัญหาและมีความยากลำบากในการปรับตัว วัยรุ่น (Adolescence) เป็นวัยที่มีพัฒนาการปรับเปลี่ยนจากวัยเด็กเข้าสู่ผู้ใหญ่ เริ่มตั้งแต่ช่วงอายุประมาณ 12 หรือ 13 ปี จนกระทั่งถึงอายุประมาณ 20 ปี มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายเป็นสัญญาณสำคัญที่บ่งชี้ถึงการพ้นระยะการเป็น เด็ก คือการเปลี่ยนแปลงร่างกายนอกและการมีวุฒิภาวะทางเพศ เช่น ความสูง น้ำหนัก การเริ่มมีลักษณะทางเพศ ได้แก่ การมีหน้าอกในวัยรุ่นหญิง การมีหนวดและการเปลี่ยนแปลงของเสียงในวัยรุ่นชาย ขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น ความสนใจในเพศตรงข้าม การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และสังคม เป็นต้น (Papalia and Olds, 1995, อ้างอิงจาก ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2538, หน้า 78-80) มีการแบ่งระยะของวัยรุ่น ออกเป็น 3 ระยะดังนี้ วัยรุ่นตอนต้น (Early Adolescence) เด็กหญิงมีอายุระหว่าง 13 – 15 ปี เด็กชายมีอายุระหว่าง 15 – 17 ปี วัยรุ่นตอนกลาง (Middle Adolescence) เด็กหญิงมีอายุระหว่าง 15 – 18 ปี เด็กชายมีอายุระหว่าง 17 – 19 ปี วัยรุ่นตอนปลาย (Late Adolescence) เด็กหญิงมีอายุระหว่าง 18 – 21 ปี เด็กชายมีอายุระหว่าง 19 – 21 ปี (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2549, หน้า 356-363)

สรุป วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการเจริญเติบโตทางร่างกายอย่างรวดเร็ว มีการเจริญเติบโตของสมองอย่างเต็มที่ มีวุฒิภาวะทางเพศ มีพลังในตัวเองมาก มีอารมณ์ที่แปรปรวนอย่างรวดเร็ว รักกลุ่มเพื่อน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความเข้าใจ และช่วยกันส่งเสริมให้วัยรุ่นได้มีพัฒนาการสมวัยและให้ความช่วยเหลือในการปรับตัวกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ อย่างเต็มที่ เพื่อให้วัยรุ่นสามารถเจริญเติบโตต่อไปอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นกำลังของสังคมต่อไปในอนาคต

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง พบว่ามีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984, อ้างอิงจาก สุนันท์ เหมะธูลินทร์, 2553, หน้า 5) กล่าวว่า ความหมายของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นการประเมินความมีคุณค่าของตนเองซึ่งแสดงถึงทัศนคติที่บุคคลมีต่อตนเองเกี่ยวกับความพอใจในตนเองหรือไม่พอใจในตนเอง และแสดงถึงขอบเขตความเชื่อที่บุคคลมีต่อความสามารถ ความสำคัญความสำเร็จและความมีค่าของตนเอง ยอมรับตนเองว่ามีความสำคัญและมีความสามารถในการทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ ตลอดจนมีความเชื่อมั่นในคุณค่าแห่งตน ในขณะที่เดียวกันบุคคลสามารถพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองได้จากบุคคลสำคัญในชีวิตเขา เช่น บิดามารดา ครู เพื่อน ซึ่งปฏิบัติต่อเขาในแง่ที่แสดงถึงการยอมรับ เคารพ และให้เกียรติ นอกจากนี้การที่บุคคลมีประสบการณ์เกี่ยวกับความสำเร็จ จากการได้กระทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ทำให้บุคคลรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ ตลอดจนมีสถานภาพและตำแหน่งทางสังคมที่ดีขึ้น สถานภาพดังกล่าวเป็นการสะสมความพึงพอใจที่บุคคลมีต่อตนเอง ซึ่งช่วยพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองได้

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1967, หน้า 4 – 5, อ้างอิงจาก ประภาส ณ พิกุล, 2551, หน้า 19) กล่าวว่า ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นการประเมินค่าของตนเองแต่ละบุคคลและยึดถือความคิดนั้นไว้ เป็นการอธิบายทัศนคติของความคิดที่เห็นชอบและขัดแย้ง และชี้แจงถึงขอบเขตที่บุคคลเชื่อในตัวเองเกี่ยวกับความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และความมีคุณค่า

โรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1965, อ้างอิงจาก ประภาส ณ พิกุล, 2551, หน้า 19) ให้ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองไว้ว่าหมายถึง การเคารพตนเอง มองเห็นตนเองเป็นคนมีค่า โดยไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นว่าดีกว่าหรือเลวกว่า และไม่คิดว่าตนเองต้องเป็นคนเลวเลิศ แต่ควรตระหนักในข้อจำกัดของตนและสามารถคาดหวังได้ว่าจะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นได้อย่างไร

โกโมริ (Gomori, 1997, อ้างอิงจาก ปิยะดา คำแก้ว, 2550, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองว่า เป็นคุณค่าที่บุคคลมีให้แก่ตนเอง เป็นตัวแทนความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเองทั้งหมด และเกี่ยวกับการที่เราคาดหวังให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเรา สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราได้เรียนรู้ที่จะรู้จักตัวเองว่าผู้อื่นมองเราอย่างไร รวมถึงเราจะได้สิ่งที่เราต้องการมาอย่างไร ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองประกอบด้วย 3 ส่วน คือส่วนที่เป็นร่างกาย (Physical) วิญญาณ (Spiritual) และ จิตใจ

(Psychological) เราต้องรักษาความสมดุลของทั้ง 3 ส่วน เพื่อความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

โป๊ป (Pope, 1988, หน้า 35, อ้างอิงจาก วรวิทย์ เจริญวุฒิวិทยา, 2546, หน้า 8) กล่าวว่า ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นการประเมินตนเองตามที่ตนรับรู้ (Perceived Self) และตนเองในอุดมคติ (Ideal Self) เกี่ยวกับภาพพจน์ของตน (Body Image) และความสามารถในด้านต่างๆของตน (Competencies) หากตนเองตามที่ตนรับรู้และตนเองในอุดมคติผสมผสานกันได้เป็นอย่างดี ยังผลให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

ปิยะดา คำแก้ว (2550, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินคุณค่าของตน โดยใช้ความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อตนเองในเรื่อง ความสามารถความสำเร็จที่บรรลุผลตามเป้าหมายของตนเอง มีความเข้าใจตนเองว่าตนเองเป็นบุคคลที่มีคุณค่า มีความสำคัญกับทั้งเห็นว่าคุณค่าของตนเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นในสังคม ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกที่ดีงามต่อตนเอง

ประภาส ณ พิกุล (2551, หน้า 22) ได้ให้ความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองว่า หมายถึง การพิจารณาตัดสินค่าของตนเองตามความรู้สึก และทัศนคติที่มีต่อตนเองทั้งในด้านดีและไม่ดีในเรื่องต่างๆ เช่น การประสบความสำเร็จ การประสบความสำเร็จ การประสบความสำเร็จ การปฏิบัติตนเอง การพึ่งตนเอง คิดว่าตนเองมีค่าในสังคม ตลอดจนได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นและสังคม

วรวิทย์ เจริญวุฒิวิทยา (2546, หน้า 10) กล่าวว่าความภาคภูมิใจในตนเองหมายถึง สภาวะทางความรู้สึกของบุคคลซึ่งเกิดจากการพิจารณา ตัดสินความมีคุณค่าและการกระทำของตน ตามทัศนคติหรือค่านิยมที่ตนเองยึดถือและจากบุคคลอื่นที่มีความสำคัญต่อตนทั้งในแง่บวกและแง่ลบ แสดงออกมาในรูปของความเชื่อมั่น การยอมรับหรือไม่ยอมรับในความสามารถ ความมีคุณค่า และความสำคัญของตนเอง

ชุตินันท์ มีมุข (2552, หน้า 8) กล่าวว่าความภาคภูมิใจในตนเองหมายถึง ความรู้สึก หรือทัศนคติที่บุคคลมีต่อตนเองในทางที่ดี คิดว่าตนเองมีความสำคัญ มีความสามารถ มีคุณค่า เป็นที่ยอมรับ มีความเชื่อมั่นว่าสามารถประสบความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังได้ โดยความรู้สึกเหล่านี้ เกิดขึ้นจากการประเมินในสิ่งที่ ตนกระทำที่ผ่านมา และปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง

แววดาว ดวงจันทร์ (2551, หน้า 14) กล่าวว่า ความภาคภูมิใจในตนเองเป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในทางที่ดีเกิดการยอมรับตนเอง เข้าใจตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีความหมายมีความสามารถ มีอำนาจในการควบคุมตนเอง สามารถทำอะไรให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของตนได้ เห็นว่าตนเองเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและสังคม ซึ่งบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่นด้วย

ดิเรก ชัยชนะ (ดิเรก ชัยชนะ, 2546, หน้า 10, อ้างอิงจาก รุจิรา ลับแล, 2553, หน้า 41 - 42) ได้สรุปความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองว่าหมายถึง การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับตนเอง ในด้านความสามารถ ศักยภาพ ความสำเร็จ ความรู้สึกและความเข้าใจของตนเองว่าเป็นอย่างไร โดยการรับรู้เหล่านี้เกิดจากการสะสมของประสบการณ์ของตนจากการตอบสนอง จากการแสดง ด้วยคำพูดหรือท่าทางที่บุคคลอื่นมีต่อตนเอง โดยการรับรู้เหล่านี้จะเชื่อมโยงกับการรับรู้ของตนเอง ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อและประสบการณ์เดิมแล้วสรุปว่าตนเองมีคุณค่าเพียงใด ซึ่ง การมีคุณค่าในตนเองจะมีผลต่อการแสดงออก ความสำเร็จความสามารถ บุคลิกภาพและการ ดำเนินชีวิต จากความหมายของความภาคภูมิใจในตนเองดังกล่าว สรุปได้ว่า ความภาคภูมิใจใน ตนเองหมายถึง ความคิดของบุคคลที่เกี่ยวกับตนเองว่าตนเป็นบุคคลที่มีคุณค่า มีความหมาย มีประ สติภาพเพียงใด โดยการรับรู้เหล่านี้เกิดจากการสะสมของประสบการณ์ของตนจากการตอบสนอง จากการแสดงด้วยคำพูดหรือท่าทางที่บุคคลอื่นมีต่อตนเอง โดยการรับรู้เหล่านี้จะเชื่อมโยงกับการ รับรู้ของตนเอง ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อและประสบการณ์เดิมแล้วสรุปว่าตนเองมี คุณค่าเพียงใด ซึ่งการมีคุณค่าในตนเองจะมีผลต่อการแสดงออก ความสำเร็จ ความสามารถ บุคลิกภาพและการดำเนินชีวิต

ศักรินทร์ เมืองมูล (2552, หน้า 18) กล่าวว่าความภาคภูมิใจในตนเองคือ ความรู้สึกที่ บุคคลมีต่อตนเองในทางที่ดี เชื่อมั่นในตนเอง ยอมรับตนเอง รู้สึกว่าตนมีคุณค่า โดยระดับภาคภูมิใจ ในตนเองมีความ สำคัญและมีผลต่อบุคคลในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านบุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม กระบวนการคิด รวมทั้งมีผลต่อความสำเร็จของบุคคล ซึ่งบุคคลที่มีลักษณะการเห็นคุณค่าในตนเอง สูงจะมีลักษณะ มั่นใจในตนเอง ไม่เครียด เปิดเผย เป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก ปรับตัวได้ง่าย และภาคภูมิใจในตนเอง องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองมี 2 ประการด้วยกัน คือ องค์ประกอบภายในตน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพสมรรถภาพความสามารถ ภาวะทางอารมณ์ ปัญหาและความเจ็บป่วย ค่านิยมส่วนบุคคลและระดับความมุ่งหวัง ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความสัมพันธ์กับพ่อ แม่ เพื่อน และ โรงเรียน ที่สำคัญความภาคภูมิใจในตนเองพัฒนาได้ ด้วยการให้ บุคคลได้รับการยอมรับและนับถือจากบุคคลอื่น ฝึกสร้างความมั่นใจ ฝึกคิดและตัดสินใจแก้ปัญหา ฝึกช่วยเหลือคนอื่นและฝึกยอมรับกับความผิดพลาดของตนเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ความภาคภูมิใจในตนเอง หมายถึง ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง ในทางที่ดี ยอมรับและเห็นค่าในตัวเอง เคารพตัวเอง ซึ่งความภาคภูมิใจในตนเองจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือส่วนที่เป็นร่างกาย (Pysical) วิญญาณ (Spirtual) และ จิตใจ (Psychological) บุคคลจะต้อง รักษาไว้ซึ่งสมดุลของทั้ง 3 ส่วน ตลอดจนมีความเข้าใจตนเองว่าตนเองเป็น บุคคลที่มีคุณค่า มี

ความสำคัญ กับทั้งเห็นว่าคุณค่าของคนเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นในสังคม ทำให้บุคคลนั้นเกิดความรู้สึกที่ดิ้งามต่อตนเอง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในตนเอง

มาสโลว์ (Maslow, 1954, หน้า 41-45, อ้างอิงจาก ศักรินทร์ เมืองมูล, 2552, หน้า 12-13) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในตนเองไว้ว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานของชีวิตเหมือนกันทุกคน แม้ว่าจะระดับความต้องการจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป โดยความต้องการของมนุษย์นั้น แบ่งออกเป็น 6 ชั้นด้วยกัน คือ

ขั้นที่ 1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physical Need) ได้แก่ ความต้องการตอบสนองต่อความหิวกระหาย ความเหนื่อย ความว่าง ความต้องการทางเพศ ความต้องการขับถ่าย

ขั้นที่ 2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need) ได้แก่ ความต้องการการคุ้มครองปกป้องรักษาความอบอุ่น ความปราศจากอันตราย

ขั้นที่ 3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Need) ได้แก่ ความต้องการอยากมีเพื่อน มีพวกพ้อง มีกลุ่ม มีครอบครัว

ขั้นที่ 4. ความต้องการเป็นที่ยอมรับและยกย่อง (Esteem Need) ได้แก่ ความต้องการอยากมีชื่อเสียง มีหน้ามีตา มีคนยกย่องเลื่อมใส มีความเด่นเหมือนคนอื่น

ขั้นที่ 5. ความต้องการที่จะเข้าใจและรู้จักตนเอง (Self-Actualization Need) ได้แก่ การอยากรู้ความคิดของผู้อื่นที่มีต่อตน อยากรู้ว่าตนเองว่ามีความสามารถแค่ไหน มีคุณสมบัติอย่างไร

ขั้นที่ 6. ความต้องการในเรื่องความอยากรู้อยากเห็นโดยทั่วไป (Need to Know and Understand) ได้แก่ ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน อยากรู้อยากเห็น อยากเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นต้นเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าหากความต้องการทางด้านร่างกาย ด้านความปลอดภัยและด้านความรักได้รับการตอบสนองทำให้บุคคลพอใจแล้ว จะพัฒนาสู่ความต้องการขั้นต่อไป คือ ความต้องการเป็นที่ยอมรับและยกย่อง หรือความภาคภูมิใจในตนเองโดยลักษณะของความภาคภูมิใจในตนเองนั้นแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ 1. ความต้องการมีความสามารถ มีอำนาจมีความแข็งแรง มีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้ รวมทั้งมีความอิสระในตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น และ 2. ความต้องการได้รับการเคารพ ยกย่อง จากผู้อื่น รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าจากบุคคลอื่น มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขาน ได้รับความสนใจ และมีความสำคัญในสายตาคนอื่น

โดยสรุปจะเห็นว่า เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองในขั้นพื้นฐานได้อย่างเพียงพอตามความต้องการของตนแล้ว เขาสามารถพัฒนาความต้องการขั้นต่อไป ซึ่งเป็นความต้องการได้รับการยกย่อง หรือความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง เมื่อเขารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถมีความ

ภาคภูมิใจ ความภาคภูมิใจในตนเองก็จะเกิดขึ้น โดยความภาคภูมิใจในตนเองถือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ในการดำรงชีวิต

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981, หน้า 236, อ้างอิงจาก ปิยะดา คำแก้ว, 2550, หน้า 26-27) กล่าวว่า จากการมีมโนภาพต่อตนเอง บุคคลจะประเมินมโนภาพแห่งตนออกมาเป็นความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งกระบวนการตัดสินคุณค่าจากการตรวจสอบตนเองด้วยผลงานตามความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ นำมาเปรียบเทียบกับมาตรฐานและค่านิยมส่วนบุคคลแล้ว ตัดสินออกมาเป็นคุณค่าของตน ความรู้สึกต่อตนเอง อาจเป็นไปได้โดยรู้ตัว หรือไม่รู้ตัวก็ได้ แต่จะแสดงให้เห็นได้ด้วยลักษณะท่าทางหรือการแสดงออกทางพฤติกรรมภายนอก ความภาคภูมิใจในตนเองจะเกิดขึ้นจากการมีประสบการณ์ในเรื่องความสำเร็จและการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้บรรลุตามเป้าหมายส่งผลให้ได้รับคำชมเชยจากพ่อแม่ หรือ คนอื่น ๆ เป็นการสะสมความพึงพอใจต่อตนเองขึ้นมาทีละน้อย กลายเป็นความรู้สึกเชื่อถึงความสามารถที่จะก้าวไปให้ถึงคุณค่าที่ได้ตั้งไว้ ถ้าทำได้สำเร็จก็จะเกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเองในที่สุด นอกจากนี้ คูเปอร์สมิธ ยังได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของความภาคภูมิใจในตนเองไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. ความภาคภูมิใจในตนเองเน้นที่การประมาณค่าตนเองของแต่ละบุคคลซึ่งจะมีความแตกต่าง และการคงอยู่ในสิ่งที่ตนเองประเมินนั้นก็แตกต่างกันไปด้วย
2. ความภาคภูมิใจในตนเองตามขอบเขตของประสบการณ์ มีความสอดคล้องกับ เพศ อายุ และบทบาทของบุคคลนั้น
3. ความภาคภูมิใจในตนเองเน้นที่กระบวนการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ในการตรวจสอบการปฏิบัติงาน ความสามารถที่สอดคล้องกับมาตรฐานของแต่ละบุคคลค่านิยมและคุณค่าของตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981, หน้า 2-4, อ้างอิงจาก ปิยะดา คำแก้ว, 2550, หน้า 26-27) ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะพื้นฐานของความภาคภูมิใจในตนเองซึ่งบุคคล ใช้เป็นสิ่งที่ตัดสินว่าตนประสบความสำเร็จ มีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถ (Competence) เป็นวิธีการที่จะพิจารณาถึงความสำคัญโดยการกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย สามารถเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตด้วยความมั่นใจปรับตัวได้ดี ใช้กลไกการป้องกันตนเองน้อย และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ความสำคัญ (Significance) เป็นวิถีทางที่บุคคลรู้สึกเกี่ยวกับการถูกยอมรับการมีคุณค่าอย่างเหมาะสม ตนยังเป็นที่รักของบุคคลอื่น มีประโยชน์และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวและสังคม

3. อำนาจในตัว (Power) เป็นอิทธิพลที่บุคคลมีต่อชีวิตตนเอง และต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัว มีความเชื่อมั่นในอำนาจการกระทำของตนเองว่าจะก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการ และมีความสามารถเพียงพอในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

4. คุณความดี (Virtue) เป็นการปฏิบัติตัวสอดคล้องกับศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมและวัฒนธรรมประเพณี สามารถรับรู้คุณค่าของตนเองตามความเป็นจริง มองโลกในแง่ดี พอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีการแสดงออกของความคิดที่ดี และถูกต้องเหมาะสมตามธรรมเนียมของคลองธรรม

สุวรรณี พุทธิศรีและชัชวาลย์ ศิลปกิจ (สุวรรณี พุทธิศรีและชัชวาลย์ ศิลปะกิจ, 2541, หน้า 359, อ้างอิงจาก ปิยะดา คำแก้ว, 2550, หน้า 28) ได้แบ่งความภาคภูมิใจในตนเอง ออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านสังคม (Social) หมายถึง การที่นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่า มีความสำคัญ รู้สึกถึงความเป็นเพื่อนกับผู้อื่นของตนเอง เป็นที่พึ่งของสังคม สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นสุข

2. ด้านการศึกษา (Academic) หมายถึง การที่นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่า มีความสามารถ มีคุณค่าอันเนื่องมาจากความสำเร็จ และความพอใจในผลการเรียนของตนเอง ซึ่งอาจจะถูกกำหนดมาตรฐานโดย บิดา มารดา ครู อาจารย์ และเพื่อน

3. ด้านครอบครัว (Family) หมายถึง การที่นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่าเป็นที่รักเป็นที่ ความภาคภูมิใจของบิดา มารดา และคนในครอบครัว

4. ด้านภาพลักษณ์ (Body Image) หมายถึง การที่นักเรียนมีความรู้สึกดี ๆ เกี่ยวกับตนเองในการมองรูปลักษณ์ของตนเองว่า สูง เตี้ย อ้วน ผอม กำลังดี หรือ หน้าตาดี

5. ด้านมุมมองรวม (Global) หมายถึง การที่นักเรียนรู้สึก และมีมุมมองเกี่ยวกับตนเอง โดย ทัว ๆ ไป เช่น ความรู้สึกเป็นคนดี เป็นคนมีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ

2.3 ความสำคัญของความภาคภูมิใจในตนเอง

ลักษณะของบุคคลที่มีลักษณะการเห็นคุณค่าในตนเองสูง คือ มีความมั่นใจในตนเอง ไม่เครียด มีความเปิดเผย มองว่าทุกอย่างสามารถทำได้กล้าแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง โน้มน้ำหรือชักจูงผู้อื่นได้ เป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นคงทางด้านจิตใจ อดทน กล้าหาญ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ง่าย บุคคลที่มีลักษณะการเห็นคุณค่าในตนเองสูง คือ บุคคลที่มียิ้มแย้มแจ่มใส มีชีวิตชีวาสามารถพูดถึงความสำเร็จและความบกพร่องของตนได้อย่างตรงไปตรงมา มีลักษณะที่เปิดเผยมพร้อมที่จะเปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เข้ามาในชีวิต นอกจากนั้นเป็นคนที่มีความยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ไม่จริงจังกับชีวิตมากเกินไปสำหรับบุคคลที่มีลักษณะความภาคภูมิใจในตนเองต่ำนั้น จะมีลักษณะขี้อาย อึดอัด ลำบากใจ ไม่กล้าเปิดเผยความรู้สึกของตนเอง ไม่กล้า

แสดงออกไม่กล้าคิดอะไรที่แตกต่าง เป็นผู้ตามที่ดี ปิดกั้นตนเอง มองตัวเองไร้ค่า ปลีกตัวออกจากสังคมมีความวิตกกังวลสูง นอกจากลักษณะของบุคคลที่มีลักษณะความภาคภูมิใจในตนเองต่ำที่ Maslow อธิบายไว้ยังพบว่า มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับ คนที่มองเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ จะมองว่าตัวเองไม่มีความสำคัญ ไม่เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลอื่น เป็นคนที่ไม่มีความสามารถ มองว่าตัวเองด้อยกว่าคนอื่น ๆ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หรือว่าคัดค้านคนอื่นรวมทั้งไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง หรือว่ายอมเปิดใจรับกับสิ่งใหม่ ๆ (Dinkmeyer, 1965, หน้า 47, อ้างอิงจาก ศักรินทร์ เมืองมูล, 2552, หน้า 8-47)

ภาคภูมิใจในตนเองหรือการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคนเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จ เด็กที่มีความภาคภูมิใจในตนเอง จะมีความกล้าหาญ กระตือรือร้น อยากเรียนรู้สิ่งใหม่ และใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ เด็กที่มีพฤติกรรมติดยาเสพติด ยกพวกตีกัน เกเร อันธพาล ตำล่อนทางเพศ เกือบจะไม่อยากเรียนรู้ เป็นเพราะค้นหาตนเองไม่พบและขาดความภาคภูมิใจในตนเอง (วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัดผล, 2552, หน้า 53)

สรุป ลักษณะของบุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงนั้น ต้องมีความมั่นใจในตนเองไม่เกรียด เปิดเผย เป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออก สามารถปรับตัวได้ง่าย ภาคภูมิใจในตนเองมีความมั่นคงทางจิตใจ โน้มโน้มหรือชักจูงคนอื่นได้ มีความอดทน มองเห็นความสามารถของตนเอง ส่วนลักษณะของบุคคลที่มีความรู้สึกรู้การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำนั้น ไม่มีความมั่นใจในตนเอง เกรียด ไม่กล้าเปิดเผยตนเอง ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่กล้าแสดงออก ปรับตัวยากไม่มีความภาคภูมิใจในตนเอง ไม่มีความมั่นคงทางจิตใจ ไม่สามารถโน้มน้าวหรือชักจูงคนอื่นได้ไม่มีความอดทน มองตนเองว่าไม่มีความสามารถ ซึ่งบุคคลใดจะมีระดับความภาคภูมิใจในตนเองสูงหรือต่ำนั้น ผู้เชี่ยวชาญได้อธิบายไว้ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อระดับความภาคภูมิใจในตนเองของบุคคล โดยรายละเอียดต่าง ๆ มีดังนี้

2.4 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981, หน้า 118 – 142, อ้างอิงจาก ศักรินทร์ เมืองมูล, 2552, หน้า 15-17) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองมี 2 ประการซึ่งประกอบด้วย

1. องค์ประกอบภายในตน คือ องค์ประกอบที่เป็นลักษณะของบุคคล ประกอบด้วย

1.1 ลักษณะทางกายภาพ (Physical Attributes) เช่น รูปร่างหน้าตา ความแข็งแรง ความคล่องแคล่ว ความรวดเร็วของร่างกาย ผู้ที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดีจะมีลักษณะความภาคภูมิใจในตนเองดีกว่าผู้ที่มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่ดี แต่อย่างไรก็ตามค่านิยมเกี่ยวกับลักษณะ

ทางกายภาพของแต่ละสังคมจะแตกต่างกัน ลักษณะทางกายภาพแบบใดจะส่งผลต่อลักษณะการเห็นคุณค่าในตนเองเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับค่านิยมของสังคมนั้น ๆ

1.2 สมรรถภาพ ความสามารถ และผลงาน (General Capacity, Ability and Performance) ลักษณะทั้ง 3 ด้านนี้ จะสัมพันธ์กับการประสบความสำเร็จของบุคคล ทั้งในโรงเรียนและสังคม โดยเฉพาะในวัยเรียน การประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการเรียน มีผลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง กล่าวโดยสรุป สถิติปัญญามีผลต่อสมรรถภาพและผลการเรียน ซึ่งส่งผลต่อความภาคภูมิใจในตนเอง

1.3 ภาวะทางอารมณ์ (Effective Stages) ภาวะทางอารมณ์เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความพอใจ ความเป็นสุข ความวิตกกังวล เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น แล้วส่งผลต่อการประเมินตนเอง บุคคลที่ประเมินตนเองไปในทางที่ดีจะแสดงความรู้สึกพอใจในตนเอง และมีภาวะอารมณ์ด้านบวก ส่วนบุคคลที่ประเมินตนเองไปในทางที่ไม่ดี จะไม่มีความพึงพอใจในภาวะปัจจุบันของตนเอง และมองว่าตนเองไม่สามารถที่จะประสบความสำเร็จในอนาคตได้

1.4 ปัญหา และความเจ็บป่วย (Problem and Pathology) บุคคลที่มีปัญหา หรือมีลักษณะการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายและจิตใจ จะมีลักษณะความสัมพันธ์ทางด้านลบต่อความรู้สึกความภาคภูมิใจในตนเอง มีความเครียดและมีความวิตกกังวลสูง บุคคลที่เคยมีลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเองในทางบวก แต่เมื่อมีความเจ็บป่วยเกิดขึ้นจะมีผลทำให้ภาพลักษณ์เกี่ยวกับตนเองเปลี่ยนไปรวมทั้งลักษณะความภาคภูมิใจในตนเองก็จะลดลงชั่วคราว ดังนั้นบุคคลจำเป็นต้องมีการปรับตัว แต่ถ้าเขาไม่สามารถปรับตัวได้เขาก็จะมีความรู้สึกทางลบกับตนเอง และจะมีชีวิตอยู่ด้วยความรู้สึกที่ไร้ค่า

1.5 ค่านิยมส่วนบุคคล (Self – Values) บุคคลจะประเมินตนเองกับสิ่งที่ตนเองให้คุณค่าให้ความสำคัญ บุคคลที่ให้คุณค่าความสำเร็จทางการเรียน ถ้าเขาประสบความสำเร็จแล้วเขาจะประเมินคุณค่าของตนเองต่ำลง การให้คุณค่าของบุคคลแก่สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะสอดคล้องกับสิ่งที่สังคมให้คุณค่า ถ้ามีความสอดคล้อง ความภาคภูมิใจในตนเองก็ยิ่งสูงขึ้น แต่ถ้าค่านิยมส่วนตัวของเขาไม่สอดคล้องกับค่ากับค่านิยมของสังคม บุคคลจะภาคภูมิใจในตนเองต่ำ

1.6 ระดับความมุ่งหวัง (Level of Aspiration) การตัดสินใจคุณค่าของตนอยู่บนพื้นฐานของการเปรียบเทียบผลงาน และความสามารถ กับระดับเกณฑ์ความสำเร็จที่ตนตั้งไว้ ถ้าบุคคลมีผลงานและความสามารถตรงตามเกณฑ์ หรือดีกว่าเกณฑ์ที่กำหนด บุคคลจะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง

2. องค์ประกอบภายนอกตน หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วยซึ่งประกอบด้วย

2.1 ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ พ่อ แม่ ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กเป็นอย่างมาก ดังนั้น พ่อ แม่ ควรที่จะยอมรับเกี่ยวกับความคิดความรู้สึก รวมทั้งคุณค่าในตัวของเด็ก บางครั้ง พ่อ แม่ ต้องให้เด็กมีความรู้สึกว่าเขามีมั่นคงและปลอดภัย ไม่รู้สึกว่าตัวเองถูกบังคับจนเกินไป พ่อ แม่ ควรให้อิสระ รวมทั้งคอยให้กำลังใจมากกว่าการดูต่ำลงโทษ

2.2 ความสัมพันธ์กับโรงเรียน ในการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของเด็ก นอกจากพ่อแม่ จะมีความสำคัญที่สุดแล้ว โรงเรียนถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญที่รองลงมา โดยทางโรงเรียนควรมีการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ดี ให้เด็กมีความรู้สึกที่อบอุ่น นอกจากนั้นครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจ รวมทั้งต้องคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจกับเด็กในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

2.3 ความสัมพันธ์กับเพื่อน เพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อความภาคภูมิใจในตนเองของเด็ก บุคคลที่ไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อน ไม่เป็นที่ประทับใจ ไม่เป็นที่ต้องการหรือว่าไม่เป็นที่สนใจของกลุ่มเพื่อน บุคคลนั้นจะแยกตัวเอง ไม่สูงส่งกับใคร ไม่แบ่งปันทางความคิดหรือความรู้สึกส่วนตัวกับเพื่อนคนอื่น ๆ ในที่สุดเพื่อนจะไม่ไว้ใจ และเขาจะเกิดความรู้สึกว่าไม่มีใครชอบ และสุดท้ายเขาจะเกิดความรู้สึกที่ไม่นับถือตัวเองจากรายละเอียดที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกความภาคภูมิใจในตนเองประกอบไปด้วยองค์ประกอบภายในตนเองและองค์ประกอบภายนอกตนเองซึ่งองค์ประกอบภายในตนเอง คือ ลักษณะทางกายภาพ สมรรถภาพและความสามารถภาวะทางอารมณ์ ปัญหาและความเจ็บป่วย ค่านิยมส่วนบุคคล ระดับความมุ่งหวังของแต่ละบุคคลส่วนองค์ประกอบภายนอกตนเองนั้น คือ สภาพแวดล้อมที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ด้วย เช่น พ่อแม่ครอบครัว โรงเรียน รวมถึงกลุ่มเพื่อนต่าง ๆ โดยทั้งหมดที่กล่าวมามีอิทธิพลต่อระดับความภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลทั้งสิ้น แต่จริง ๆ แล้วความภาคภูมิใจในตนเองนั้นสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง และพัฒนาขึ้นได้

โป๊ปและคณะ (Pope et al, 1988, หน้า 5, อ้างอิงจาก ชัยวัฒน์ วงศ์อำยา, 2539, หน้า 9) บุคคลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูงจะรับรู้คุณค่าของตนตามความเป็นจริง ตระหนักถึงศักยภาพทั้งหมดของตนเอง มีจิตใจที่เปิดกว้าง และยอมรับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงพร้อมทั้งสามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม บุคคลเหล่านี้จะมีความกระตือรือร้น เชื่อมั่นในตนเองว่ามีความ สามารถในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ มีความเป็นตัวของตัวเองในการแสดงความคิดเห็น ไม่หวั่นต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ มองโลกในแง่ดี มีความสามารถเผชิญกับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิต สามารถยอมรับสถานการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดหวัง และท้อแท้ใจด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ด้วยความหวัง และความกล้าหาญ จึงเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จ

มีความสุข สามารถดำเนินชีวิตตามที่ตนปรารถนาได้อย่างดี นอกจากนี้พบว่าผู้ที่มีความภาคภูมิใจในตนเองสูง จะมีพลังในการหลีกเลี่ยงปัญหารุนแรงในอนาคตได้เป็นอย่างดี โปป ได้เสนอแนวทางในการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ (Pope, 1980, อ้างอิงจาก สุวรรณิ พุทธิศรี และชัชวาลย์ ศิลปะกิจ, 2541, หน้า 359)

1. สังคม (Social) เป็นความรู้สึกถึงการยอมรับที่ได้จากผู้อื่นความรู้สึกถึงความสามารถในการเป็นเพื่อนกับผู้อื่นของตนเอง
2. การศึกษา (Academic) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในฐานะนักเรียน ความพอใจในผลการเรียน ซึ่งอาจถูกกำหนดมาตรฐาน โดยพ่อแม่ ครู เพื่อน
3. ครอบครัว (Family) เป็นความรู้สึกับรู้ตนเองในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของคนในครอบครัว ความเป็นที่รักและเป็นที่ยอมรับของทุกคนในครอบครัว
4. ภาพลักษณ์ (Body Image) การมองรูปลักษณ์ของตนเองว่า สูง เตี้ย อ้วน ผอม กำลังดี
5. มุมมองรวม (Global) เป็นมุมมองเกี่ยวกับตนเองโดยทั่วไป เช่น ความรู้สึกเป็นคนดี

การสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองพัฒนาได้ดีที่สุดนั้น เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลัก 4 ประการ คือ พฤติกรรม สถิติปัญญา ลักษณะทางกายภาพ และอารมณ์ของแต่ละบุคคล ตัวอย่าง ปัจจัยทางพฤติกรรม ได้แก่ ทักษะทางสังคมต่างๆ ปัจจัยทางสถิติปัญญา ได้แก่ ความเชื่อ จินตนาการ การพูดเกี่ยวกับตนเอง ปัจจัยลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ ขนาคูรูปร่าง ความบกพร่อง บางอย่างทางกาย พัฒนาการทางร่างกายสมกับวัยและท้ายสุด ปัจจัยทางอารมณ์หรือที่เรามักเรียกกันในชีวิตประจำวันว่า “รู้สึก” มีบทบาทสำคัญในการเห็นคุณค่าในตนเองเนื่องจากบุคคลจะรับรู้ว่าตนเองเป็นอย่างไรก็ต่อเมื่อสามารถทำให้อารมณ์อยู่ในสมดุลได้ (Pope, 1988, หน้า 7 อ้างอิงจาก ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา, 2539, หน้า 14)

จากแนวทางในการการสร้างเสริมความภาคภูมิใจในตนเองและแนวทางในการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองที่นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวไว้ ผู้วิจัยเห็นว่าการสร้างเสริมความภาคภูมิใจในตนเองในตนเองพัฒนาได้ดีที่สุดนั้น เกี่ยวข้องกับปัจจัยหลัก 4 ประการ คือ พฤติกรรม สถิติปัญญา ลักษณะทางกายภาพ และอารมณ์ของแต่ละบุคคลตามแนวทางของโปป ถือเป็นปัจจัยหลักที่มีครอบคลุมและมีอิทธิพลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของบุคคลโดยตรง ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงยึดหลักแนวทางในการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองทั้ง 5 องค์ประกอบตามแนวคิดของโปป อันได้แก่ ด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านครอบครัว ด้านภาพลักษณ์ และด้านมุมมองรวม

2.5 คุณลักษณะพื้นฐานของความภาคภูมิใจในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984, อ้างอิงจาก สุนันท์ เหมะรุฉินทร์, 2553, หน้า 7) กล่าวว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง พัฒนามาจากกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว และจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะ สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต กระบวนการเรียนรู้นี้มีจุดเริ่มจากภายใน ครอบครัว จากการได้รับความรัก ความเอาใจใส่ การยอมรับ และอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่เยาว์วัย คูเปอร์สมิธ ได้จำแนกคุณลักษณะพื้นฐานของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองไว้ 4 ประการ คือ

1. ความสำคัญ (Significance) เป็นวิถีทางที่บุคคลรู้สึกเกี่ยวกับการถูกยอมรับ การมีคุณค่าอย่างเหมาะสม รู้สึกว่าตนเองเป็นที่รักของบุคคลอื่น มีประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม

2. ความสามารถ (Competence) เป็นวิธีที่จะพิจารณาความมีคุณค่าจากการกระทำได้สำเร็จตามเป้าหมายสามารถเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตด้วยความมั่นใจสามารถปรับตัวได้ดี ใช้กลไกในการป้องกันตนเองน้อย และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. คุณความดี (Virtue) หรือการบรรลุมมาตรฐานตามศีลธรรมและจริยธรรม เป็นการปฏิบัติตนสอดคล้องกับศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม มีความคิดและปฏิบัติตนที่ถูกต้อง รับรู้คุณค่าของตนตามความเป็นจริง มองโลกในแง่ดี และมีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่

4. พลังอำนาจ (Power) เป็นอิทธิพลที่บุคคลมีต่อตนเอง บุคคลอื่น และเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว มีความเชื่อมั่นในอำนาจการกระทำของตนว่าจะก่อให้เกิดผลตามต้องการและมีความสามารถเพียงพอในการที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการได้

2.6 องค์ประกอบในการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง

มีองค์ประกอบในการพัฒนาความรู้สึก มีคุณค่าในตัวเองให้เพิ่มขึ้น 4 ประการตามแนวทางของ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984, อ้างอิงจาก สุนันท์ เหมะรุฉินทร์, 2553, หน้า 10-11) ดังนี้

1. การได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลรอบข้างที่มีความสำคัญในชีวิตซึ่งจะแสดงออกมาทางการปฏิสัมพันธ์หรือการสื่อสารระหว่างกัน โดยเฉพาะการสื่อสารที่ให้ข้อมูลย้อนกลับในทางบวก (Positive Feedback)

2. การประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โดย Coopersmith พบว่าความพอใจในการกระทำหรือศักยภาพ ในการบรรลุถึงผลสำเร็จ ของการกระทำ มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

3. การได้กระทำให้สิ่งที่สอดคล้องกับรสนิยมและความปรารถนาของตน Coopersmith พบว่าโดยทั่วไปบุคคลจะให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ แตกต่างกัน เมื่อให้คุณค่าแก่สิ่งใดแล้วจะเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นมาตรฐานในการตัดสินคุณค่าของตนเอง และปรารถนาที่จะดำเนินไปสู่ความสำเร็จตามแนวทางนั้น ดังนั้นบุคคลจะรู้สึกว่าคุณค่าก็ต่อเมื่อสามารถปฏิบัติตามแนวทางที่ตนให้คุณค่าไว้ได้

4. การปกป้องความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง โดยการลดความสนใจต่อสิ่งที่จะลดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองให้ต่ำลง เช่น การไม่สนใจต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่น การลดความคาดหวังที่มีต่อตนเองให้เหมาะสมกับความสามารถที่แท้จริงของตน

2.7 เทคนิคในการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984, อ้างอิงจาก สุนันท์ เหมะรุฉินทร์, 2553, หน้า 11-12) กล่าวว่า ปัจจัยที่จะช่วยให้บุคคลมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ได้แก่ โอกาสที่บุคคลนั้นจะได้ใช้พลังความสามารถที่มีอยู่ในตน ในการคุ้มครองดูแลตนเอง หรือมีโอกาสเกื้อกูลผู้อื่น ได้รับการให้ความสำคัญ ความเชื่อถือศรัทธา และประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง โดยเขาได้เสนอเทคนิคในการพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ไว้ดังนี้

1. การให้การยอมรับความรู้สึกที่แท้จริงของบุคคล ทั้งความรู้สึกด้านลบและความขัดแย้งต่างๆ การยอมรับช่วยให้บุคคลกล้าแสดงความเป็นตัวเอง และกล้าเปิดเผยความรู้สึกที่แท้จริงของตนออกมา

2. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเผชิญปัญหา และวิธีการจัดการกับปัญหา ควรเปิดโอกาสให้บุคคลได้แก้ปัญหาของเขาอย่างเต็มที่ เนื่องจากแต่ละคนย่อมมีความคิดที่เหมาะสมเฉพาะวัย และมีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เผชิญอยู่แล้ว

3. หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งและจับพลัด เพราะจะสร้างความสับสนวุ่นวายใจ ความไม่มั่นใจในสถานการณ์ต่างๆ ให้เกิดในตัวบุคคลได้ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องใดก็ตามควรมีการชี้แจงให้ทราบล่วงหน้า

4. การมีตัวแบบที่ดีมีประสิทธิภาพในการเผชิญปัญหาให้บุคคลได้ถือเป็นตัวอย่างเพื่อสนับสนุนให้เขาได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการเผชิญปัญหาด้วยความมั่นใจ และส่งเสริมให้เกิดกำลังใจในการต่อสู้ต่อไป

5. ให้บุคคลได้พัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ได้เรียนรู้ที่จะจัดการกับปัญหา หรือ อุปสรรคด้วยตนเอง และเรียนรู้ที่จะจัดการกับความรู้สึกต่างๆ ด้วยตนเอง

6. ให้ความสำคัญกับการยอมรับนับถือตนเองและความมั่นคงของบุคคล เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งในการแก้ปัญหา

7. สนับสนุนให้บุคคลรอบข้างมีความรู้ความเข้าใจในตัวบุคคลนั้น และระลึกรู้เสมอว่าการตั้งความหวังในแต่ละบุคคลควรไปในทิศทางที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของเขา เพราะแต่ละบุคคลมีความสามารถอันจำกัด การกำหนดให้บุคคลทำอะไรจึงต้องคำนึงถึงศักยภาพของบุคคลนั้นด้วย

2.8 การพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1988, หน้า 27 – 28, อ้างอิงจาก ศักรินทร์ เมืองมูล, 2552, หน้า 13-14) เสนอว่า บุคคลสามารถพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ คือ การได้รับการยอมรับและนับถือจากบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อบุคคล รวมทั้งบุคคลสามารถทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ พร้อมทั้งเป็นที่รู้จักของคนในสังคม นอกจากนี้ คูเปอร์สมิธ (1984, หน้า 65) เสนอว่า การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองมาจาก 2 แหล่งด้วยกัน คือ เกิดจากตัวบุคคลที่ประเมินตัวเอง และจากการที่บุคคลอื่นประเมิน ซึ่งการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองจะมีลักษณะที่ต่อเนื่อง และเพิ่มขึ้นตามอายุโดยช่วงวัยรุ่นมีความสำคัญมากที่สุด เพราะเป็นช่วงที่เขาเริ่มโน้มน้าวเกี่ยวกับตัวเองที่ไม่แน่นอนวัยผู้ใหญ่ลักษณะการเห็นคุณค่าในตนเองจะเปลี่ยนแปลงน้อย เนื่องจากวัยนี้มีการยอมรับความจริงและยอมรับตัวเองมากขึ้น หลังจากนั้นระดับการเห็นคุณค่าในตนเองจะมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง คือ ช่วงของวัยชรา เพราะเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายสติปัญญา และสังคม (อารยา ค่านพินิจ, 2542, หน้า 12, อ้างอิงจาก ศักรินทร์ เมืองมูล, 2552, หน้า 13-14) การเห็นคุณค่าในตนเองยังเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ในชีวิตด้วย เช่น ถ้าเหตุการณ์ในชีวิตของบุคคลดำเนินไปด้วยดี ความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองก็เพิ่มขึ้น ตรงกันข้ามถ้าบุคคลใดประสบเหตุการณ์ที่ทำให้ตนเองท้อแท้ สิ้นหวังการเห็นคุณค่าในตนเองก็อาจลดลงตามไปด้วย

สรุป การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกสร้างความมั่นใจในตนเอง คอยให้กำลังใจตนเองโดยพยายามนึกถึงผลงาน หรือความสำเร็จของตนที่ผ่านมาฝึกคิดและตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง ฝึกยอมรับกับความผิดพลาด ฝึกการช่วยเหลือคนอื่นและสังคมเพื่อให้เกิดการยอมรับ โดยการพัฒนาความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองจะเป็นไปตามวัยโดยช่วงวัยที่ให้ความสำคัญมากที่สุดคือ ช่วงวัยรุ่น ส่วนวัยผู้ใหญ่พัฒนาการจะเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อย แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งในวัยชรา นอกจากนี้สถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตก็มีผลต่อความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองด้วยเช่นกัน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

การฝึกอบรม (Training) เป็นวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อีกทางหนึ่ง เพื่อให้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) และปรับทัศนคติ (Attitude) ได้ตามวัตถุประสงค์ขององค์กร เป็น

กระบวนการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เฉพาะเรื่องในระยะเวลาสั้นๆ เพื่อให้ผู้เรียนหรือบุคลากรสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาในการปฏิบัติงานหรือในชีวิตประจำวันได้ การฝึกอบรมจึงเป็นเครื่องมือวิธีการที่หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทุกสาขาอาชีพนิยมใช้ในการพัฒนาบุคลากรของตนเอง เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้และการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมกรปฏิบัติงาน อันจะนำไปสู่การบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร (วิวรรณ จันทรทรัพย์, 2553, หน้า 23)

3.1 ความหมายของการฝึกอบรม

ชาญ สวัสดิ์สาตี (2542, หน้า 1) กล่าวว่าปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า “คน” เป็นปัจจัยทางการบริหารที่มีความสำคัญมากที่สุดเพราะคนหรือทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ เพิ่มคุณค่าได้ เพราะ “คน” จะมีการสั่งสมความรู้ความเข้าใจ ความสามารถ ทักษะ และประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติหรือพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นได้ ที่สำคัญคือ “คน” สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับหน่วยงานได้ จะทำให้หน่วยงานนั้นประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้าหรือล้มเหลวก็ได้ ดังนั้นหากหน่วยงานมุ่งหวังความสำเร็จ จึงต้องให้ความสำคัญกับคนและวิธีการพัฒนาคนในหน่วยงานเพื่อให้คนที่มีอยู่มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งวิธีการพัฒนาคนนั้นมีหลายวิธี แต่วิธีการหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย คือ “การฝึกอบรม” การฝึกอบรม คือ “กระบวนการที่เป็นระบบที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงาน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคคล (ผู้ปฏิบัติงาน) ให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงานที่อยู่ในความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นอีก อันจะเป็นประโยชน์ต่อ “งาน” ที่รับผิดชอบในปัจจุบัน และ/หรืองานที่กำลังจะได้รับมอบหมายให้ทำในอนาคตโดยตรง”

นรินทร์ จุลทรัพย์ (2551, หน้า 152-154) กล่าวว่า การฝึกอบรม (Training) เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการ แต่ก็ยังมีบุคคลเป็นจำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจถึงความหมายแท้จริง และอาจกลับมองว่าเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างสิ้นเปลือง แต่ได้ผลไม่คุ้มค่า การฝึกอบรมหมายถึง “กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้” (Knowledge) ทักษะหรือความชำนาญ (Skills) และเจตคติ (Attitude) ที่เหมาะสมให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร (Organization Goal) และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป (Environment) เพื่อยกระดับมาตรฐานการทำงานให้สูงขึ้น และทำให้บุคลากรมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานมากยิ่งขึ้น สำหรับการฝึกอบรม เป็นกรรมวิธีที่จัดขึ้นในช่วงเวลาที่สั้นกว่าการให้การศึกษาตามปกติในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาโดยใช้หลักสูตรที่ได้กำหนดตามมาตรฐานของแต่ละองค์กรหรือส่วนราชการ

วิวรรธน์ จันท์เทพย์ (สมคิด บางโม, 2547, หน้า 15, อ้างอิงจาก วิวรรธน์ จันท์เทพย์, 2553, หน้า 28) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกรรมวิธีในการพัฒนาบุคลากรในการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถและเจตคติที่ดีในการทำงาน การฝึกอบรมมีความสำคัญและจำเป็นมาก เนื่องจากเป็นกรรมวิธีที่ช่วยป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหาและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้และเพิ่มเติมประสบการณ์โดยไม่ต้องเสียเวลาการทำงานปกติ เป็นกรรมวิธีที่ช่วยให้บุคคลได้พัฒนาความรู้ความสามารถและบุคลิกภาพของตนเองให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพร้อมที่จะทำงาน กล้าเผชิญอุปสรรคและสามารถตัดสินใจได้อย่างคล่องแคล่วองไวยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคีระหว่างบุคลากรที่ทำงานร่วมกัน และช่วยเหลือนักเรียนที่ลาออกกลางคันให้มีความพร้อม ความมั่นใจในการเข้าปฏิบัติงาน เมื่อจำเป็นต้องทำงานในแต่ละหน่วยงานและช่วยประหยัดรายจ่ายด้วย การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการสร้างคุณภาพของบุคคลพัฒนาบุคลากร ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาองค์กร

การฝึกอบรมเป็นแนวทางที่สำคัญที่จะทำให้พนักงานมีคุณภาพ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพราะการฝึกอบรมช่วยให้ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ใหม่ๆ มีทักษะเพิ่มขึ้น และมีทัศนคติที่ดีซึ่งการฝึกอบรมเป็นการผสมผสานระหว่างข้อมูลข่าวสารใหม่ๆและประสบการณ์ ทำให้เกิดแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร และทำให้พนักงานมีโอกาสเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเอง ใครบ้างที่จะต้องรับการฝึกอบรมพนักงานทั้งหมดขององค์กรจำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรม เพราะองค์กรเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านเทคโนโลยี ความรู้ใหม่ๆและผู้คน que เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องแสวงหาความรู้เพื่อ ก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยต้องตระหนักว่าทุกคนในองค์กรต้องได้รับการ ฝึกอบรม เพราะการฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ เกิดประสบการณ์ ทำให้เกิดการ ทำงานในแขนงต่างๆให้ดีขึ้น ดังนั้นการบริหารจึงต้องนึกถึงการฝึกอบรมเป็นสิ่งแรก และคิดว่าใครบ้างต้องฝึกอบรมในเรื่องใด หากการฝึกอบรมเปรียบเสมือนการทำตลาดเพราะมี การทำเป็นขั้นตอน มีการประสานความร่วมมือเพื่อขายสินค้าให้ได้มากที่สุด การฝึกอบรมก็เช่นกัน ต้องทำอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การหาข้อมูลใครต้องฝึกอบรมเรื่องใด มีความจำเป็นมากแค่ไหน และ มีการประสานความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆในองค์กร ซึ่งต้องกระทำด้วยความระมัดระวังทุกขั้นตอน ไปจนถึงการวางรูปแบบการเรียนรู้ การสร้างหลักสูตรเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆใน การทำให้องค์กรมีประสิทธิภาพสูงสุด การฝึกอบรมเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะทำให้เกิดการเรียนรู้ เป็นระบบและการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ เนื่องจากการบริหารเป็นกระบวนการที่จะต้องปรับปรุง และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและสังคม นักบริหารจะต้องเป็นที่ต้นตัวอยู่ เสมอ กล่าวคือ คิดหาวิธีการที่ดีกว่าในการบริหาร เพื่อให้เกิดผลที่ดีกว่ายิ่ง ๆ ขึ้นไป การบริหารนั้น

ไม่ใช่เฉพาะแต่เพียงทำสิ่งที่เคยทำให้ดีขึ้นแต่จะต้องเลือกสรรวิธีการใหม่ๆ เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร (สันทัต สินธุพันธ์ประทุม, สืบค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.moe.go.th/wijai/concept%20training.htm>)

ดังนั้น สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา จึงมีปรัชญาหรือแนวคิดในการฝึกอบรมและพัฒนาบุคคลว่า “ทำในสิ่งที่ดีกว่าให้ดีกว่า” (To Do Better Things Better) โดยมีเป้าหมายที่จะกระตุ้นส่งเสริมชักจูงและโน้มน้าวให้ผู้บริหารทำในสิ่งที่ดีกว่าเดิมให้ดีกว่าอยู่ตลอดเวลา การที่จะฝึกอบรมผู้บริหารให้เกิดความบังคลาใจ เพื่อกระทำในสิ่งที่ดีกว่านั้น สถาบันฯ ยึดวิธีการฝึกอบรมโดยเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเรียนรู้จากประสบการณ์ ด้วยเหตุนี้วิธีการฝึกอบรมจึงเน้นการจัดประสบการณ์ที่มีเป้าหมาย (Structured Experience) โดยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสะท้อนแนวคิดหรือแสดงความคิดเห็นจากกิจกรรม ขั้นตอนนี้จะเป็นการฝึกให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงออกซึ่งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หลังจากนั้นจะประมวลแนวคิดต่างๆ เป็นทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ และขั้นสุดท้ายเป็นการนำทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ไปปฏิบัติในสถานการณ์จริง เมื่อจบขั้นตอนนี้ก็เป็นการครบวงจรของการฝึกอบรม ต่อไปก็จะเกิดประสบการณ์ใหม่ แนวคิดใหม่ในอันที่จะนำไปสู่การปฏิบัติในสิ่งใหม่ๆ ที่ดีกว่าเดิม เป็นวัฏจักรเรื่อง ๆ ไปโดย ยึดหลักว่าการฝึกอบรม ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น วิธีการฝึกอบรมจึงยึดผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็น ศูนย์กลาง (Learner Center) โดยเน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฝึกอบรมมากที่สุด และลดการบรรยายของวิทยากรให้น้อยลงนั่นคือให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็น Active Learner อยู่ตลอดเวลาการดำเนินการฝึกอบรมและพัฒนาบุคคลให้บรรลุเป้าหมายของปรัชญา งานฝึกอบรมนั้นเป็นงานที่ต่างจากงานสอนธรรมดา และเป็นงานที่ต้องอาศัยการลงทุนทั้งแรงกาย แรงใจ สติปัญญา ความเสียสละ ความอดทน การฝึกอบรมจึงจะบรรลุเป้าหมาย เรามักจะได้ยินผู้เข้ารับการฝึกอบรมกล่าวอยู่เสมอว่า มาอบรมแล้วไม่ได้อะไรเลยซึ่งแน่ละข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นผู้จัดฝึกอบรมจะปฏิเสธความรับผิดชอบไม่ได้ ดังนั้นจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการฝึกอบรมแต่ละครั้งนั้นเป็นการลงทุนสูง ถ้าการฝึกอบรมล้มเหลวไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมก็เหมือนกับเรา เผลอลาญเงินทองของประเทศชาติ (สันทัต สินธุพันธ์ประทุม, สืบค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.moe.go.th/wijai/concept%20training.htm>) ดังนั้น การที่จะให้การฝึกอบรมและพัฒนาบุคคลให้บรรลุวัตถุประสงค์ จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. หลักสูตรฝึกอบรมดี หลักสูตรฝึกอบรมที่ดีคือหลักสูตรที่เป็นเครื่องมือที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ เพราะหลักสูตรเป็นหัวใจของการฝึกอบรมถ้าหลักสูตรการฝึกอบรมไม่ดีแล้วการที่จะให้การฝึกอบรมบรรลุวัตถุประสงค์ย่อมเป็นไปได้ยาก

ดังนั้นสถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา จึงลงทุนเป็นอย่างมากในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโดยเริ่มต้นจาก

1.1 หาความต้องการในการฝึกอบรม (Training Needs) ของแต่ละหลักสูตร บางหลักสูตร สถาบันฯ ต้องส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มเป้าหมายทั่วประเทศ บางหลักสูตรก็ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรฝึกอบรมสอดคล้องกับความต้องการปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

1.2 จัดสัมมนาทางวิชาการเพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานต่าง ๆ ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัย รวมทั้งตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมเอง

1.3 สร้างชุดการฝึกอบรม (Training Packages) ตามเนื้อหาวิชาในหลักสูตรโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานต่างๆ มาประชุมเชิงปฏิบัติการ

หลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมแต่ละโครงการแล้ว จะนำเอาข้อคิดเห็นต่าง ๆ จากผู้เข้ารับการสัมมนาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรมให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ไป

2. วิทยากรที่ดี สถาบันฯ ตระหนักอยู่เสมอว่า ถึงแม้หลักสูตรฝึกอบรมจะเลอเลิศแค่ไหนก็ตาม แต่ถ้าวิทยากรไม่มีความรู้และขาดทักษะในการให้การฝึกอบรมแล้ว การฝึกอบรมนั้นคงจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น สถาบันฯ จึงมีโครงการที่จะสร้างเสริมเพิ่มพูนความรู้ และทักษะของวิทยากรโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น จัดให้มีการฝึกอบรมเทคนิคการฝึกอบรมให้กับวิทยากรของสถาบันฯ จากศูนย์ฝึกอบรมประจำเขตการศึกษา และจัดให้มีการสัมมนาวิทยากรทุกปีเพื่อเป็นการสรุปปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในการฝึกอบรม ตลอดจนหาวิธีแก้ปัญหานั้นๆ ให้ลุล่วงไป

นอกจากนั้นสถาบันฯ ยังส่งวิทยากรของสถาบันฯ ไปฝึกอบรมที่ประเทศอังกฤษ เพื่อศึกษาค้นคว้าถึงเทคนิคใหม่ๆ ในการฝึกอบรม ขณะนี้วิทยากรรุ่นที่ 1 - 4 ของสถาบันฯ ก็กลับมาปฏิบัติหน้าที่ให้กับสถาบันฯ แล้ว และได้สร้างชื่อเสียงและเกียรติคุณให้กับสถาบันฯ อย่างน่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง สถาบันฯ มีโครงการที่จะฝึกอบรมเพื่อสร้างวิทยากรของสถาบันฯ เองให้มีคุณภาพ รวมทั้งมีโครงการแลกเปลี่ยนวิทยากรของสถาบันฯ กับสถาบันฯ ฝึกอบรมในต่างประเทศ เช่น สถาบัน IEA (Institute for Educational Administrators) ประเทศออสเตรเลีย และ NELP (North East London Polytechnic) ประเทศอังกฤษ เพื่อให้วิทยากรของสถาบันฯ หูกว้าง ตากว้าง ใจกว้าง และเกิดความคิดที่จะทำในสิ่งที่ดีกว่าให้ดีกว่า

3. การจัดการที่ดี ถึงแม้หลักสูตรฝึกอบรมดี วิทยากรดี แต่การจัดการหรือการบริหารงานฝึกอบรมไม่ดีการฝึกอบรมก็คงไม่บรรลุวัตถุประสงค์เท่าที่ควร การจัดการหรือการบริหารงานฝึกอบรมเป็นงานที่ต้องอาศัยความเสียสละเป็นอย่างสูงทั้งร่างกายและแรงใจ ผู้ที่ทำหน้าที่บริหาร งานฝึกอบรม จะต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีความเสียสละ มีความสามารถใน

การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเร่งและที่สำคัญที่สุดจะต้องมีเจตคติที่ดีต่อการฝึกอบรม การบริหารงานฝึกอบรมนั้น เริ่มตั้งแต่การติดต่อประสานงานกับกรมกองของกลุ่ม เป้าหมายการร่างหลักสูตรฝึกอบรม การเขียนโครงการฝึกอบรม การทำเรื่องธุรการต่าง ๆ เกี่ยวกับงานฝึกอบรมการติดต่อวิทยากร การติดต่อสถานที่ฝึกอบรมและอื่นๆ ซึ่งงานแต่ละอย่างล้วนแต่มีความสำคัญด้วยกันทั้งนั้น ถ้างานอย่างใดอย่างหนึ่งติดขัดจะมีผลให้งานอื่นๆ ต้องหยุดชะงักด้วย ดังนั้นผู้บริหารงานฝึกอบรมจะต้องผู้ที่มีความรู้ในงานดังกล่าวข้างต้นเป็นอย่างดีขอสรุปว่าการที่จะให้การฝึกอบรมบรรลุเป้าหมายได้นั้น หน่วยงานฝึกอบรมจะต้องมีดี 3 อย่าง คือ มีหลักสูตรดี วิทยากรดี และการจัดการดี

4. บทบาทของวิทยากรที่คิดว่าทำให้การฝึกอบรมบรรลุเป้าหมาย วิทยากรกับครูผู้สอนนั้นต่างกันมากในเรื่องการฝึกอบรม เพราะวิทยากรไม่ใช่ครู และครูก็ไม่ใช่วิทยากรสำหรับสถาบันฯ แล้วเราเป็นวิทยากรแต่เราเรียกว่าเราเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) บทบาทของวิทยากรไม่ใช่ผู้สอนแต่เป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้ เพราะวิทยากรไม่ใช่เป็นผู้รู้ทุกสิ่งหรือเป็นพหุสูตรที่สามารถถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ให้ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้ที่ล้วนแต่มีประสบการณ์มากมายได้ แต่หน้าที่ของวิทยากรฝึกอบรมก็คือ จัดสถานการณ์เรียนรู้เพื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนได้แสดงศักยภาพของตนออกมา เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวคิดซึ่งกันและกัน การเรียนรู้จะเกิดจากตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรมเอง ไม่ใช่เกิดจากตัววิทยากรซึ่งวิทยากรของสถาบันฯ ได้ตระหนักในเรื่องนี้อยู่เสมอ トラบใดที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ลึกกว่าวิทยากรทำหน้าที่เหมือนครูสอนเขาเมื่อนั้นตัววิทยากรจะถูกต่อต้าน

การฝึกอบรมควรเริ่มจากประสบการณ์ โดยวิทยากรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดประสบการณ์ที่มีเป้าหมาย (Structured Experience) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แลกเปลี่ยนแนวคิดต่างๆ ที่ได้จากประสบการณ์หลังจากนั้นก็จะมีกรรวบรวมหรือประมวลแนวคิดนั้นเพื่อสรุปเป็นทฤษฎีและขั้นสุดท้ายก็เป็นการนำทฤษฎีลงสู่การปฏิบัติ ดังนั้น วิทยากรจะต้องคอยชี้แนะให้กระบวนการเรียนรู้ในการฝึกอบรมเป็นไปตามขั้นตอนดังกล่าว การวิทยากรจะทำหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นได้นั้นจะต้องได้รับการฝึกฝนและมีการเตรียมการเป็นอย่างดี

5. การทำงานเป็นทีม บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความไม่เข้าใจต่าง ระหว่างเจ้าหน้าที่ฝึกอบรมและตัวผู้เข้ารับการฝึกอบรม วิทยากรของสถาบันฯ จะคลุกคลีกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมอยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างความใกล้ชิด ความอบอุ่นและความสัมพันธ์อันดีกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเริ่มตั้งแต่การบริหารร่างกายในตอนเช้าร่วมกัน รับประทานอาหารร่วมกัน สอบถามสารทุกข์สุขดิบ ให้ความช่วยเหลือและบริการในด้านต่างๆ การที่เราทำเช่นนี้ทำให้เราได้ทราบถึงเจตคติและความรู้สึกนึกคิดของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในครั้งนั้นๆ และถ้า

เราพบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนใดมีเจตคติที่ไม่พึงประสงค์ต่อการฝึกอบรมเราจะประกบตัวคนนั้นเป็นพิเศษ โดยมีให้เจ้าตัวรู้ตัว เพื่อที่จะพยายามเปลี่ยนเจตคติของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เป็นไปในทางที่ดี ซึ่งการที่จะทำเช่นนี้ได้ ตัววิทยากรจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความรัก ความหวังดี และจริงใจต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม

จะเห็นได้ว่าวิทยากรฝึกอบรมสมัยใหม่นั้น ไม่ใช่แค่เพียงถ่ายทอดความรู้อย่างเดียวเท่านั้น แต่ต้องพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทั้งความรู้ ทักษะและมีเจตคติที่ดีต่อการฝึกอบรม ซึ่งวิทยากรของสถาบันฯ เองได้ยึดจุดประสงค์ดังกล่าวเป็นจุดประสงค์ปลายทางในการฝึกอบรมเสมอและเป็นการสอดคล้องกับปรัชญาที่ว่า “ทำในสิ่งที่คิดว่าให้ดีกว่า” (To Do Better Things Better). (สันศักดิ์ สินธุพันธ์ประทุม, สืบค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.moe.go.th/wijai/concept%20training.htm>)

3.3 ประเภทของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนานุคลากรในปัจจุบันมีหลายประเภท (วิจิตร อาวะกุล, 2540, หน้า 82-86, อ้างอิงจาก วิวรรณ จันทร์เทพย์, 2553, หน้า 33) การฝึกอบรมโดยยึดวิธีการหรือรูปแบบในการฝึกอบรมเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. การฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า (Face-to-Face) หมายถึงการฝึกอบรมที่ผู้สอนหรือวิทยากรกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ต่อหน้ากันโดยตรงภายในห้องเรียนหรือห้องฝึกอบรม บางทีอาจเรียกว่าเป็นการฝึกอบรมแบบดั้งเดิม 2. การฝึกอบรมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Web – Based Training) หมายถึงการฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้จากสื่อมัลติมีเดียบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่ผู้สอนกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมอาจจะอยู่ต่างสถานที่ ต่างเวลาหรือในเวลาเดียวกันก็ได้ขึ้นอยู่กับกรอบแบบการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม 3. การฝึกอบรมแบบผสมผสาน (Blended Training) หมายถึงการฝึกอบรมโดยใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้หรือการปฏิบัติกิจกรรมมากกว่า 1 วิธี เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเรียนรู้ได้ตามความสามารถและความสนใจของแต่ละคน ซึ่งอาจจะเป็นการผสม ผสานระหว่างการฝึกอบรมบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า เป็นต้น

3.4 วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้จัดการฝึกอบรมหรือผู้เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เพื่อให้สามารถเลือกใช้รูปแบบหรือวิธีการฝึกอบรม ตลอดจนการกำหนดเนื้อหา สื่อและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งจะทำให้การถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์เป็นไปอย่างสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถเรียนรู้ได้ดี เข้าใจได้ง่ายขึ้น อันจะนำไปสู่การ

บรรลุดัตตประสงค์ของการฝึกอบรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถตรวจสอบความสำเร็จหรือข้อบกพร่องได้จากการประเมินผลด้วยเครื่องมือต่างๆ ที่สร้างขึ้นโดยคณะผู้จัดการฝึกอบรมแต่ละครั้ง (วิวรรธน์ จันท์เทพย์, 2553 หน้า 37)

3.5 รูปแบบการฝึกอบรม

รูปแบบการฝึกอบรม (Training Model) หมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ เข้าด้วยกันตามหลักการ แนวคิด และทฤษฎีอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยเทคนิควิธีและกิจกรรมถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้เรียน เพื่อแสดงออกถึงกระบวนการคิดจนกลายเป็นโครงสร้างหรือแบบแผนของงาน รูปแบบการฝึกอบรมอาจถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อได้หลายแบบเช่น รูปภาพ แผนภูมิ แผนภาพ แผนผัง หรือคำอธิบาย ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องตลอดจนการแสดงขั้นตอนการดำเนินงานตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้าย (วิวรรธน์ จันท์เทพย์, 2553, หน้า 45)

ธีระ ประवालพฤษ์ (2538, หน้า 63) กล่าวว่ารูปแบบที่ใช้ในการจัดฝึกอบรมได้มีนักวิชาการแบ่งไว้หลายแบบแตกต่างกันตามแนวความคิด เช่น รูปแบบที่ยึดปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นหลัก เน้นความสำคัญที่ผู้เข้ารับการอบรม รูปแบบที่ยึดกระบวนการเป็นหลักให้ความสำคัญของกระบวนการฝึกอบรม และรูปแบบที่ยึดผลผลิตเป็นหลัก เป็นต้น มีนักการศึกษาที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสอนการฝึกอบรมที่เป็นวิชาการเรียนรู้ไว้ คือ จอห์นสันและโฟย

(Johnson and Foa, 1989) จอห์นสันได้แบ่งรูปแบบการสอนการฝึกอบรมเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การฝึกอบรมในห้องเรียน (Classroom Training Methods) เป็นวิธีการสอนการอบรมที่ใช้ตำราเรียน การบรรยาย การสาธิต เป็นต้น
2. การเรียนรู้จากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Interactive Videodisc) โดยใช้แผ่นวีดิโอดิสก์เล่นกับเครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้เข้าอบรมหรือผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กับโปรแกรมในแผ่นวีดิโอดิสก์ด้วยการตอบคำถามเลือก หรือเสนอปัญหาที่กำหนดไว้ในโปรแกรม
3. การเรียนรู้จากเครื่องมือจำลองสถานการณ์จริง (Face Plate Simulators) เป็นการให้เรียนรู้ด้วยการสร้างมือที่จำลองสภาพและสถานการณ์จริงโดยให้ผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึก เช่น การฝึกบินของนักบินฝึกหัด
4. การเรียนรู้ด้วยเครื่องมือหรือบุคคลโดยตรง (Hand-on Training) ซึ่งหมายถึงการฝึกงานทุกรูปแบบโดยผู้เรียนจะเรียนรู้จากการใช้เครื่องมือหรือการเรียนรู้จากบุคคลากรภายใต้คำแนะนำของผู้ฝึก (Trainer) หรือผู้สังเกต (Supervisor)

เนื่องจากรูปแบบการฝึกอบรมมีหลากหลาย การเลือกรูปแบบโดยอ้อมขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปใช้ได้เหมาะสมอาจพิจารณาได้จากรูปแบบการฝึกอบรมที่นำมากล่าวต่อไปนี้

1. การจัดประสบการณ์ที่มีเป้าหมาย (Structured Experiences) เป็นรูปแบบการฝึกทางด้านมนุษย์สัมพันธ์ วิธีการฝึก ผู้เข้ารับการอบรมจะต้องผ่านขั้นตอนของกิจกรรมที่ผู้ฝึกจัดวางแผนไว้ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง ลักษณะกิจกรรมจะเป็นแบบต่อเนื่องกัน รูปแบบของการจัดประสบการณ์ที่มีเป้าหมาย มีการกำหนดวงจรกิจกรรมไว้ 5 ขั้นตอนดังนี้

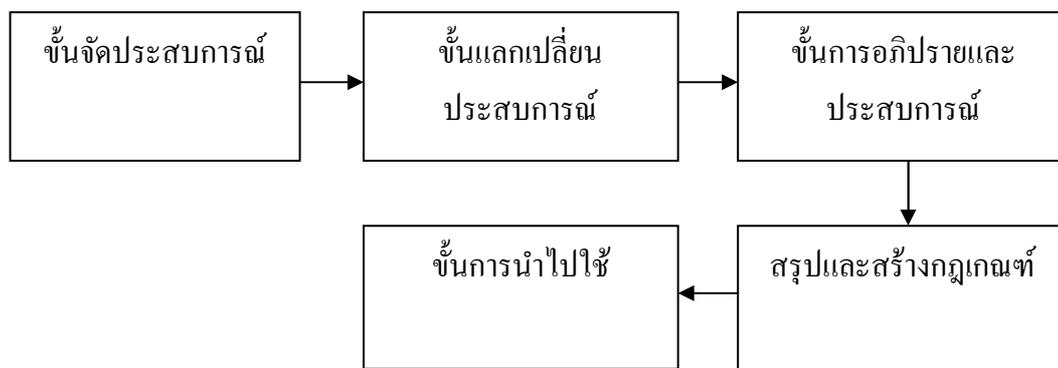
1.1 การจัดประสบการณ์ (Experiencing) โดยกำหนดกิจกรรมไว้ สำหรับผู้เข้ารับการอบรมกิจกรรมแต่ละเรื่องจะประกอบด้วย ชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ ขนาดของกลุ่ม เวลาที่ใช้ในการจัดทำกิจกรรม อุปกรณ์ และการจัดสถานที่ ตลอดจนกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งผู้ฝึกจัดเตรียมไว้อย่างสมบูรณ์ในแต่ละเรื่อง สามารถนำมาใช้ให้เหมาะสมกับเรื่องที่ทำการจัดอบรม

1.2 การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Publishing) เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้ารับการอบรมทำกิจกรรมด้วยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ ความคิด ที่เกี่ยวกับหัวข้อเรื่อง หรือเรื่องที่นำเสนอ เช่น เทคนิคการครองใจลูกค้าในการขาย ประสบการณ์ของผู้เข้ารับการอบรมจะมีความแตกต่างกัน ทำให้สามารถเรียนรู้จากกัน

1.3 การอภิปรายและเพิ่มเติมประสบการณ์ (Processing) เป็นขั้นของกิจกรรมที่ผู้เข้าอบรมจะนำเอาข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์มาอภิปราย เพื่อประมวลประสบการณ์ หากกลุ่มมีความเห็นว่าที่น่าจะเสริมประสบการณ์วิทยากรจะให้ความช่วยเหลือได้

1.4 การสรุปหรือสร้างเป็นกฎเกณฑ์ (Generalizing) ผู้เข้าอบรมจะนำเอาประสบการณ์ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ประมวล และเสริมประสบการณ์มาสรุปหรือเป็นกฎเกณฑ์ที่จะนำไปใช้

1.5 การนำไปใช้ (Applying) ขั้นตอนนี้ผู้เข้าอบรมจะนำเอาข้อสรุปหรือกฎเกณฑ์ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมจะต้องประเมินไปด้วยว่าข้อสรุป หรือเกณฑ์ที่นำไปใช้ได้มากน้อยเพียงใด มีอะไรบ้างที่เป็นข้อจำกัดในเรื่องนั้น ขั้นตอนของกิจกรรมทั้ง 5 ขั้น สรุปเป็นภาพที่ 2 ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนของกิจกรรมการจัดระเบียบ

ที่มา: ชีระ ประवालพฤษย์. (2538). การพัฒนานุคลิกและการฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

การนำรูปแบบการจัดระเบียบที่มีเป้าหมาย ไปใช้ในการฝึกอบรม ควรใช้กับการอบรมเรื่องให้ผู้เข้าอบรมมีพื้นฐานมาบ้างแล้ว เพราะมีผลต่อขั้นตอนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการสังเกต ตลอดจนการสรุปข้อมูล เวลาที่ใช้ทำกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆ ควรมีประมาณ 3 ชั่วโมง สถานที่ ต้องเอื้ออำนวยต่อการเคลื่อนไหวในการทำกิจกรรม

2. รูปแบบการฝึกอบรมของชงชัย สันติวงษ์ (ชงชัย สันติวงษ์, 2539, หน้า 195-196 อ้างอิงจาก วิวรรณ จันทรเทพย์, 2553, หน้า 47) ได้นำเสนอรูปแบบการฝึกอบรมโดยเน้นขั้นตอนในการปฏิบัติโดยกล่าวว่า ในการฝึกอบรมนั้นจะมีขั้นตอนของการดำเนินงานดังนี้ คือ

2.1 การพิจารณาตามความต้องการและปัญหาที่ต้องมีการฝึกอบรม เป็นการตรวจสอบและพิจารณาให้ทราบถึงความจำเป็นและความต้องการที่ต้องการจัดการฝึกอบรมขึ้น

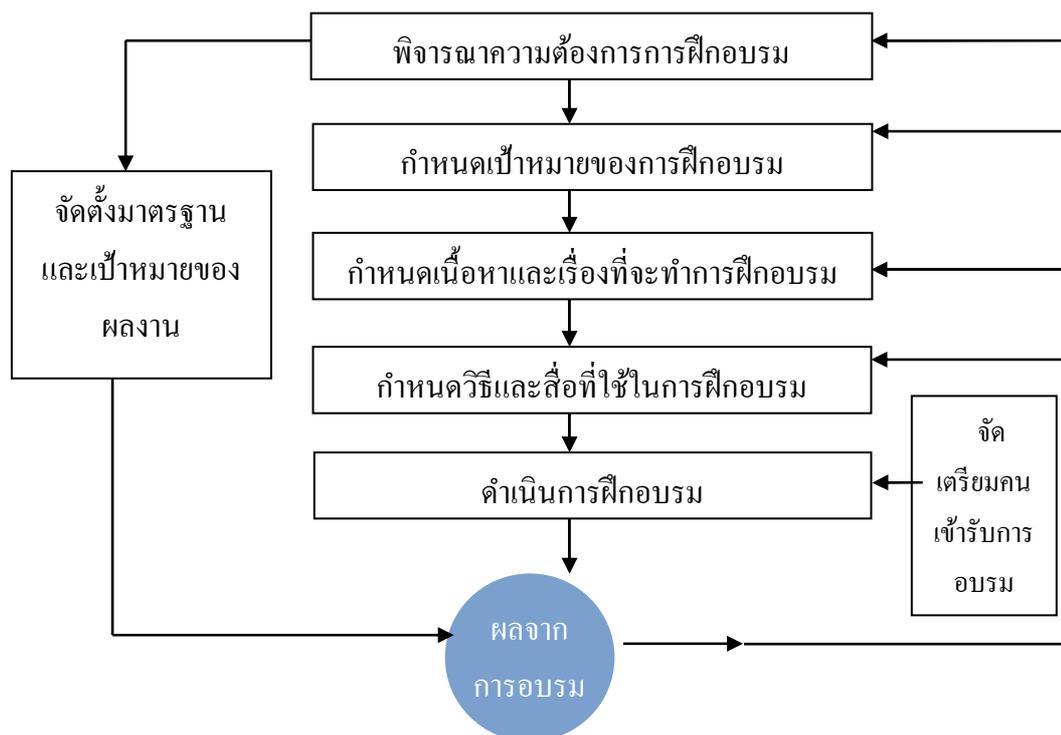
2.2 การกำหนดเป้าหมายของการฝึกอบรม คือ การเขียนระบุเป้าหมายที่ต้องการได้รับจากการฝึกอบรม

2.3 การกำหนดเนื้อหาและเนื้อเรื่องที่จะอบรม คือ พิจารณาว่าเพื่อเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้ได้ผลตามที่ต้องการนั้นจะต้องมีการอบรมเรื่องอะไรบ้าง รวมตลอดถึงการพิจารณาส่วนประกอบของเนื้อหาและเรื่องที่ต้องการอบรมด้วย

2.4 การกำหนดวิธีที่จะใช้อบรมและสื่อหรือเครื่องมือที่เหมาะสม คือ พิจารณาว่าเรื่องที่อบรมถ้าจะให้มีประสิทธิภาพและได้ผลดีนั้น ควรใช้วิธีการอบรมแบบใดจึงจะได้ผลดีที่สุดและเหมาะสมกับบุคคลที่จะอบรมและเรื่องที่ต้องการอบรม นอกจากนี้ต้องพิจารณาสื่อหรือเครื่องมือ

(Media) ที่จะใช้อบรมด้วยว่าวิธีการนำเสนอข้อมูลและความรู้ต่างๆ ควรจะใช้อุปกรณ์หรือเครื่องมือชนิดใดจึงจะดีที่สุดที่จะช่วยให้เกิดความรู้และเข้าใจได้ง่าย

2.5 การดำเนินการอบรม คือ การเริ่มต้นดำเนินการอบรมตามแผนและแนวทางต่างๆ ที่ได้พิจารณาและกำหนดไว้แล้ว

ภาพที่ 2 รูปแบบการฝึกอบรมของธงชัย สันติวงษ์ (พ.ศ. 2539)

ที่มา: ธงชัย สันติวงษ์. (2539). การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ธงชัย สันติวงษ์ (2539, หน้า 195) อธิบายว่า เมื่อการฝึกอบรมสิ้นสุดลงแล้วผลที่ได้ก็คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลผลิตของการอบรมที่ทำมา การประเมินผล โครงการฝึกอบรมคือ การพิจารณาเปรียบเทียบว่าผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมแล้วสามารถทำงานได้ผลงานในระดับที่เป็นมาตรฐานที่ต้องการหรือไม่ ซึ่งหากยังมีปัญหา การแก้ไขคงจะดำเนินการใน 3 จุด คือ 1. การทบทวนพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหาหรือหลักสูตรที่ต้องการอบรม 2. การทบทวนความเหมาะสมของสื่อหรือเครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรมในแต่ละครั้ง และ 3. การทบทวนถึงตัวผู้เข้ารับการอบรมว่ามีความพร้อมที่จะเข้ารับการฝึกอบรมในหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งอาจมีการปรับให้พร้อมก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

3. รูปแบบการฝึกอบรมของ ชูชัย สมितिไกร (2551, หน้า 29-32) ได้เสนอรูปแบบการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม ซึ่งมีประเด็นการวิเคราะห์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ การวิเคราะห์องค์กร การวิเคราะห์ภารกิจและคุณสมบัติ และการวิเคราะห์บุคคล

3.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

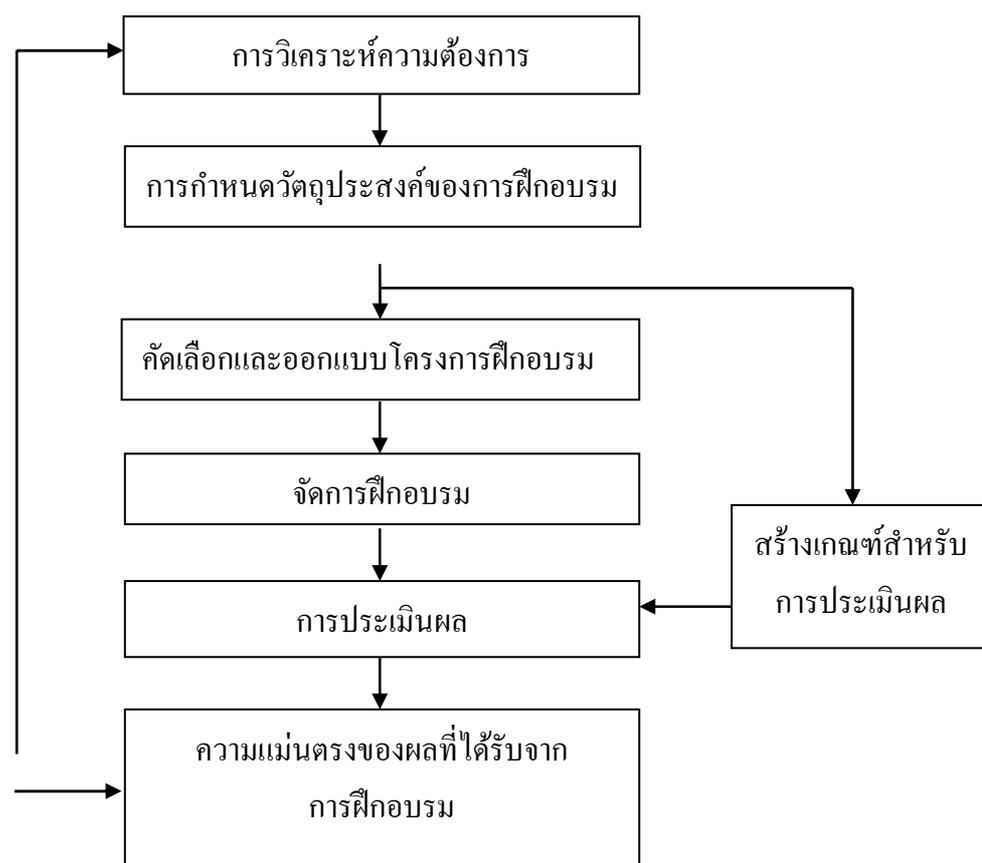
3.3 คัดเลือกและออกแบบโครงการอบรม

3.4 สร้างเกณฑ์สำหรับการประเมิน

3.5 จัดการฝึกอบรม

3.6 การประเมินการฝึกอบรม

การจัดฝึกอบรมอย่างเป็นระบบนั้นจะเน้นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายในระบบ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 3 รูปแบบการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบของชูชัย สมितिไกร (พ.ศ. 2551)
 ชูชัย สมितिไกร. (2551). การฝึกอบรมบุคลากรในองค์กร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

4. รูปแบบและกระบวนการฝึกอบรมของเบรมเลย์ (Bramley, 1990, หน้า 6-7, อ้างอิงจาก วิวรรธน์ จันทรเทพย์, 2553, หน้า 63-64) เบรมเลย์ ได้เสนอแนวคิดในเรื่องการกำหนดให้กระบวนการฝึกอบรมเป็นระบบที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันในแต่ละขั้นตอนนั้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบเป็นระบบที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันในแต่ละขั้นตอนนั้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการฝึกอบรมของนักวิชาการเป็นอย่างมาก ในการกำหนดขั้นตอนและกระบวนการฝึกอบรมนั้นจำเป็นต้องพิจารณาในเชิงทฤษฎีระบบ (System Approach) อย่างชัดเจน เพราะในการฝึกอบรมแต่ละครั้งขั้นตอนและกระบวนการที่แน่นอนและเชื่อมโยงกัน เริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดทำโครงการ การควบคุม การประเมินและติดตามผล ฯลฯ ดังนั้น จึงได้กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการฝึกอบรมดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การหาความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม เพื่อพิจารณาว่ามีความจำเป็นหรือไม่ เพียงใดที่ต้องการมีการฝึกอบรม และหากมีความจำเป็นจริงควรฝึกอบรมแก่ใคร ด้วยวิธีการอย่างไร มีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์อย่างไร

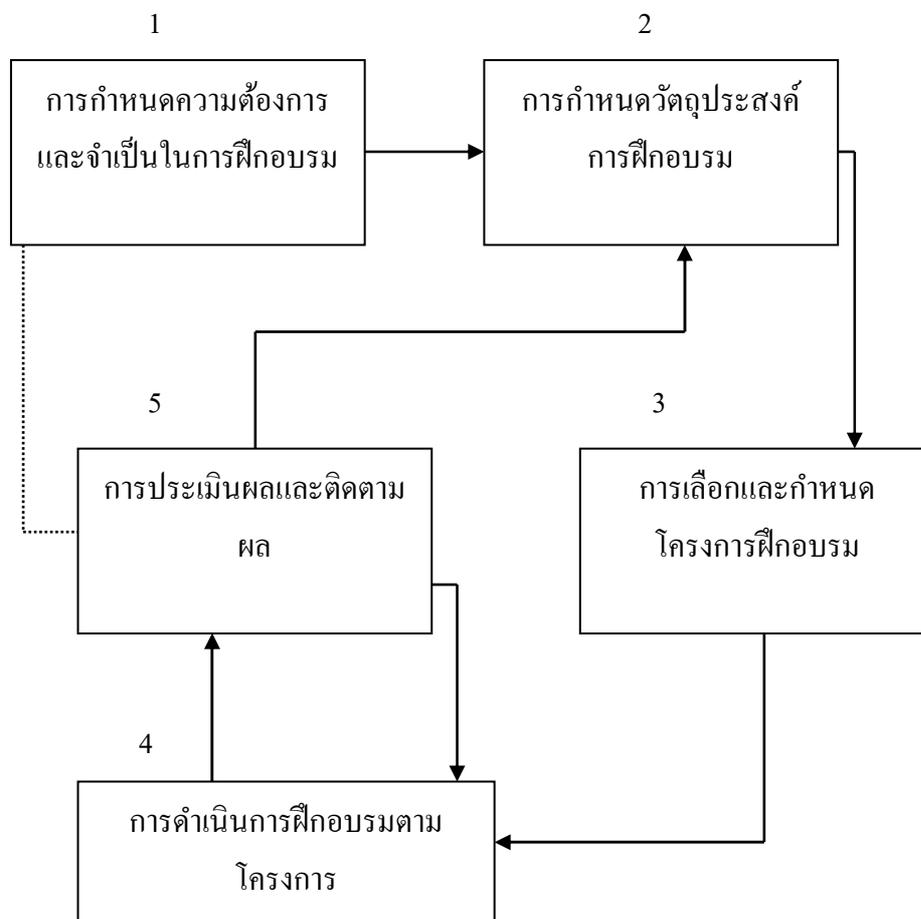
ขั้นที่ 2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม เมื่อทราบถึงความจำเป็นว่าต้องมีการฝึกอบรมอย่างแน่นอนแล้ว จะต้องกำหนดเนื้อหาและขอบเขตให้ชัดเจน เพื่อให้การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ถูกต้อง กำหนดผลที่ต้องการให้เกิดขึ้นภายหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม รวมทั้งจะได้ใช้เป็นแนวทางในการวัดผล ประเมินผล และติดตามผลต่อไปด้วย

ขั้นที่ 3 การเลือก การกำหนดหรือการออกแบบ โครงการฝึกอบรม โดยการกำหนดรูปแบบการฝึกอบรม การใช้ยุทธวิธี การใช้นวัตกรรมและสื่อในการฝึกอบรม การใช้เทคนิคและกลยุทธ์ต่างๆ การกำหนดเนื้อหาสาระในหลักสูตร การกำหนดรูปแบบและแนวทางในการบริหารและการจัดการ โครงการ

ขั้นที่ 4 การดำเนินการฝึกอบรม เป็นการดำเนินการตามแผนและโครงการที่ได้กำหนดไว้ การแจ้งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม การจัดหาวิทยากร การใช้เทคนิคและยุทธวิธีในการฝึกอบรม การใช้วัสดุอุปกรณ์ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมที่ได้กำหนดไว้

ขั้นที่ 5 การประเมินผลและติดตามผลโครงการฝึกอบรม เป็นการประเมินผลทั้งในขณะที่กำลังดำเนินการฝึกอบรม ภายหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม รวมทั้งการติดตามผล (Follow up) ผลการนำความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงจึงว่าบังเกิดผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรอย่างน้อยเพียงใด

จากกระบวนการฝึกอบรมของเบรมเลย์ (Bramley) ทั้ง 5 ขั้นตอน แสดงความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 4 รูปแบบการฝึกอบรมของเบรมลีย์ (Bramley : 1990)

ที่มา : Bramley, 1990, หน้า 6-7, อ้างอิงจาก วิวรรณ จันทร์เทพย์, 2553, หน้า 63-64

รูปแบบการฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ เข้าด้วยกันตามหลักการ แนวคิด และทฤษฎีอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยเทคนิควิธีและกิจกรรมถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้เรียน เพื่อแสดงออกถึงกระบวนการคิดจนกลายเป็น โครงสร้างหรือแบบแผนของงาน ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนกระบวนการฝึกอบรมตามรูปแบบต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปกระบวนการฝึกอบรม

กระบวนการฝึกอบรม												
กระบวนการ ฝึกอบรม	ศึกษาและ วิเคราะห์ ข้อมูล พื้นฐาน		การสร้างแผนการ ฝึกอบรม			ดำเนินการฝึกอบรม			ประเมินผลการ ฝึกอบรม			
	ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง	พิจารณาปัญหาและความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม	เลือก/กำหนดวัตถุประสงค์การฝึกอบรม	เลือก/กำหนดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้	เลือก/กำหนดวิธีการฝึกอบรม สื่อหรือเครื่องมือที่เหมาะสมและออกแบบการฝึกอบรม	ดำเนินการฝึกอบรมตามแผนและแนวทางที่ได้กำหนดไว้	ฝึกอบรมตัวกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์	อภิปรายและเพิ่มเติมประสบการณ์	สร้างเกณฑ์สำหรับการประเมิน	ประเมินผลการฝึกอบรม	สรุปผลการฝึกอบรม	ติดตามผลการฝึกอบรม
วิลเลียม ฟีฟ เฟอร์ และ จอห์น อี โจนส์ รงชัย สันติวงษ์ ชูชัย สมितिไกร เบรมเลย์	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

จากตารางที่ 1 แสดงว่า กระบวนการฝึกอบรม ทั้ง 4 รูปแบบ สามารถสรุปเป็นขั้นตอน กระบวนการฝึกอบรม ได้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอน ที่ 2 การสร้างแผนการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการฝึกอบรม และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล การฝึกอบรม ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำแผนรูปแบบการฝึกอบรมได้

โดยเริ่มจากการพิจารณาตามความต้องการและปัญหาที่ต้องมีการฝึกอบรม เป็นการตรวจสอบและพิจารณาให้ทราบถึงความจำเป็นและความต้องการที่ต้องการจัดการฝึกอบรมขึ้น การกำหนดเป้าหมายของการฝึกอบรม การกำหนดเนื้อหาและเนื้อเรื่องที่จะอบรม โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาของการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองเป็น 5 ด้าน คือ ด้านสังคม (Social) ด้านการศึกษา (Academic) ด้านครอบครัว (Family) ด้านภาพลักษณ์ (Body Image) และด้านมุมมองรวม (Global) การกำหนดวิธีที่จะใช้อบรมและสื่อหรือเครื่องมือที่เหมาะสม จากนั้นดำเนินการอบรม คือ เริ่มต้นดำเนินการอบรมตามแผนและแนวทางต่างๆ ที่ได้พิจารณาและกำหนดไว้แล้ว ตลอดจนการประเมินผลการฝึกอบรม

3.6 กระบวนการในการฝึกอบรมและพัฒนา

แนวทางการพัฒนาสมรรถนะบุคคลประกอบด้วยหลายแนวทาง โดย (ปีทมา เพชรไพรินทร์, 2547) พบว่าการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ความสามารถ สามารถกระทำได้โดยการฝึกอบรม (Training) การประชุม การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาดูงานและกิจกรรมการพัฒนา การพัฒนาสมรรถนะด้านทักษะและประสบการณ์ สามารถกระทำได้โดยการสอน การสาธิต การฝึกปฏิบัติ การใช้ระบบพี่เลี้ยง โดยปัจจัยเอื้อที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาประกอบด้วย การกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ การมอบหมายงาน การเสริมสร้างพลังอำนาจ การสร้างแรงจูงใจและมีระบบการประเมินผลที่อิงสมรรถนะเพื่อวัดผลสำเร็จของงาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ (ไพศาล กาญจนวงศ์, 2548) ที่อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาแสดงความคิดเห็นว่าควรให้การสนับสนุน การฝึกอบรมอย่างเหมาะสม ในการพัฒนาสมรรถนะอาจารย์ในการจัดทำสื่อการเรียนการสอนผ่านเว็บ และผลการศึกษาของ (รวิวรรณ เผ่ากัณหา, 2548) ที่เสนอว่าการพัฒนาสมรรถนะโดยการประชุมอบรมระยะสั้น จะช่วยปรับกระบวนการทัศน วิสัยทัศน์ สามารถพัฒนางานให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งดีกว่าการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก ทำให้การพัฒนางานเริ่มได้ช้า เนื่องจากต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ และได้เสนอเทคนิคการพัฒนาสมรรถนะที่นำระบบการจัดการความรู้มาใช้ โดยจัดให้อาจารย์ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน (Socialization) การสร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์โดยการฝึกอบรม

การฝึกอบรมในปัจจุบันเป็นกระบวนการสำคัญของการพัฒนาคนซึ่งไม่เพียงแต่มุ่งให้ความรู้เท่านั้น แต่ขอบเขตนิยามของกระบวนการฝึกอบรมในปัจจุบันครอบคลุมตั้งแต่การถ่ายทอดด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยมุ่งให้บุคคลเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาการเรียนรู้ ทักษะ พฤติกรรม รวมทั้งความสามารถของบุคคลในหน่วยงาน อาจกล่าวสรุปได้ว่า การฝึกอบรม คือ กระบวนการหรือกรรมวิธีในการที่จะเพิ่มสมรรถนะในการทำงานของผู้ปฏิบัติ ทั้งในด้านความคิด ความสามารถ ความรู้ ความชำนาญและการแสดงออกของบุคคลในสังคมหนึ่ง

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของการพัฒนา (ฉัตรภูพันธ์ เขจรนันท์, 2549, หน้า 125-126)

ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยทั่วไปใช้กระบวนการการฝึกอบรมและพัฒนา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ซึ่งเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันเป็นวงจรของการฝึกอบรมนั้น (दनัย เทียนพุด, 2547, หน้า 124-135)

1. กำหนดปรัชญาในการพัฒนาคนหรือกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับการพัฒนา
2. การวิเคราะห์หาความจำเป็นหรือค้นหาความจำเป็นในการฝึกอบรม ซึ่งอาจมีแหล่งที่มาในการวิเคราะห์จากแหล่งองค์กร วิเคราะห์งานและสมรรถนะ หรือวิเคราะห์จากแต่ละบุคคล

จากแนวคิดกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาข้างต้นสรุปได้ว่าในการจัดการเรียนรู้เมื่อพัฒนาคนนั้น กระบวนการฝึกอบรมนับเป็นวิธีการหนึ่งที่จะก่อให้เกิดสมรรถนะหรือความสามารถของบุคคลเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งมีส่วนสำคัญอยู่ 4 ประการหลัก คือ 1. การวิเคราะห์ความจำเป็น 2. การออกแบบและการพัฒนาหลักสูตร 3. การบริหารหลักสูตร 4. การประเมินและติดตามผล โดยเฉพาะขั้นตอนแรกคือการวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรมนับเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาบุคคล ซึ่งความจำเป็นมีความหมาย 2 ลักษณะ คือสิ่งที่ขาดหรือบกพร่อง โดยอยู่บนพื้นฐานของผลลัพธ์ที่ต้องการกับสิ่งที่เป็นอยู่ ซึ่งในแง่มุมมองของผู้เข้ารับการอบรมอาจมองว่าเป็นการรับรู้ว่าขาดความสามารถ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาเรื่องเจตคติต่อการเข้ารับการอบรมได้ ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง ความจำเป็นเป็นโอกาสหรือศักยภาพในการปรับปรุงผลงาน ซึ่งเป็นการจูงใจคนให้ปรับปรุงหรือโอกาสเพื่อความสำเร็จโดยอาศัยโมเดลของสมรรถนะ (Competency Model) ในการกำหนดแนวทางในการฝึกอบรมและพัฒนาซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาคนและเป็นแนวทางที่นำมาใช้อย่างกว้างขวาง

4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรม

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง ดังต่อไปนี้

4.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์บันดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford) ประเทศสหรัฐอเมริกา บันดูรามีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Bandura, 1963, อ้างอิงจาก สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2552, หน้า 235-236) จึงเรียก

การเรียนรู้จากการสังเกตว่า “การเรียนรู้โดยการสังเกต” หรือ “การเลียนแบบ” และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ บันดูราอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูรา จึงเปลี่ยนชื่อทฤษฎีการเรียนรู้ของท่านว่า การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น การเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากบันดูราพบจากการทดลองว่า สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยการสังเกต คือผู้เรียนจะต้องเลือกสังเกตสิ่งที่ต้องการเรียนรู้โดยเฉพาะ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส (Encoding) ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบ ได้ดีหรือไม่คืออย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย (metacognitive) บันดูราจึงสรุปว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตจึงเป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Processes)

4.1.1 การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Observational Learning หรือ Modeling)

บันดูรา มีความเห็นว่าทั้งสิ่งแวดล้อม และตัวผู้เรียนมีความสำคัญเท่า ๆ กัน บันดูรากล่าวว่า คนเรามีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราอยู่เสมอ การเรียนรู้เกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) สำหรับ ตัวแบบ ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวสัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์หรือ อาจจะเป็นรูปภาพการ์ตูนหนังสือก็ได้ นอกจากนี้ คำบอกเล่าด้วยคำพูดหรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบจากสิ่งที่สังเกตโดยผู้เรียนไม่คิด คุณสมบัติของผู้เรียนมีความสำคัญ เช่น ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้า และสามารถสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะ ยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะที่มีผู้สังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2552, หน้า 236)

บันดูรา (Bandura, 1977, อ้างอิงจาก สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2552, หน้า 240-242) ได้อธิบายกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบว่ามีทั้งหมด 4 อย่างคือ

1. กระบวนการความใส่ใจ (Attention) ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้เรียนไม่มีความใส่ใจในการเรียนรู้ โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น

ดังนั้น การเรียนรู้แบบนี้ความใส่ใจจึงเป็นสิ่งแรกที่ผู้เรียนจะต้องมี บันดูรา กล่าวว่าผู้เรียนจะต้องรับรู้ส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นตัวแบบ องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อความใส่ใจของผู้เรียนมี หลายอย่าง เช่น เป็นผู้มีเกียรติสูง (High Status) มีความสามารถสูง (High Competence) หน้าตาดี รวมทั้งการแต่งตัว การมีอำนาจที่จะให้รางวัลหรือลงโทษ คุณลักษณะของผู้เรียนก็มีความสัมพันธ์กับกระบวนการใส่ใจ ตัวอย่างเช่น วิชาของผู้เรียน ความสามารถทางด้านพุทธิปัญญา ทักษะทางการใช้มือและส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งตัวแปรทางบุคลิกภาพของผู้เรียน เช่น ความรู้สึกว่าตนนั้นมีค่า (Self-Esteem) ความต้องการและทัศนคติของผู้เรียน ตัวแปรเหล่านี้มักจะเป็นสิ่งจำกัดขอบเขตของการเรียนรู้โดยการสังเกต ตัวอย่างเช่น ถ้าครูต้องการให้เด็กวัยอนุบาลเขียนพยัญชนะไทยที่ยากๆ เช่น ชม ม โดยพยายามแสดงการเขียนให้ดูเป็นตัวอย่าง ทักษะการใช้ก้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวของเด็กวัยอนุบาลยังไม่พร้อมฉะนั้นเด็กวัยอนุบาลบางคนจะเขียนหนังสือตามที่ครูคาดหวังไม่ได้ (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2552, หน้า 240)

2. กระบวนการจดจำ (Retention Process) บันดูรา อธิบายว่า การที่ผู้เรียนหรือผู้สังเกตสามารถที่จะเลียนแบบหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้ก็เป็นเพราะผู้เรียนบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะ ยาว บันดูรา พบว่าผู้สังเกตที่สามารถอธิบายพฤติกรรม หรือการกระทำของตัวแบบด้วยคำพูด หรือสามารถมีภาพพจน์สิ่งที่ตนสังเกตเห็นในใจจะเป็นผู้ที่สามารถจดจำสิ่งที่ เรียนรู้โดยการสังเกตได้ดีกว่าผู้ที่เพียงแต่ดูเฉย ๆ หรือทำงานอื่นในขณะที่ดูตัวแบบไปด้วย สรุปแล้วผู้สังเกตที่สามารถระลึกถึงสิ่งที่สังเกตเป็นภาพพจน์ในใจ (Visual Imagery) และสามารถเข้ารหัสด้วยคำพูดหรือถ้อยคำ (Verbal Coding) จะเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมเลียนแบบจากตัวแบบได้แม้ว่าเวลาจะผ่านไปนานๆ และนอกจากนี้ ถ้าผู้สังเกตหรือผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้เห็นตัวแบบแสดงสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ซ้ำก็จะเป็นการช่วยจำให้ดียิ่งขึ้น (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2552, หน้า 241)

3. กระบวนการการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ (Reproduction Process) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบเป็นกระบวนการที่ผู้เรียน แปรสภาพ (Transform) ภาพพจน์ (Visual Image) หรือสิ่งที่จำไว้เป็นการเข้ารหัสเป็นถ้อยคำ (Verbal Coding) ในที่สุดแสดงออกมาเป็นการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ ปัจจัยที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ ความพร้อมทางด้านร่างกายและทักษะที่จำเป็นจำต้องใช้ในการเลียนแบบของผู้เรียน ถ้าหากผู้เรียนไม่มีความพร้อมก็จะไม่สามารถที่จะแสดงพฤติกรรมเลียนแบบได้

บันดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบไม่ใช่พฤติกรรมที่ลอกแบบอย่างตรงไปตรงมา การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วย กระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cog-nitive Process) และความพร้อมทางด้านร่างกายของผู้เรียน ฉะนั้นในขั้นการ

แสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (Reproduction) ของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกันไป ผู้เรียนบางคนก็อาจจะทำได้ดีกว่าตัวแบบที่ตนสังเกตหรือบางคนก็สามารถเลียนแบบได้เหมือนมาก บางคนก็อาจจะทำได้ไม่เหมือนกับตัวแบบเพียงแต่คล้ายคลึงกับตัวแบบ มีบางส่วนเหมือนบางส่วนไม่เหมือนกับตัวแบบ และผู้เรียนบางคนจะไม่สามารถแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ฉะนั้นบันดูราจึงให้คำแนะนำแก่ผู้ที่มีหน้าที่เป็นตัวแบบ เช่น ผู้ปกครองหรือครูควรใช้ผลย้อนกลับที่ต้องตรวจสอบแก้ไข (Correcting Feedback) เพราะจะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้เรียนหรือผู้สังเกตมีโอกาสทบทวนในใจว่าการแสดงพฤติกรรมของตัวแบบมีอะไรบ้างและพยายามแก้ไขให้ถูกต้อง (สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2552, หน้า 241-242)

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process) บันดูรา อธิบายว่า แรงจูงใจของผู้เรียนที่จะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบที่ตนสังเกต เนื่องมาจากความคาดหวังว่า การเลียนแบบจะนำประโยชน์มาใช้ เช่น การได้รับแรงเสริมหรือรางวัล หรืออาจจะนำประโยชน์บางสิ่งบางอย่างมาไว้รวม ทั้งการคิดว่าการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบจะทำให้ตนหลีกเลี่ยงปัญหาได้ในห้องเรียนเวลาครูให้รางวัลหรือลงโทษพฤติกรรมของนักเรียน คนใดคนหนึ่งนักเรียนทั้งห้องก็จะเรียนรู้โดยการสังเกตและเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม เวลา นักเรียนแสดงความประพฤติดี เช่น นักเรียนคนหนึ่งทำการบ้านเรียบร้อยถูกต้องแล้วได้รับรางวัลชมเชยจากครู หรือให้สิทธิพิเศษก็จะเป็นตัวแบบให้แก่เด็กคนอื่น ๆ พยายามทำการบ้านมาส่งครูให้เรียบร้อย เพราะมีความคาดหวังว่าจะได้รับแรงเสริมหรือรางวัลบ้าง ในทางตรงข้ามถ้า นักเรียนคนหนึ่งถูกทำโทษเนื่องจากเอาของมารับประทานในห้องเรียน ก็จะเป็นตัวแบบของพฤติกรรมที่นักเรียนทั้งชั้นจะไม่ปฏิบัติตาม แม้ว่าบันดูราจะกล่าวถึงความสำคัญของแรงเสริมบวกว่ามีผลต่อพฤติกรรมที่ผู้เรียนเลียนแบบตัวแบบแต่ความหมายของความสำเร็จของแรงเสริม นั้นแตกต่างกันกับ ของสกินเนอร์ (สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2552, หน้า 242) ความสำคัญของแรงจูงใจของผู้เรียนในการเรียนรู้โดยการสังเกต แรงเสริมด้วยตนเองเป็นตัวแปรที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของความสัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้ บันดูรา เชื่อว่าการเรียนรู้โดยการสังเกตเกิดขึ้นในขั้นการจดจำ ในขั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ผู้เรียนอาจจะไม่แสดงพฤติกรรมหรือแสดงพฤติกรรมเพียงบางส่วนของการเรียนรู้ในขั้นการเก็บจำก็ได้ ฉะนั้นครูที่ทราบความสำคัญของแรงจูงใจของผู้เรียนก็ควรที่จะสร้าง สถานการณ์ในห้องเรียนที่นักเรียนสามารถประเมินพฤติกรรมของตนเองได้ โดยใช้เกณฑ์ของสัมฤทธิ์ผลสูงแต่อยู่ในขอบเขตความสามารถของผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะได้ประสบความสำเร็จและมีความพอใจซึ่งเป็นแรงเสริมด้วยตนเองและเกิดมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ต่อไป (สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2552, หน้า 245)

4.1.2 การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self - Efficacy)

บันดูรา (Bandura, 1986, อ้างอิงจาก สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553, หน้า 57-60) มีความเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น มีผลต่อการกระทำของบุคคล บุคคล 2 คนอาจมีความสามารถไม่ต่างกัน แต่อาจแสดงออกในคุณภาพที่แตกต่างกันได้ ถ้าพบว่า 2 คนนี้มีการรับรู้ความสามารถของตนเองแตกต่างกัน ในคนๆ เดียวก็เช่นกัน ถ้าการรับรู้ความสามารถของตนเองในแต่ละสภาพการณ์แตกต่างกัน ก็อาจจะแสดงพฤติกรรมออกมาได้แตกต่างกัน เช่นกัน บันดูราเห็นว่าความสามารถของคนเรานั้นไม่ตายตัว หากแต่ยืดหยุ่นตามสภาพการณ์ ดังนั้นสิ่งที่จะกำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออกจึงขึ้นอยู่กับการรับรู้ความสามารถของตนเองในสภาวะการณ์นั้นๆ นั่นเอง นั่นคือถ้าเรามีการรับรู้ความสามารถของตนเอง เราก็จะแสดงออกถึงความสามารถนั้นออกมา คนที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถจะมีความอดทน อุตสาหะ ไม่ท้อถอย และจะประสบความสำเร็จในที่สุด

การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเองว่าจะสามารถทำงานได้ในระดับใด ในขณะที่ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นนั้น เป็นการตัดสินใจว่าผลกรรมใดจะเกิดขึ้นจากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว เช่นที่นักกีฬาที่มีความเชื่อว่า เขากระโดดได้สูงถึง 6 ฟุต ความเชื่อดังกล่าวเป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเอง การได้รับการยอมรับจากสังคม การได้รับรางวัล การพึงพอใจในตนเองที่กระโดดได้สูงถึง 6 ฟุต เป็นความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น แต่ต้องระวังการเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่าผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นในขณะนี้จะหมายถึงการกระทำพฤติกรรมนั้นจะพิจารณาว่าพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้ตามการตัดสินใจความสามารถของตนเองหรือไม่ นั่นคือจะกระโดดได้สูงถึง 6 ฟุตหรือไม่ ซึ่งการจะกระโดดได้ถึง 6 ฟุตหรือไม่นั้น มิใช่เป็นการคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมุ่งที่ผลกรรมที่จะได้จากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553, หน้า 58)

วิธีการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง มีอยู่ 4 ปัจจัยคือ

1. ประสบการณ์ความสำเร็จของตนเอง (Mastery Experience) เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง เนื่องจากว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง การประสบความสำเร็จทำให้เพิ่มความสามารถของตนเอง บุคคลจะเชื่อว่าเขาสามารถที่จะทำได้ การกระทำกิจกรรมจนเกิดความสำเร็จ จะช่วยส่งผลให้บุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง โดยเชื่อว่าถ้าหากให้กระทำกิจกรรมนั้นอีกหรือกระทำกิจกรรมที่มีลักษณะคล้าย คลึงกัน จะสามารถกระทำกิจกรรมนั้นได้สำเร็จซ้ำอีก ความสำเร็จหลายๆ ครั้งที่ได้รับ จะช่วยสร้างระดับพลังความเชื่อที่แรงกล้าในการรับรู้ความสามารถของตนเอง แต่ความล้มเหลวซ้ำ

แล้วซ้ำเล่าจะบั่นทอนความเชื่อในการรับรู้ความสามารถของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าความล้มเหลวนั้นเกิดขึ้นก่อนที่ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองจะถูกสร้างขึ้น ถ้าหากบุคคลใดได้สร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองขึ้นมาแล้ว ก็มักจะมีความพยายามในการทำกิจกรรมที่กำหนด และถึงแม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ก็ไม่ย่อท้อง่าย ประสบการณ์ของการได้รับความสำเร็จมาก่อนเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญและมีอิทธิพล มากที่สุดในการสร้างการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Perceived Self-efficacy) (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553, หน้า 59)

2. การใช้ “ตัวแบบ” (Modeling) หรือการสังเกตประสบการณ์ (Vicarious Experience) จากตัวแบบที่ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวจากการกระทำในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ย่อมมีผลต่อการรับรู้ความสามารถของผู้สังเกตในเรื่องนั้นๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าตัวแบบนั้นมีลักษณะหรืออยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับ ผู้สังเกตมากเท่าไร ก็ยังมีอิทธิพลมากขึ้น การที่ได้สังเกตตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนและได้รับผลลัพธ์ที่พึงพอใจ ก็จะทำให้ผู้สังเกตรู้สึกว่าเขาจะสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ ถ้าเขาพยายามจริงและไม่ย่อท้อ บันดูรา จึงมีความเชื่อว่าคนเราส่วนใหญ่จำเป็นต้องผ่านการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากผู้อื่นมาแทบทั้งสิ้น

3. การพูดชักจูง (Verbal persuasion) หมายถึง การที่ผู้อื่นซึ่งมีความสำคัญ/มีอิทธิพลในการโน้มน้าวจิตใจหรือเป็นที่เคารพ นับถือของบุคคลนั้น (Significant persuasion) ได้แสดงออกโดยคำพูดว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะกระทำกิจกรรมที่กำหนดได้ โดยการพูดชักจูงให้เชื่อในความสามารถของตนเอง ย่อมทำให้บุคคลเลิกสงสัยในตัวเอง (Self-doubts) แต่เกิดกำลังใจ และมีความพยายามมากขึ้นที่จะกระทำให้สำเร็จก็ย่อมที่จะได้ ผลดีในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตน

4. การกระตุ้นเร้าทางอารมณ์ (Emotional Arousal) ในการตัดสินใจความสามารถของตนเองของบุคคล ส่วนหนึ่งอาศัยอาการแสดงทางกายและสภาพอารมณ์ที่ถูกกระตุ้นเมื่อเผชิญกับภาวะตึงเครียดหรือสถานการณ์ที่คุกคามจะมีผลต่อความรู้สึกในทางลบ เช่น เกิดความกลัว ความวิตกกังวล ทำให้การรับรู้ความสามารถของตนเองลดลง ซึ่งโดยทั่วไปคนเรามักจะท้อถอยและคิดถึงความล้มเหลวมากกว่าจะคาดหวังถึงความสำเร็จ เมื่ออยู่ในภาวะเหนื่อยล้าหรือตึงเครียด เพราะคนเรามักจะตีความหมายของปฏิกิริยาความเครียดว่าเป็นผลมาจากการไม่มี ความสามารถดีพอและจะนำไปสู่การรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำลง ถ้าอารมณ์ลักษณะดังกล่าวเกิดมากขึ้น ก็จะทำให้บุคคลไม่สามารถที่จะแสดงออกได้ดี อันจะนำไปสู่ประสบการณ์ของความล้มเหลว ซึ่งจะทำให้การรับรู้เกี่ยวกับความสามารถบุคคลสามารถลด หรือระงับการถูกกระตุ้นทางอารมณ์ได้ จะทำให้การรับรู้ความสามารถของตนดีขึ้น อันจะทำให้การแสดงออกถึงความสามารถดีขึ้นด้วย (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553, หน้า 59-60)

4.2 ทฤษฎีพหุปัญญา

ผู้บุกเบิกทฤษฎีการสอนแบบพหุปัญญา (Multiple Intelligence) นี้ คือ ดร.โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) โดยเขาได้เขียนหนังสือเรื่อง “Frames of Mind : The Theory of Multiple Intelligences” ซึ่งได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง แนวคิดของเขาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับ “เชาวน์ปัญญา” เป็นอย่างมาก และกลายเป็นทฤษฎีที่กำลังมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางต่อการจัดการศึกษาและการเรียนการสอน ในปัจจุบัน

ทฤษฎีเชาวน์ปัญญาแบบเดิมนั้น มักจะเน้นความสามารถในเชิงภาษา คณิตศาสตร์ และความคิดเชิงตรรกะ ดังจะเห็นได้จากการสอบคัดเลือกทั่วไป ทั้งวิชาวัดแววความเป็นครูในการสอบแอดมิชชั่นเข้ามหาวิทยาลัย หรือ ข้อสอบบรรจุเข้ารับราชการ มักจะเน้นองค์ประกอบ 3 ด้านนี้เป็นหลัก และถือว่าเป็นสิ่งกำหนดระดับเชาวน์ปัญญาของบุคคลไปตลอดชีวิต เพราะทฤษฎีเดิมถือว่า เชาวน์ปัญญาจะไม่มีเปลี่ยนแปลงตลอดชีวิต แต่การ์ดเนอร์ ได้ให้ความหมายของเชาวน์ปัญญาใหม่ว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาในสภาพแวดล้อมต่างๆ หรือการสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับบริบททางวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง รวมทั้งความสามารถในการตั้งปัญหาเพื่อจะหาคำตอบและเพิ่มพูนความรู้ (Gardner, 1983, อ้างอิงจาก ทิศนา แคมมณี, 2545, หน้า 86)

4.2.1 องค์ประกอบของทฤษฎีการสอนแบบพหุปัญญา (เชาวน์ปัญญา 8 ด้าน)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า การ์ดเนอร์ ได้เสนอว่าเชาวน์ปัญญาของบุคคลไว้ 8 ด้าน โดย พงษ์ศักดิ์ แป้นแก้ว (2546, หน้า 109 – 114) ได้อธิบายไว้อย่างละเอียดดังนี้

1.สติปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence) สติปัญญาด้านภาษาเป็นความสามารถในการเลือกใช้ถ้อยคำภาษาที่แสดงออกในการสื่อความหมาย โดยมีสมองส่วน Broca's Area ซึ่งเป็นสมองส่วนหน้า ควบคุมการเรียบเรียงประโยคออกมาเป็นประโยคที่สื่อความตามหลักภาษา หากสมองส่วนนี้อาจจะทำให้สื่อสารกับผู้อื่นไม่รู้เรื่อง แต่ยังฟังหรืออ่านสิ่งต่างๆ แล้วเข้าใจได้อยู่ โดยลักษณะสำคัญของบุคคลที่มีสติปัญญาด้านภาษามีดังนี้ เป็นบุคคลที่เห็นคุณค่าของหนังสือ ชอบอ่านหนังสือแล้วพูดหรือเล่าในสิ่งที่อ่าน มีความจำดีในชื่อต่างๆ สถานที่ วันเดือน ปี หรือสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ที่พบ สามารถนึกคิดถ้อยคำต่างๆ ในใจได้ก่อนที่จะพูดหรืออ่านสิ่งเหล่านั้น สื่อสารกับผู้อื่นโดยใช้ภาษาได้เป็นอย่างดี สนุกสนานกับการเล่นเกมที่เกี่ยวกับการใช้คำ (อักษรไขว้ ต่อคำ) การพูดคำสัมผัส (การแต่งคำประพันธ์/กลอนสด) การเล่นคำพวน เป็นผู้มีความสามารถด้านการเขียน สะกดคำได้อย่างถูกต้อง ใช้คำศัพท์ต่างๆ ได้อย่างดี มีความสามารถในการเรียนรู้ภาษาอื่นได้อย่างดี มีความพยายามที่จะพัฒนาการใช้ภาษาของตนเอง จะสามารถสร้างคำ

ทั้งในการพูดและการเขียนในรูปแบบใหม่ได้อย่างสม่ำเสมอ เป็นคนรักการอ่าน การเขียน การเล่าเรื่อง แต่งคำประพันธ์ ได้ว่าที่เล่าข้ามัน ร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่างๆ ชอบเรียนวิชาภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ประวัติศาสตร์ มากกว่าคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มีความสนใจในอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษา เช่น กวี นักพูด นักเขียน นักกฎหมาย มีทักษะทางภาษาที่มีประสิทธิภาพทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน เป็นต้น

2. สติปัญญาในการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical-Mathematical Intelligence) สติปัญญาในด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ และด้านภาษาที่กล่าวไปข้างต้น มักจะถือว่าเป็นสติปัญญาขั้นทั่วไปของมนุษย์ มักจะวัดผ่านแบบทดสอบต่างๆ เซวน์ปัญญาในด้านนี้มีสมองส่วนควบคุมกลไกในการแก้ปัญหาในการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและการคำนวณทางคณิตศาสตร์ การ์ดเนอร์กล่าวถึงสติปัญญาในด้านนี้ว่า มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์ (Mathematics) ด้านวิทยาศาสตร์ (Science) และด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ (Logic) โดยลักษณะสำคัญของบุคคลที่มีสติปัญญาในการใช้เหตุผลเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์มีดังนี้ เข้าใจสิ่งต่างๆ และบทบาทของสิ่งเหล่านั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ในสิ่งแวดล้อม เข้าใจในเรื่องจำนวน ตัวเลข และมีทักษะในการคิดคำนวณ เช่น การประมาณค่า การทำนายค่าทางสถิติ การแสดงผลข้อมูลโดยกราฟแบบต่างๆ รวมทั้งรู้จักใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ มีทักษะในการแก้ปัญหาโดยพิจารณาเหตุและผล (Critical Thinking) เข้าใจรูปแบบและความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ โดยรู้จักใช้สัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมเพื่อแสดงในสิ่งที่เป็นนามธรรม สามารถอธิบายเรื่องมโนคติในเรื่องต่างๆ ได้ มีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) รู้จักรวบรวมข้อมูล ตั้งสมมติฐาน ตรวจสอบสมมติฐาน และลงข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาที่พบได้ ชอบศึกษาหรือเรียนในวิชาที่ซับซ้อน เช่น แคลคูลัส วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ชอบในอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการคำนวณ การใช้เหตุผล และวิทยาศาสตร์ เช่น นักบัญชี นักวิทยาศาสตร์ นักคอมพิวเตอร์ นักกฎหมาย และวิศวกร มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในเชิงวิทยาศาสตร์ ชอบศึกษากลไกการทำงานของอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น

3. สติปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ (Bodily – Kinesthetic Intelligence) สติปัญญาในด้านนี้เป็นความสามารถในการใช้ส่วนของร่างกายเพื่อการแสดงออก สร้างสรรค์ หรือสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างคล่องแคล่ว ผู้ที่มีเซวน์ปัญญาในด้านนี้จะมีสมองส่วนที่เรียกว่า Cortex โดยสมองส่วนหนึ่งจะเป็นหลักในการควบคุมการเคลื่อนไหวของร่างกาย อีกด้านหนึ่งไขว้กัน (ขวาควบคุมซ้าย ซ้ายควบคุมขวา) คนที่ถนัดขวาจะมีการพัฒนาที่ชัดเจนมาตั้งแต่เด็ก โดยลักษณะสำคัญของบุคคลที่มีสติปัญญาด้านการเคลื่อนไหวร่างกายและกล้ามเนื้อ มีดังนี้ ชอบสำรวจสภาพแวดล้อม วัตถุต่างๆ โดยการสัมผัส จับต้อง เคลื่อนไหวในสิ่งที่

ต้องการเรียนรู้ เรียนรู้ได้ดีเมื่อได้เข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง จดจำได้ดีในสิ่งที่ลงมือปฏิบัติมากกว่าฟัง หรือสังเกตเพียงอย่างเดียว ชอบเรียนในสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ทัศนศึกษา แบบจำลองสิ่งต่างๆ เล่นบทบาทสมมติ เกม การออกกำลังกาย แสดงทักษะในการทำงานที่มีการเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว มีความสามารถด้านกีฬา เป็นนักกีฬา รับรู้และตอบรับกับสภาพแวดล้อมต่างๆ โดยระบบทางกายภาพ มีทักษะทางการแสดง กีฬา เต้นรำ เย็บปักถักร้อย แกะสลัก ดนตรี เช่น Keyboard ประดิษฐ์คิดค้นวิธีใหม่ๆ ที่ใช้ทักษะทางร่างกาย เช่น ออกแบบท่าทาง การเต้นรำ คิดกีฬาใหม่ๆ หรือกิจกรรมทางกายภาพด้านอื่นๆ มีลักษณะที่เป็นคนที่ชอบเคลื่อนไหว คล่องแคล่ว และสนุกกับการอยู่กลางแจ้งมากกว่าในร่ม ไม่ชอบนั่งนิ่งเป็นเวลานานๆ ชอบทำงานต่างๆ ที่ใช้มือ ชอบสิ่งของที่จะนำมาสร้างหรือประดิษฐ์เป็นสิ่งต่างๆ ได้ ชอบแยกแยะสิ่งต่างๆ เพื่อสำรวจส่วนประกอบต่างๆ และสามารถประกอบเข้ารูปเหมือนเดิมได้ สนใจในวิชาชีพที่เกี่ยวกับการกีฬา เต้นรำ ศัลยกรรม ช่างก่อสร้าง นักประดิษฐ์ เป็นต้น

4.สติปัญญาด้านการมองเห็นและมิติสัมพันธ์ (Visual/Spatial Intelligence)

เชาว์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองซีกขวา และแสดงออกทางความสามารถด้านศิลปะ การวาดภาพ การสร้างภาพ การคิดเป็นภาพ การเห็นรายละเอียด การใช้สี การสร้างสรรค์งานต่างๆ และมักจะเป็นผู้มองเห็นวิธีแก้ปัญหาในมโนภาพ เชาว์ปัญญาในด้านนี้เป็นเชาว์ปัญญาที่มนุษย์มีมาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เพราะมนุษย์วาดภาพเพื่อสื่อสารความหมายมาตั้งแต่สมัยนั้น โดยลักษณะสำคัญของบุคคลที่มีสติปัญญาด้านการมองเห็นและมิติสัมพันธ์ มีดังนี้ ชอบมองและสังเกตรายละเอียดของสิ่งต่างๆ ที่พบเห็นได้ดี ไม่ว่าจะป็นรูปร่าง ลักษณะ สี บอกตำแหน่งและทิศทางของวัตถุสิ่งของต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว คล่องแคล่ว และถูกต้อง สามารถอธิบายรายละเอียดของภาพหรือแผนผังต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ชอบการเขียนภาพ วาดภาพ ประดิษฐ์วัตถุสิ่งของ ใช้งานปั้นและงานฝีมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานทัศนศิลป์ ชอบเล่นเกมที่เกี่ยวกับการสร้างภาพหรือจินตนาการในใจ เช่น หมากรุก หมากรอส อักษรไขว้ ภาพต่อ (Jigsaw) เขียนแผนผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความสนใจในการประกอบอาชีพเกี่ยวกับศิลปะ เช่น นักถ่ายรูป วิศวกร นักออกแบบ จิตรกร รวมทั้งนักบิน สถาปนิก สร้างสรรค์ผลงานแปลกใหม่เกี่ยวกับงานศิลป์เสมอ มีมุมมองในสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างไปจากคนอื่น (New Perspective) รวมทั้งมองเห็นในสิ่งที่ซ่อนหรือแฝงอยู่โดยที่คนอื่นอาจไม่เห็นหรือไม่เข้าใจ เช่น การมองภาพศิลปะ เป็นต้น (พงษ์ศักดิ์ เป็นแก้ว, 2546, หน้า 109 – 114)

5. สติปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)

เชาว์ปัญญาด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองซีกขวาตอนบน บุคคลที่มีสติปัญญาทางด้านนี้ จะแสดงออกทางความสามารถในด้านจังหวะ การร้องเพลง การฟังเพลงและดนตรี การแต่งเพลง การเต้น และมีความไวต่อการรับรู้

เสียงและจังหวะต่างๆ โดยที่บางครั้งอาจดูเหมือนไม่มีความสามารถ เช่น เล่นเปียโนได้ แต่ไม่สามารถเล่นเครื่องดนตรีอื่นๆ ได้ หรือ บางครั้งในการเรียนทฤษฎีดนตรี อาจจะไม่ชอบแต่ร้องเพลงได้ไพเราะ เป็นต้น โดยลักษณะสำคัญของบุคคลที่มีสติปัญญาด้านดนตรี มีดังนี้ เป็นผู้มีความสุข สนุกสนานกับการฟังเพลงจากวิทยุ เทป ซีดี ชอบเคาะมือ เคาะเท้า เป็นจังหวะหรือ ผีปาก ฮัมเพลง ในขณะที่ทำงาน รู้จักท่วงทำนอง จังหวะ ลีลาของเพลงต่างๆ มากมาย ร้องเพลงได้ไพเราะหรือเล่นดนตรีต่างๆ เก่ง มีท่วงที จังหวะ และลีลาในการพูดหรือเคลื่อนไหว ที่แสดงออกทางดนตรีได้อย่างเด่นชัด ชอบร้องเพลงคลอตามขณะเปิดเพลง ชอบการแสดงดนตรี (Concert) ชอบเล่นเครื่องดนตรีประเภทต่างๆ ชอบสะสมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับดนตรี เช่น เทปเพลง เนื้อเพลง ซีดี วีดีโอเพลง เครื่องดนตรีต่างๆ สนใจฟังเสียงดนตรี หรือเสียงอื่นๆ รอบๆ ตัว และพยายามหาโอกาสในการฟัง สามารถคิดประกอบกับเสียงดนตรี หรือเสียงธรรมชาติอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว สามารถฟังและตอบรับกับเสียงต่างๆ รอบตัว แล้วเรียบเรียงเสียงประสานให้อยู่ในรูปแบบที่มีความหมายได้ สามารถพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในการร้องเพลงหรือเล่นดนตรีได้ดี ทั้งการร้องเดี่ยวหรือกับคนอื่นๆ ได้ มีความสนใจในอาชีพที่เกี่ยวกับดนตรี เช่น นักร้อง นักดนตรี ครูสอนดนตรี คนทำเครื่องดนตรี นักแต่งเพลง ผู้อำนวยการเพลง เป็นต้น (พงษ์ศักดิ์ เป็นแก้ว, 2546, หน้า 109 – 114)

6. สติปัญญาด้านการเข้ากับผู้อื่น (Interpersonal Intelligence) ชาวปัญญา
 ด้านนี้ถูกควบคุมโดยสมองส่วนหน้า หากสมองด้านนี้ถูกทำลายจะทำให้เกิดปัญหาในการเข้าสังคม ความสามารถที่แสดงออกทางด้านนี้ เห็นได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานกับผู้อื่น การเข้าใจและเคารพผู้อื่น การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการจัดระเบียบ ผู้มีความสามารถทางด้านนี้ มักเป็นผู้ที่มีความไวต่อความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น ทั้งด้านความรู้สึกนึกคิด อารมณ์และเจตนาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน มีความไวในการสังเกต สีหน้า ท่าทาง น้ำเสียงสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สร้างมิตรภาพได้ง่าย เจรจาต่อรอง ลดความขัดแย้ง สามารถจูงใจผู้อื่นได้ดี เป็นปัญญาด้านที่จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคน แต่สำหรับผู้ที่ปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นครูบาอาจารย์ ผู้ให้คำปรึกษา นักการทูต เซลแมน พนักงานขายตรง พนักงานต้อนรับ ประชาสัมพันธ์ นักการเมือง โดยลักษณะสำคัญของบุคคลที่มีสติปัญญาด้านการเข้ากับผู้อื่น มีดังนี้ มีความสัมพันธ์กับครอบครัวและชอบปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นในสังคม พยายามใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อเข้าไปมีส่วนสัมพันธ์กับผู้อื่น รับรู้และเข้าใจความรู้สึก ความคิด แรงจูงใจ พฤติกรรม และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้อื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้อื่น และสามารถรับบทบาทหลายอย่างที่เหมาะสมตั้งแต่ผู้นำจนถึงผู้ตามกลุ่ม มีความสามารถโน้มน้าว ชักจูง ในการแสดงความคิดเห็น หรือการกระทำของผู้อื่น มีความเข้าใจและสื่อสารกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งด้วยวาจาและไม่ใช้วาจา ปรับพฤติกรรมเข้ากับ

สภาพแวดล้อมหรือกลุ่มคนที่แตกต่าง หรือจากข้อมูลย้อนกลับที่ได้จากผู้อื่น ได้ ได้รับความคิดที่ หลากหลายในเรื่องที่เกี่ยวกับสังคม หรือการเมืองต่างๆ ได้ สนใจพัฒนากระบวนการหรือรูปแบบ ต่างๆ ทางสังคม ชอบการปรึกษาหารือในปัญหาต่างๆ กับผู้อื่น มากกว่าที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง มี เพื่อนมาก โดยเฉพาะที่สนิทสนมมากๆ อย่างน้อยที่สุด 3 คน ชอบคุย สนุกกับการได้เข้าสังคม พบปะผู้คน ชอบการเล่น เกม กีฬา ที่มีลักษณะการเล่นเป็นกลุ่ม อาสาสมัครที่จะร่วมทำงานกับผู้อื่น ในเรื่องใหม่ๆ เสมอ แสดงความสามารถในการเป็นผู้นำ หาเพื่อนๆ ร่วมปฏิบัติงานอยู่ตลอดเวลา เป็นสมาชิกของชมรม องค์กร หรือคณะกรรมการต่างๆ ที่มีความคล่องแคล่วและกระตือรือร้น มัก เป็นผู้ที่มิชอบคำปรึกษาหรือขอคำแนะนำต่างๆ แสดงความสนใจในอาชีพที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ กับผู้อื่น เช่น นักการ เมือง ผู้นำทางศาสนา ครู นักแนะแนว นักประชาสัมพันธ์ พิธีกร นักนิเทศ ศาสตร์ นักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น (พงษ์ศักดิ์ แป้นแก้ว, 2546, หน้า 109 – 114)

7. สถิติปัญญาด้านการรู้จักและเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)

บุคคลที่สามารถในการเข้าใจตนเอง มักเป็นคนที่ชอบคิด พิจารณาไตร่ตรอง มองตนเอง และทำ ความเข้าใจถึงความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเอง มักเป็นคนที่มั่นคงในความคิดความเชื่อต่าง ๆ จะ ทำอะไรมักต้องการเวลาในการคิดไตร่ตรอง และชอบที่จะคิดคนเดียว ชอบความเงียบสงบ ความ สามารถในการรู้จัก ตระหนักรู้ในตนเอง สามารถเท่าทันตนเองควบคุมการแสดงออกอย่าง เหมาะสมตามกาลเทศะ และสถานการณ์ รู้ว่าเมื่อไหร่ควรเผชิญหน้า เมื่อไหร่ควรหลีกเลี่ยง เมื่อไหร่ ต้องขอความช่วยเหลือ มองภาพตนเองตามความเป็นจริง รู้ถึงจุดอ่อน หรือข้อบกพร่องของตนเอง ในขณะเดียวกันก็รู้ว่าตนมีจุดแข็ง หรือความสามารถในเรื่องใด มีความรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ความคาดหวัง ความปรารถนา และตัวตนของตนเองอย่างแท้จริง เป็นปัญญาด้านที่ จำเป็นต้องมีอยู่ในทุกคนเช่นกัน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่าง มีคุณค่า และมีความสุข สำหรับผู้มี ปัญญาด้านนี้โดดเด่น มักจะเป็นนักคิด นักปรัชญา หรือนักวิจัย สถิติปัญญาทางด้านนี้ มักเกิดร่วมกับ สถิติปัญญาด้านอื่น มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างเขาวัวปัญญา อย่างน้อย 2 ด้านขึ้นไป ผู้ที่ไม่มี สถิติปัญญาในด้านนี้ มักจะมีบุคลิกเฉื่อยชา เชื่องช้า ไม่ยินดียินร้ายและเสร้านิม โดยลักษณะสำคัญ ของบุคคลที่มีสติปัญญาด้านการรู้จักและเข้าใจตนเอง มีดังนี้ มีการแสดงออกทางอารมณ์อย่าง เหมาะสมและมีขอบเขต แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกในเรื่องต่างๆ อย่างพอเหมาะ มีเป้าหมาย ในการดำเนินชีวิตที่แน่นอนและในรูปแบบที่ถูกต้อง ทำงานได้ด้วยตนเอง มีพัฒนาการในด้านการ เรียนรู้และบุคลิกภาพ สามารถทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เป็นประสบการณ์ของชีวิตเพื่อนำมาใช้ ในการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น เข้าใจถึงความสำคัญของตัวเองที่มีอิทธิพลหรือมี บทบาทและความสัมพันธ์ต่อบุคคลอื่น

8. สติปัญญาด้านการเป็นนักธรรมชาติวิทยา (Nationalism Intelligence) เซาว์นปัญญาในด้านนี้ การ์ดเนอร์ได้เพิ่มหลังจากที่ตีพิมพ์หนังสือ “Frames of Mind : The Theory of Multiple Intelligences” แล้ว แต่ก็ได้กล่าวถึงลักษณะของเซาว์นปัญญาเหล่านี้ในภายหลังว่า เซาว์นปัญญาด้านนี้เป็นความสามารถในการสังเกตสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การจำแนกแยกแยะ จัดหมวดหมู่ สิ่งต่าง ๆ รอบตัว บุคคลที่มีความสามารถทางนี้ มักเป็นผู้รักธรรมชาติ เข้าใจธรรมชาติ ตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อมรอบตัว และมักจะชอบและสนใจสัตว์ ชอบเลี้ยงสัตว์เลี้ยง เป็นต้น โดยลักษณะสำคัญของบุคคลที่มีสติปัญญาด้านการรู้จักและเข้าใจตนเอง มีดังนี้ เป็นคนชอบ สัตว์ ชอบเลี้ยงสัตว์ สนใจสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติรอบตัว สนใจความเป็นไปในสังคมรอบตัว ชอบศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ การดำรงชีวิต จิตวิทยา คิดถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อสิ่งแวดล้อม เข้าใจธรรมชาติของพืชและสัตว์ได้เป็นอย่างดี รู้จักชื่อต้นไม้ ดอกไม้หลายชนิด ไวต่อความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงของดิน ฟ้า อากาศ สามารถปรับตัวเข้ากับ สิ่งแวดล้อมได้ดี มีความรู้เรื่องดวงดาว จักรวาล สนใจวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต (พงษ์ศักดิ์ แป้นแก้ว, 2546, หน้า 109 – 114)

4.2.2 การประยุกต์ทฤษฎีการสอนแบบพหุปัญญากับการสอนในชั้นเรียน

การมองและเข้าใจเซาว์นปัญญาในความหมายที่ต่างกัน ย่อมก่อให้เกิดการกระทำที่แตกต่างกัน ทฤษฎีพหุปัญญา ได้ขยายขอบเขตของความหมายของคำว่าปัญญาออกไป อย่างกว้างขวางมากขึ้นจากเดิม ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนขยายขอบเขตไปอย่างกว้างขวาง เช่นกัน แนวทางการนำทฤษฎีพหุปัญญามาใช้ในการเรียนการสอนมีหลากหลายดังนี้ (ทิสนา แจมมณี, 2545, หน้า 89 – 90)

1. เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีเซาว์นปัญญาแต่ละด้านไม่เหมือนกัน ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ที่สามารถส่งเสริมเซาว์นปัญญาหลายๆ ด้าน มิใช่มุ่งพัฒนาแต่เพียงเซาว์นปัญญาด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น ดังเช่นในอดีต เรามักจะมีการเน้นการพัฒนาด้านภาษาและด้านคณิตศาสตร์หรือด้านการใช้เหตุผลเชิงตรรกะ อันเป็นการพัฒนาสมองซีกซ้ายเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนไม่มีโอกาสพัฒนาเซาว์นปัญญาด้านอื่น ๆ เท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เรียนที่มีเซาว์นปัญญาด้านอื่นสูง จะขาดโอกาสที่จะเรียนรู้และพัฒนาในด้านที่ตนมีความสามารถหรือถนัดเป็นพิเศษ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของสติปัญญาหลาย ๆ ด้าน จะช่วยให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาที่จะพัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งช่วยส่งเสริม อัจฉริยภาพหรือความสามารถเฉพาะตนของผู้เรียนไปในตัว

2. เนื่องจากผู้เรียนมีระดับพัฒนาการในเซาว์นปัญญาแต่ละด้านไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการในแต่ละด้านของผู้เรียน

ตัวอย่างเช่น เด็กที่มีเชาวน์ปัญญาด้านคณิตสูงจะพัฒนาปัญญาด้านคณิตของตนไปอย่างรวดเร็ว ต่างจากเด็กคนอื่น ๆ ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เด็กที่มีขั้นพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่ง สูง ควรต้องแตกต่างไปจากเด็กที่มีขั้นพัฒนาการในด้านนั้นต่ำกว่า

3. เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีเชาวน์ปัญญาแต่ละด้านไม่เหมือนกัน การผสมผสานของความสามารถด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่เท่ากันนี้ ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ (Uniqueness) หรือลักษณะเฉพาะของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน หรืออีกนัยหนึ่ง เอกลักษณ์ของแต่ละบุคคลทำให้แต่ละคนแตกต่างกัน และความแตกต่างที่หลากหลาย (Diversity) นี้ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม ดังนั้น กระบวนการคิดที่ว่าคนนี้โง่ หรือเก่งกว่าคนนั้นคนนี้จึงควรจะเปลี่ยนไป การสอนควรเน้นการส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของผู้เรียน ครูควรสอนโดยเน้นให้ผู้เรียนค้นหาเอกลักษณ์ของตน ภาควิชาในเอกลักษณ์ของตนเอง และเคารพในเอกลักษณ์ของผู้อื่น รวมทั้งเห็นคุณค่าและเรียนรู้ที่จะใช้ความแตกต่างของแต่ละบุคคลให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่นนี้ ผู้เรียนก็จะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง ในขณะเดียวกันก็มีความเคารพในผู้อื่น และอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน

4. ระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ควรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไป จากแนวคิดเดิมที่ใช้การทดสอบเพื่อวัดความสามารถทางเชาวน์ปัญญาเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น และที่สำคัญคือ ไม่สัมพันธ์กับบริบทที่แท้จริงที่ใช้ความสามารถนั้น ๆ ตามปกติ วิธีการประเมินผลการเรียนการสอนที่ดี ควรมีการประเมินหลาย ๆ ด้าน และในแต่ละด้านควรเป็นการประเมินในสภาพการณ์ของปัญหาที่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยอุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเชาวน์ปัญญาด้านนั้น ๆ การประเมินจะต้องครอบคลุมความสามารถในการแก้ปัญหา หรือการสร้างสรรค์ผลงาน โดยใช้อุปกรณ์ที่สัมพันธ์กับเชาวน์ปัญญาด้านนั้น อีกวิธีหนึ่งคือการให้เรียนอยู่ในสภาพการณ์ที่ซับซ้อนซึ่งต้องใช้สติปัญญาหลายด้าน หรือการให้อุปกรณ์ซึ่งสัมพันธ์กับเชาวน์ปัญญาหลาย ๆ ด้าน และสังเกตดูว่าผู้เรียนเลือกใช้เชาวน์ปัญญาด้านใด หรือศึกษาและใช้อุปกรณ์ซึ่งสัมพันธ์กับเชาวน์ปัญญาด้านใด มากเพียงไร (ทิสนา เขมมณี, 2545, หน้า 89 – 90)

4.3 แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาตน

การพัฒนาตน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Self-development แต่ยังมีคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าพัฒนาตน และมักใช้แทนกันบ่อยๆ ได้แก่ การปรับปรุงตน (Self-Improvement) การบริหารตน (Self-management) และการปรับตน (Self-modification) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เหมาะสมเพื่อสนองความต้องการและเป้าหมายของ ตนเอง หรือเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมคาดหวัง ความหมายที่ 1 การพัฒนาตนคือการที่บุคคลพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนด้วยตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม เหมาะสมกว่าเดิม ทำให้สามารถดำเนิน

กิจกรรม แสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการ แรงจูงใจ หรือเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ ความหมายที่ 2 การพัฒนาตนคือการพัฒนาศักยภาพของตนด้วยตนเองให้ดีขึ้นทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เพื่อให้ตนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ตลอดจนเพื่อการดำรงชีวิตอย่างสันติสุขของตน (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm)

4.3.1 แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตน

บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาตนเองประสบความสำเร็จ แนวคิดที่สำคัญมีดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้ในเกือบทุกเรื่อง
2. ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน จนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใดๆ อีก
3. แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตน การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง มีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก
4. อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง คือ การที่บุคคลมีความคิดติดขัด ไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ หรือฝึกทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง
5. การปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบปัญหาหรือข้อบกพร่องเกี่ยวกับตนเอง (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm)

4.3.2 ความสำคัญของการพัฒนาตน

บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการของตนเอง พัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก การพัฒนาตนจึงมีความสำคัญดังนี้

ก. ความสำคัญต่อตนเอง จำแนกได้ดังนี้

1. เป็นการเตรียมตนให้พร้อมในด้านต่างๆ เพื่อรับกับสถานการณ์ทั้งหลายได้ด้วยความรู้สึที่ดีต่อตนเอง

2. เป็นการปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง และพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม ขจัดคุณลักษณะที่ไม่ต้องการออกจากตัวเอง และเสริมสร้างคุณลักษณะที่สังคมต้องการ

3. เป็นการวางแนวทางให้ตนเองสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างมั่นใจ

4. ส่งเสริมความรู้สึกในคุณค่าแห่งตนสูงให้ขึ้น มีความเข้าใจตนเอง สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตนได้เต็มศักยภาพ

ข. ความสำคัญต่อบุคคลอื่น เนื่องจากบุคคลย่อมต้องเกี่ยวข้องกับสังคม การพัฒนาในบุคคลหนึ่งย่อมส่งผลต่อบุคคลอื่นด้วย การปรับปรุงและพัฒนาตนเองจึงเป็นการเตรียมตนให้เป็นที่แวดล้อมที่ดีของผู้อื่น ทั้งบุคคลในครอบครัวและเพื่อนในที่ทำงาน สามารถเป็นตัวอย่างหรือเป็นที่อ้างอิงให้เกิดการพัฒนาในคนอื่น ๆ ต่อไป เป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งชีวิตส่วนตัว และการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างเป็น สุขในชุมชน ที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ค. ความสำคัญต่อสังคมโดยรวม ภารกิจที่แต่ละหน่วยงานในสังคมต้องรับผิดชอบ ล้วนต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติงาน การที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนได้พัฒนาและปรับปรุงตนเองให้ทันต่อพัฒนาการของ รูปแบบการทำงานหรือเทคโนโลยี การพัฒนาเทคนิควิธี หรือวิธีคิดและทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพของผลผลิต ทำให้หน่วยงานนั้นสามารถแข่งขันในเชิงคุณภาพและประสิทธิภาพกับสังคมอื่นได้ สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมได้ (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/Nova Ace/Learning/Self_Development.htm)

4.3.3 หลักการพัฒนาดน

การพัฒนาดนเองเพื่อสร้างความองงามและเพิ่มความสุขในชีวิตของบุคคลมี หลายแนวทางและหลายแนวคิด ซึ่งสรุปหลักการ ที่สำคัญอยู่ใน 3 แนวทางคือ การพัฒนาดนเองเชิงการแพทย์ การพัฒนาดนเองเชิงจิตวิทยา และการพัฒนาดน เชิงพุทธศาสตร์

หลักการพัฒนาดนเชิงการแพทย์ เน้นความสำคัญของการรักษา สภาวะแวดล้อมภายในร่างกายให้สมดุล หรือมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม กับการทำหน้าที่ต่างๆ ของร่างกาย เพราะร่างกายประกอบด้วยระบบอวัยวะต่างๆ ที่ทำงานประสานกัน ถ้าทุกระบบทำงานตามปกติ จะเป็นสภาวะการเจริญเติบโต และดำรงชีวิตตามปกติของบุคคล แต่ถ้าหากระบบใดระบบหนึ่งไม่สามารถทำงานตามหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อ การดำรงชีวิต ต่อการเจริญเติบโตและการพัฒนา ทำให้เกิดปัญหาต่อบุคคลนั้น ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการเรียนรู้

กระบวนการคิด อารมณ์ การทำงาน และพฤติกรรมต่างๆ ได้ เทคนิคการพัฒนาตนเองเชิงการแพทย์ที่สำคัญได้แก่

1. ตรวจร่างกายโดยทั่วไปทั้งระบบภายในและภายนอก ด้วยการสังเกตตนเองอย่างสม่ำเสมอ และรับการตรวจจากแพทย์อย่างน้อยปีละครั้ง
2. ปรึกษาผู้ชำนาญการเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันตนเองจากโรคภัยต่างๆ ตามที่สมควรเหมาะสมกับเพศและวัย
3. ส่งเสริมความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ฝึกนิสัยการกินที่ดี รักษาสุขภาพให้แข็งแรงโดยวิถีธรรมชาติ ไม่รอฟังยาเฉพาะเมื่อเวลาเจ็บป่วยเท่านั้น
4. หมั่นออกกำลังกายในที่อากาศบริสุทธิ์เพื่อบริหารทุกส่วนของร่างกายอย่างสม่ำเสมอ
5. มองโลกในแง่ดี ทำอารมณ์และจิตใจให้แจ่มใส
6. ศึกษาหาความรู้เรื่องการผ่อนคลายความเครียดและการลดความวิตกกังวลด้วยตนเอง

หลักการพัฒนาตนเองเชิงจิตวิทยา แนวคิดทางจิตวิทยามีหลายกลุ่ม แต่แนวคิดจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และจิตวิทยาปัญญานิยม (Cognitive Psychology) ให้หลักการที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองค่อนข้างมาก (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm)

1. หลักการจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนา ล้วนเกิดจากการเรียนรู้ คือเป็นผลของการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมที่ไม่ปกติของบุคคล (ยกเว้นเหตุจากพันธุกรรม ความผิดปกติทางชีวเคมีและจากความบกพร่องของระบบประสาท) เป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้อง ถ้าจะปรับปรุง หรือแก้ไขก็ทำได้โดยให้การเรียนรู้เสียใหม่ การพัฒนาตนเองจึงจำเป็นต้องเข้าใจหลักการสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อปรับพฤติกรรม โดยการควบคุมตนเอง

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (Operant Conditioning) เป็นแนวคิดสำคัญของจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม ที่เป็นหลักการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในการพัฒนาหรือปรับปรุงตนเอง ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลพวง เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาจะเปลี่ยนแปลงไปได้เนื่องจากผลกรรม (Consequences) ที่เกิดขึ้นใน สภาพแวดล้อมนั้น ผลกรรมนี้มี 2 ประเภท คือ ผลกรรมที่เป็นตัว

เสริมแรง (Reinforcer) ที่มีผลให้พฤติกรรมที่บุคคล กระทำอยู่มี อัตราการกระทำเพิ่มมากขึ้น และ ผลกรรมที่เป็นตัวลงโทษ (Punisher) ที่มีผลให้พฤติกรรม ที่บุคคลกระทำอยู่นั้นลดลง

การเสริมแรง (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm) คือการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เป็นผลเนื่องมาจากผลกรรมที่ตามหลังพฤติกรรมนั้น ผลกรรมที่ทำให้ พฤติกรรม มีความถี่เพิ่มขึ้นเรียกว่า ตัวเสริมแรง ซึ่งมี 2 ชนิด คือ ตัวเสริมแรงปฐมภูมิ เป็นตัวเสริมแรงที่สนองความต้องการทางชีวภาพได้โดยตรง เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ระดับอุณหภูมิ และความเจ็บปวด เป็นต้น ตัวเสริมแรงอีกตัวหนึ่ง คือ ตัวเสริมแรงทุติยภูมิ เป็นตัวที่ต้องผ่าน การสัมพันธ์ กับตัวเสริมแรงปฐมภูมิระยะหนึ่ง ก่อนที่จะมีคุณสมบัติเป็น ตัวเสริมแรงได้ด้วยตัวเอง เช่น กำยก่องชมเชย เงินตรา เครื่องหมาย หรือตำแหน่ง เป็นต้น การเสริมแรงจะดำเนินการได้ 2 ลักษณะ คือ การเสริมแรงเชิงบวก และการเสริมแรงเชิงลบ การเสริมแรงเชิงบวก เป็นการเสริมที่ที่ทำให้พฤติกรรมที่ได้รับการเสริมมีความถี่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งคนส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า มีความหมาย เหมือนกับ การให้รางวัล แต่ในความจริงมีความหมายแตกต่างกัน การเสริมแรงเชิงบวกเป็นการทำให้พฤติกรรมมีความถี่เพิ่มมากขึ้น แต่การให้รางวัลเป็น การให้แก่บุคคลที่ทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามโอกาสที่สำคัญ ซึ่งไม่จำเป็นว่าพฤติกรรมนั้น จะมีความถี่เพิ่มขึ้น หรือไม่ การเสริมแรงเชิงลบ เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เมื่อผลของพฤติกรรมนั้นสามารถช่วยให้บุคคล ถอดถอนสิ่งเร้า หรือสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงพอใจออกไปได้ การเสริมแรงลบทำให้เกิดพฤติกรรมได้ 2 แบบ คือ พฤติกรรมหลีกเลี่ยง (Escape) และพฤติกรรมหลีกเลี่ยง (Avoidance) พฤติกรรมหลีกเลี่ยงเกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับสภาพการณ์ที่ไม่พึงพอใจ แล้วสามารถแสดงพฤติกรรมเพื่อทำให้สภาพการณ์นั้นหมดไป หรือทำให้ความไม่พึงพอใจที่มีอยู่หมดไป เช่น ในกลุ่มคนที่เดินอยู่แล้วฝนตกลงมาอย่างหนัก เราจะเห็นพฤติกรรมหลีกเลี่ยงหนีฝนหลายแบบ อาจหลบเข้าชายคาตึก หรือกางร่ม เป็นต้น พฤติกรรมหลีกเลี่ยง เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เป็นสัญญาณว่าจะมีเหตุการณ์ที่ไม่พึงพอใจ เกิดขึ้น บุคคลสามารถ แสดงพฤติกรรม บางอย่างเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้น เช่น เมื่ออาจารย์นัดสอบในอีกหนึ่งสัปดาห์ข้างหน้า นักศึกษาที่กลัวจะสอบได้คะแนนต่ำ และยังไม่ได้อ่านหนังสือเลย ก็จะเริ่มอ่านหนังสือ การที่อาจารย์นัดสอบบ่อยๆ เป็นการเสริมแรงลบ ทำให้นักศึกษาอ่านหนังสือ สม่าเสมอมากขึ้น ผลกรรมที่ทำให้พฤติกรรมซึ่งเคยกระทำอยู่ลดลงหรือยุติลง ได้แก่ การลงโทษ และการหยุดยั้ง การลงโทษ คือการให้ผลกรรมหลังการแสดงพฤติกรรมแล้วมีผลทำให้พฤติกรรมนั้นลดความถี่ลง หรือยุติลง ซึ่งผลกรรมนั้น ไม่จำเป็นต้อง เป็นสิ่งที่ไม่พึงพอใจ แต่ถ้าทำให้พฤติกรรมลดลงหรือหยุดไปถือว่า เป็นตัวลงโทษแล้ว แต่มีข้อโต้แย้งกันว่า การลงโทษเป็นเพียง การระงับพฤติกรรมไว้ชั่วคราวเท่านั้น ไม่อาจยุติได้อย่างถาวร เพราะเพื่ออำนาจการคุกคาม

จากตัวลงโทษอ่อนลง พฤติกรรม ที่เคยถูกลงโทษ จะกลับคืนมาอีกการหยุดยั้ง คือการทำให้ พฤติกรรมที่เคยได้รับการเสริมแรงมาก่อน ไม่ได้รับการเสริมแรงอีกต่อไป ซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรม นั้นจะค่อยๆ ลดลงและสามารถยุติไปในที่สุด ซึ่งจะสามารถหยุดยั้งได้เร็ว หรืออย่างน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ ประวัติในการได้รับการเสริมแรง ของพฤติกรรมนั้นว่า ได้รับตัวเสริมแรงขนาดใด สม่าเสมอมาเพียงใด และระยะเวลาในการได้รับการเสริมแรงนานเท่าใด

การพัฒนาตน หรือการปรับปรุงตนเอง ตามแนวคิดจิตวิทยาพฤติกรรม นิยม เน้นที่การควบคุมสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อม และการควบคุม การกำหนดผลกรรม ด้วยตนเอง ทั้ง ในการสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสม และการลดเลิกพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

2. หลักการจิตวิทยาปัญญานิยม มีแนวความเชื่อว่าพฤติกรรมของ มนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อม แต่เพียงอย่างเดียว แต่ จะเกี่ยวข้องกับ 3 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งได้แก่ สติปัญญา ลักษณะทางชีวภาพ และกระบวนการอื่นๆ ภายในร่างกาย 2) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม และ 3) ปัจจัยด้านพฤติกรรม ได้แก่กระทำต่างๆ ปัจจัยทั้งสามนี้ทำหน้าที่กำหนดซึ่งกันและกัน (Reciprocal Determinism) แต่ ไม่ได้หมายความว่า จะมีอิทธิพลต่อกันและกันอย่างเท่าเทียมกัน และอาจไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกัน บาง ปัจจัยอาจมีอิทธิพลมากกว่า ซึ่งอาจต้องอาศัยระยะเวลาเป็นตัวประกอบด้วย ในการกำหนดให้ เกิดผลกระทบต่อยังปัจจัยอื่น แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมแรง จิตวิทยาปัญญานิยมไม่ได้มองการ เสริมแรงเป็นเพียงแต่การทำให้พฤติกรรมมีความ ถึ่เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่อื่นๆ อีก 3 อย่าง คือ 1. เป็นข้อมูลให้บุคคลให้บุคคลรู้ว่าคราวต่อไปในอนาคตควรจะทำพฤติกรรมใดใน สภาพการณ์ใด 2. เป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลเกิดความคาดหวังว่าการกระทำบางอย่างจะทำให้ได้รับการ เสริมแรง เป็นการเพิ่มโอกาสให้การกระทำ ดังกล่าวเกิดขึ้นในระยะต่อมา 3. ทำหน้าที่เป็นตัว เสริมแรง คือเพิ่มความถี่ให้พฤติกรรม ต่อเมื่อบุคคลตระหนักถึงการมีโอกาสสูงที่จะได้รับการ เสริมแรง

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้(วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm) จิตวิทยาปัญญานิยมเชื่อว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจาก การเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) เป็นการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่มีการลองผิดลองถูก แต่ตัว แบบเพียงคนเดียว สามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการกระทำได้พร้อมกัน เนื่องจากคนส่วนใหญ่ มักมีสภาพแวดล้อมที่จำกัด การรับรู้ทางสังคมจึงผ่านจากประสบการณ์ของคนอื่นหรือสื่อต่างๆ เป็นส่วนมาก ตัวแบบแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1. ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง ที่เราได้มีโอกาสสังเกต และเกี่ยวข้องกับตัวแบบนั้น โดยตรง และ 2. ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อ

ต่างๆ ทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือนิยาย ความสำคัญของตัวแบบต่อการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ 1. ทำหน้าที่สร้างพฤติกรรมใหม่ให้บุคคล ในกรณีที่ยังไม่เคยเรียนรู้พฤติกรรมนั้นมาก่อนเลย 2. ทำหน้าที่เสริมพฤติกรรมของบุคคลที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ในกรณีที่เคยเรียนรู้พฤติกรรมนั้นมาบ้างแล้ว ตัวแบบจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลพยายามพัฒนาพฤติกรรมให้ดียิ่งขึ้น 3. ทำหน้าที่ยับยั้งการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หรือทำให้พฤติกรรมนั้นลดความถี่ลง ในกรณีให้เห็นผลกรรมที่เป็นโทษจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมของตัวแบบ

การพัฒนาตนเชิงพุทธศาสตร์ ตามแนวคิดทางพุทธศาสตร์ (วินัยเพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm) การพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดี หรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคล กับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธศาสตร์ประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ ทมะ สติภา และภาวนาทมะ คือการฝึกนิสัยดั้งเดิมที่ยังไม่ได้ขัดเกลาให้เหมาะสม มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การรู้จักข่มใจ ข่มระงับความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ ไม่ยอมให้กิเลสรบเร้า หลอกล่อ ชักนำไปสู่ความเลวร้ายได้ และ 2) การฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดี ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป สติภา คือการศึกษา เพื่อให้รู้แจ้ง รู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ไตรสิกขา มี 3 ประการ คือ

1. ศีลสิกขา หมายถึงการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสถานของสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงามโดยมีความ รับผิดชอบ เกื้อกูลต่อสังคม

2. จิตสิกขา หมายถึงการฝึกจิต สร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสังขารธรรม

3. ปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สรรพสิ่ง รู้แจ้งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระและมีปัญญาบริสุทธิ์ภาวนา คำนี้ตรงกับคำว่า พัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์ และพัฒนาสติปัญญา

กายภาวนา หมายถึงการพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงาม ในอินทรีย์ 5 หรือ ทวาร 5 ได้แก่ช่องทางการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง การพัฒนาทางกายเป็นการส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ทั้ง 5 ทางเป็นไปอย่างปกติ ไม่เป็นโทษ ไม่มีพิษภัยอันตราย เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีมีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จักสัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีมีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น

ศีลภาวนา หมายถึงการพัฒนาการกระทำ ได้แก่การสร้าง ความสัมพันธ์ทางกายและวาจาต่อบุคคลอื่นโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่กล่าวร้ายทำลายผู้อื่น ไม่กระทำการใดๆ ที่จะก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น แต่จะใช้วาจาและการกระทำที่ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

จิตตภาวนา หมายถึงพัฒนาจิตใจ เพื่อให้จิตมีคุณภาพดี สมรรถภาพทางจิตดี และสุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี คือจิตใจที่มีคุณธรรม ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น สมรรถภาพทางจิตดี คือการมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติคือมีความอดทน สมาธิคือความมีใจตั้งมั่น อธิษฐานคือมีความเด็ดเดี่ยว วิริยะคือมีความเพียร สติคือมีความระลึกเท่าทัน เป็นต้น ส่วนสุขภาพจิตดีเป็นสภาพจิตที่มีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ เข้มชื่น เบิกบาน เกิดความสบายใจได้เสมอเมื่อดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

ปัญญาภาวนา หมายถึงการพัฒนาปัญญา ได้แก่การรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลก มีอิสระที่จะเจริญเติบโตงอกงามต่อไป

การพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ เน้นที่การพัฒนาจิตใจ ทำใจให้สงบ บริสุทธิ์ โดยการทำสมาธิ หรือวิปัสสนา (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm)

4.3.4 เทคนิคการพัฒนาตน

การควบคุมตนเอง (Self-Control) การควบคุมตนเอง คือการที่บุคคลเป็นผู้ดำเนินการในการพัฒนาหรือปรับปรุงพฤติกรรมด้วยตนเอง ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการเลือกเป้าหมาย หรือวิธีการดำเนินการทั้งหมดเพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายนั้น ถ้าบุคคลใดมีทักษะในการควบคุมตนเองได้ดี สิ่งเร้าภายนอกจะมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้นน้อยมาก และในทางกลับกัน คนที่มีทักษะในการควบคุมตนเองอยู่ในระดับต่ำ สิ่งเร้าภายนอกจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้มาก ในชีวิตประจำวันของคนเราล้วนเคยควบคุมตนเองโดยวิธีใดวิธีหนึ่งมาแล้ว เช่น

1. ใช้วิธีการยับยั้งทางร่างกาย เช่น การกัดริมฝีปากตัวเองเพื่อไม่ให้หัวเราะ ปัดตาตัวเองเพื่อไม่ให้เห็นบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ชอบ ทำให้หลีกเลี่ยงผลกระทบที่ไม่พอใจได้

2. เปลี่ยนเงื่อนไขของสิ่งเร้าหรือสัญญาณที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะหลีกเลี่ยง เช่น ไปตากอากาศที่ชายทะเลเพื่อหลีกเลี่ยงสัญญาณต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน ซึ่งอาจช่วยให้แสดงพฤติกรรมที่ต้องการบางอย่างได้มากขึ้นด้วย

3. หยุดการกระทำบางอย่าง เช่น การงคอาหารกลางวันเพื่อจะรับประทานมื้อค่ำที่จัดเป็นพิเศษ

4. เปลี่ยนแปลงการตอบสนองทางอารมณ์ บางครั้งจำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมขัดกับความรู้สึกที่แท้จริง เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่ไม่พึงพอใจ เช่น เมื่อหัวหน้างานทำเป็น ต้องทำหน้าที่ตาเฉย หัวเราะไม่ได้เด็ดขาด

5. ใช้เหตุการณ์บางอย่างเพื่อควบคุมพฤติกรรมตนเอง เช่น การตั้งนาฬิกาปลุกเพื่อช่วยให้ตื่นทันเวลา

6. ใช้จ่ายหรือสิ่งกระตุ้นต่างๆ ควบคุมการกระทำของตนเอง เช่น การดื่มสุราเพื่อลืมเรื่องความทุกข์ ดื่มน้ำกาแฟเพื่อจะอ่านหนังสือหรือขับรถได้นานขึ้น

7. เสริมแรงหรือลงโทษตัวเอง โดยสัญญากับตนเองว่าถ้าสอบได้ B หรือ A จะซื้อของราคา 500 บาทให้ตัวเองชิ้นหนึ่ง หรือถ้าสอบได้เกรดไม่ดี จะงดการดูละครโทรทัศน์ 1 เดือน

8. ทำสิ่งอื่นแทนสิ่งที่กำลังทำอยู่ เช่น ออกกำลังกายแทนการนอนอยู่เฉย อ่านหนังสือเรียนแทนการดูละครน้ำเน่า

เทคนิคการควบคุมตนเอง มีแนวคิดพื้นฐานจากทฤษฎีการเรียนรู้แบบปฏิบัติการ (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm) ซึ่งมีความเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลถูกควบคุมโดยเงื่อนไขและผลกระทบ ถ้าเงื่อนไขเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เงื่อนไขสำคัญในการควบคุมตนเองคือ บุคคลนั้นจะเป็นผู้จัดการกับเงื่อนไขและผลกระทบของพฤติกรรมด้วยตนเอง แทนการที่บุคคลอื่นจะจัดการให้ ในการควบคุมตนเองมักจะเกี่ยวข้องกับการเลือกแสดงพฤติกรรมที่มีเงื่อนไข ผลกระทบที่ขัดแย้งกันอยู่ ซึ่งการขัดแย้งของเงื่อนไขผลกระทบมีอยู่ 4 แบบ ดังนี้

1. หลีกเลี่ยงการแสดงพฤติกรรมที่จะได้รับผลกระทบทางบวกทันที เพื่อว่าจะไม่ได้รับผลกระทบทางลบในอนาคต เช่น หลีกเลี่ยงการกินอาหารที่ชอบจำนวนมาก เพื่อว่าจะได้ไม่อ้วนใน 2-3 ปี ข้างหน้า หรือหยุดการสูบบุหรี่เพื่อว่าจะได้ไม่เป็นมะเร็งปอด หรือหลีกเลี่ยงการล่าสัตว์ทางเพศเพื่อจะได้ไม่ติดเชื้อเอดส์

2. แสดงพฤติกรรมที่จะได้รับผลกระทบทางลบทันที เพื่อจะได้รับผลกระทบทางบวกในอนาคต เช่น การทำงานหนักเพื่อมีฐานะดีขึ้น นักกีฬาฝึกซ้อมอย่างหนักเพื่อจะชนะในการแข่งขัน

3. ไม่แสดงพฤติกรรมที่ได้รับผลกระทบทางบวกเล็กน้อยทันที เพื่อว่าจะได้รับผลกระทบทางบวกที่มากกว่าในอนาคต เช่น การไม่ออกไปเที่ยวสนุกสนานในคืนวันศุกร์ เพื่อใช้เวลาอ่านหนังสือที่ทำให้ผลการเรียนดีขึ้น หรือมีโอกาศศึกษาต่อ

4. แสดงพฤติกรรมที่ได้รับผลกระทบทางลบแต่น้อยทันที เพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบทางลบจำนวนมากในอนาคต เช่น การไปให้หมอฟันอุดหินปูน ตรวจฟัน ทำความสะอาดฟัน ซึ่งมักเป็นสิ่งที่ไม่น่าพึงพอใจ แต่การกระทำนั้นทำให้ไม่เกิดการปวดฟันที่รุนแรงในอนาคต จากการแข่งขันกันในเรื่องใจของผลกรรมที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่าในการพัฒนาดนนั้น บุคคลจะต้องกระทำพฤติกรรมบางอย่าง เพื่อควบคุมพฤติกรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในการควบคุมตนเองมีเทคนิควิธีที่ใช้ได้หลายวิธี เช่น การควบคุมสิ่งเร้า การเตือนตนเอง การเสริมแรงตนเองและการลงโทษตัวเอง การทำสัญญากับตัวเอง การเปลี่ยนการตอบสนอง (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก http://www.novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm)

1. การควบคุม สิ่งเร้า เป็นกระบวนการจัดการกับเงื่อนไขสภาพแวดล้อมหรือสิ่งเร้าที่ควบคุม พฤติกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงสิ่งเร้า เพื่อให้พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หรือเพื่อให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์เกิดขึ้น โดยกำจัดสิ่งเร้าที่ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์นั้น เช่น ถ้าจะประหยัดรายจ่ายฟุ่มเฟือย และเราทราบว่าทุกครั้งที่เราไปเดินในห้างสรรพสินค้าเราจะเพลิดเพลินกับการซื้อ ของที่ไม่จำเป็น สามารถควบคุมได้โดยไปให้น้อยลงหรือลดการไปเดินในห้างสรรพสินค้าเสียกำหนดสิ่งเร้าที่เฉพาะเจาะจงเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เปลี่ยนแปลงสิ่งเร้าใหม่ที่เหมาะสมกับพฤติกรรม ในกรณีที่พฤติกรรมที่เป็นอยู่ถูกควบคุมด้วยสิ่งเร้าที่ไม่เป็นที่ยอมรับ

2. การเตือนตนเอง การเตือนตนเองประกอบด้วยกิจกรรม 2 ส่วน คือ การสังเกตตนเอง และการบันทึกพฤติกรรมตนเอง ใช้ได้กับทั้งพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายใน การเตือนตนเองจะได้ผลเป็นเพราะบุคคลได้บันทึกพฤติกรรมของตนเอง เมื่อเห็นข้อมูลที่ตนเองบันทึกไว้ ก็อาจพูดกับตนเองภายในใจว่า เราเป็นคนดี เป็นคนเก่ง หรือทำได้ตามเป้าหมายแล้วนะ ซึ่งการพูดเช่นนี้ทำหน้าที่เป็นการเสริมแรงพฤติกรรมได้ แต่ถ้าหากพบว่าพฤติกรรมที่ตนสังเกตและบันทึกไว้นั้นต่ำกว่าเป้าหมายที่ควร เป็น ก็อาจเกิดความรู้สึกผิด จึงมีการพูดเตือนตนเองภายในใจ และกระทำพฤติกรรมให้ดีขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกผิดนั้น การดำเนินการ

เดือนตนเองมีขั้นตอนดังนี้ เลือกลงและกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายให้ชัดเจน สังเกตและบันทึกพฤติกรรมของตนเอง ให้ชัดเจนว่าพฤติกรรมเป้าหมายเกิดขึ้นหรือไม่ ประเมินผลและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตและบันทึก

3. การเสริมแรงและการลงโทษตัวเอง วิธีการนี้จำเป็นต้องอาศัยการสังเกตและการบันทึกพฤติกรรมในวิธีการเดือนตนด้วย ซึ่งมี 2 ขั้นตอน คือ พิจารณาพฤติกรรมที่ควรได้รับการเสริมแรงหรือรับการลงโทษ และเกณฑ์ในการเสริมแรงหรือการลงโทษ เสริมแรงเมื่อพฤติกรรมเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และลงโทษเมื่อไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

4. การทำสัญญากับตนเอง การทำสัญญากับตนเองเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการควบคุมตนเอง คือข้อตกลงกับตนเองที่เขียนเป็นลายลักษณ์ ระบุขั้นตอนที่ดำเนินการ และเมื่อบรรลุเป้าหมายจะให้อะไรกับตนเอง การทำสัญญากับตน ก็เหมือนกับการทำสัญญาอื่นๆ คือ จะต้องมีความที่ระบุในสัญญาว่าจะใช้เวลาเท่าไร ซึ่งอาจใช้เวลา 2-3 นาที เป็นสัปดาห์ เป็นเดือน เป็นปี การเขียนสัญญาควรเขียนเฉพาะสิ่งที่รู้ว่าสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อบรรลุตามสัญญา ก็เปลี่ยนไปสู่พฤติกรรมเป้าหมายขั้นต่อไป ซึ่งในสัญญาควรประกอบด้วย กำหนดพฤติกรรมเป้าหมายที่ชัดเจนบอกถึงสิ่งที่บุคคลต้องกระทำเพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น บอกถึงการเสริมแรงตนเองเมื่อบรรลุเป้าหมาย และการลงโทษตนเองเมื่อไม่สามารถทำได้ตามสัญญา กรณีที่มีผู้อื่นมาเกี่ยวข้องด้วย บุคคลนั้นควรทำหน้าที่ให้ผลกรรมบางอย่างต่อการกระทำของตน กำหนดวันเวลาที่จะมีการทบทวนสัญญา เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป้าหมายและผลกรรม

5. การเปลี่ยนการสนองตอบ เป็นวิธีการควบคุมตนเองอีกวิธีหนึ่ง บุคคลจะแสดงการสนองตอบอย่างอื่น หรือการกระทำพฤติกรรมอื่นที่สามารถระงับหรือแทนที่การสนองตอบที่ไม่เหมาะสม เช่น การคิดถึงเรื่องที่น่าสนุกสนานเพื่อไม่ให้เกิดความวิตกกังวล การทำร่างกายให้ผ่อนคลายเพื่อควบคุมความเครียด เป็นต้น การทำสมาธิ อาจจัดอยู่ในวิธีการนี้ได้ เป็นการทำให้จิตใจและร่างกายผ่อนคลาย สามารถระงับพฤติกรรมบางอย่างได้ หากต้องการใช้เทคนิคการพัฒนาตนด้วยวิธีการควบคุมตนเอง ควรมีขั้นตอนดังนี้ 1. กำหนดพฤติกรรมเป้าหมายด้วยตนเอง เริ่มต้นด้วยบุคคลจะต้องกำหนดพฤติกรรมเป้าหมาย ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไข ด้วยตนเองให้ชัดเจน 2. สังเกตและบันทึกพฤติกรรมของตน การสังเกตและบันทึกพฤติกรรม จะต้องกระทำด้วยตนเอง และบันทึกเป็นระยะ ๆ 3. กำหนดเงื่อนไขการเสริมแรง หรือการลงโทษตนเอง เป็นการกำหนดเงื่อนไขในการที่จะได้รับการเสริมแรง หรือการลงโทษ หลังจากที่ทำได้ทำ พฤติกรรมเป้าหมาย การกำหนดเงื่อนไขของการเสริมแรง หรือการลงโทษนี้ ควรกระทำด้วยตนเอง เพราะสอดคล้องกับ ความต้องการของตน อันจะนำไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. เลือกเทคนิคด้วยตนเอง การเลือกเทคนิคด้วยตนเอง จะช่วยให้สามารถเลือกเทคนิคเพื่อควบคุมพฤติกรรมได้

เหมาะสมกับตน 5. ใช้เทคนิคการควบคุมตนเอง ตามวิธีการและขั้นตอนของเทคนิคที่นำมาใช้ 6. ประเมินตนเอง เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป้าหมาย ว่าเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไข และข้อกำหนดหรือไม่ 7. เสริมแรง หรือ การลงโทษตนเอง หลังจากประเมินพฤติกรรมเป้าหมายแล้ว การจะได้รับการเสริมแรงหรือลงโทษนั้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป้าหมาย ว่าเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้หรือไม่ ถ้าเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ก็เสริมแรงด้วยการให้รางวัล แต่ถ้าไม่เป็นไปตามเกณฑ์ควรมีการลงโทษ (วินัย เพชรช่วย, สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2557, จาก [http://www. Nova bizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm](http://www.Novabizz.com/NovaAce/Learning/Self_Development.htm))

4.4 แนวคิดพื้นฐานการเสนอตัวแบบ

การเสนอตัวแบบนี้ เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญา สังคมของ บันดูรา ที่มีความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของคนเรานั้น ไม่ได้เป็นผลมาจากการที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่เท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลที่ประกอบด้วยความคิดและความรู้สึกด้วย ซึ่งปัจจัยทั้ง 3 นี้ (พฤติกรรม สภาพแวดล้อม ส่วนบุคคล) จะมีลักษณะของการกำหนดซึ่งกันและกันอยู่ ถ้าปัจจัยใดเปลี่ยนแปลงไป อีกสองปัจจัยที่เหลือก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งแนวทางในการเสนอตัวแบบนี้จะพิจารณาในการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้บุคคลเกิดความคาดหวังถึงผลที่จะเกิดขึ้นบางอย่าง ซึ่งความคาดหวังถึงผลที่จะเกิดขึ้นนี้เอง จะส่งผลทำให้บุคคลตัดสินใจที่จะแสดงพฤติกรรม หรือไม่แสดงพฤติกรรม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553, หน้า 253-254)

ลักษณะของการเสนอตัวแบบ มีวิธีการเสนอตัวแบบอยู่หลายวิธีด้วยกัน ได้แก่

1. เสนอตัวแบบที่เป็นชีวิตจริงหรือตัวแบบสัญลักษณ์ ซึ่งการเสนอตัวแบบที่เป็นชีวิตจริงนั้นมีข้อดีตรงที่ น่าสนใจมากกว่าตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ในการรับรู้ของคนบางคน อีกทั้งสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมการแสดงออกได้ตามสภาพการณ์ แต่จุดอ่อนของการเสนอตัวแบบที่เป็นชีวิตจริงอยู่ที่ค่อนข้างจะเสี่ยงไปตรงที่ไม่สามารถทำนายหรือควบคุมได้อย่างที่ต้องการ จะเป็นปัญหามากในกรณีที่ตัวแบบที่ใช้ในการบำบัดความกลัวนั้น เกิดมีความวิตกกังวลสูงขึ้น ถ้าเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นก็จะทำให้ ผลการบำบัดนั้น เพิ่มความกลัวให้กับผู้สังเกต ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ผู้บำบัดจำนวนมากชอบที่จะใช้ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์มากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของ फिल्म แถบภาพ แถบเสียง การ์ตูน หรือข้อเขียน การจะเสนอในรูปแบบใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพฤติกรรมและการนำไปใช้ งานวิจัยได้แสดงให้เห็นว่าการบำบัดโดยการที่ใช้ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์นั้นใช้แล้วประสบความสำเร็จอย่างมากในหลายสภาพการณ์ (Thelen et al, 1979, อ้างอิงจาก สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553, หน้า 257) ตัวแบบสัญลักษณ์นั้นมี

คุณสมบัติเหนือกว่าตัวแบบที่เป็นชีวิตจริงอยู่หลายอย่าง อย่างเช่น สามารถควบคุมพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้ สามารถนำมาใช้ได้หลายๆครั้ง และง่ายในการที่จะนำมาใช้บำบัดเป็นกลุ่ม

2. ตัวแบบภายใน การเสนอตัวแบบภายในนั้น เป็นการให้บุคคลจินตนาการ ตัวแบบแสดงพฤติกรรม (Cautela, 1976, อ้างอิงจาก สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2553, หน้า 257)

3. การเสนอตัวแบบหลายๆตัว จะช่วยทำให้มีการเสนอตัวแบบมี ประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากผู้สังเกตจะพบว่าตัวแบบบางตัวมีลักษณะคล้ายกับตนเองจน ทำให้ได้เรียนรู้การแสดงพฤติกรรมหลายๆอย่าง ทำให้ผู้สังเกตมีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการ แสดงออกในหลายๆสถานการณ์

4. การเสนอตัวแบบที่แสดงถึงความสามารถในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี กับตัวแบบที่ค่อยๆแสดงถึงการเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งตัวแบบที่ค่อยๆ แสดงถึงการ เพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหานั้น ก็จะต้องเริ่มจากการแสดงว่าเขาขาดทักษะบางอย่าง และมีความรู้สึก (วิตกกังวลหรือขาดความสนใจ) บางอย่างที่ทำให้เขาไม่สามารถที่จะแสดงพฤติกรรม ออกมาได้ จากนั้นตัวแบบก็จะพูดถึงความรู้สึกของตน และขั้นตอนในการแก้ปัญหา พร้อมกับ พฤติกรรมของเขาก็จะเริ่มดีขึ้น

เมื่อมีการถามว่าการเสนอตัวแบบวิธีใดน่าจะได้ผลดีกว่ากัน ระหว่างตัว แบบที่มีความสามารถในการแสดงออกเอง หรือตัวแบบที่ค่อยๆ แสดงถึงการเพิ่มความสามารถใน การแก้ไข้ปัญหา ซึ่งคำตอบสำหรับคำถามข้อนี้ ยังหาข้อสรุปไม่ได้เนื่องจากทั้งคู่ก็มีประสิทธิภาพใน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล แต่อย่างน้อยที่สุดการเสนอตัวแบบแบบค่อยๆ แสดงถึงการ เพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหานั้น ควรจะพิจารณาใช้กับผู้เข้ารับการบำบัดที่มีอาการไม่แน่ใจ หรือมีความวิตกกังวลสูง หรือผู้ที่ขาดทักษะในการแก้ไข้ปัญหา

5. การเสนอตัวแบบแบบค่อยๆ แสดงออกทีละขั้นตอน ซึ่งวิธีการเสนอแบบ นี้นั้นเหมาะที่จะใช้กับการแสดงถึงพฤติกรรม หรือการกระทำที่ซับซ้อน การเสนอตัวแบบแบบ ค่อยๆ แสดงออกทีละขั้นตอนนั้นจะแบ่งทักษะออกมาเป็นทักษะย่อยๆ แล้วเสนอไปที่ละทักษะ ซึ่ง ผู้สังเกตจะต้องทำได้ตามตัวแบบเสียก่อนจึงจะค่อยเสนอตัวแบบที่แสดงทักษะในลำดับต่อไป วิธีการเสนอตัวแบบในลักษณะนี้ดูเหมือนว่าจะเหมาะสมกับการสอนวิธีการขับรถ หรือการเล่น ดนตรี เป็นต้น

6. การใช้การสอน ซึ่งการใช้การสอนควรจะได้พิจารณาใช้ร่วมกับการเสนอ ตัวแบบ การเริ่มต้น การสอนนั้นควรจะอธิบายว่าผู้สังเกต จะเห็นตัวแบบกระทำอะไร และบอกผู้ สังเกตว่าเราหวังที่จะเห็นเขาแสดงตามตัวแบบที่เขาจะดูนั้น ซึ่งการบอกเช่นนี้จะทำให้ผู้สังเกตเ้า ความสนใจต่อตัวแบบมากยิ่งขึ้น

7. การให้ผู้สังเกตนั้นสรุปถึงลักษณะของพฤติกรรมของตัวแบบที่เขาสังเกต ซึ่ง บันดูราและคณะ พบว่าการให้ผู้สังเกตสรุปถึงลักษณะของพฤติกรรมของตัวแบบนั้น ทำให้ผู้สังเกตสามารถเรียนรู้และเก็บจำลักษณะของตัวแบบได้ดีขึ้น

8. การชักจูง เมื่อสังเกตตัวแบบได้แล้ว การที่จะทำให้การเรียนรู้จากการลอกเลียนแบบนั้น ได้ผลดีขึ้น ควรให้ผู้สังเกตได้มีโอกาสชักจูง ซึ่งการชักจูงสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ ชักจูงในใจนั่นคือ คิดถึงลักษณะของพฤติกรรมที่จะต้องแสดงออกในลักษณะต่างๆ กับการชักจูงโดยการแสดงออกดู ซึ่งการชักจูงทั้ง 2 ลักษณะนี้จะช่วยให้ผู้ที่สังเกตสามารถจดจำได้ดีขึ้น และเมื่อถึงเวลาแสดงออกก็จะแสดงออกได้ง่ายขึ้น

9. สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องพิจารณาคือ สภาพการณ์ที่จะเสนอตัวแบบ ควรเป็น สภาพการณ์ที่สามารถลดการรบกวนจากสิ่งเร้าภายนอกได้เป็นอย่างดี เช่น ถ้าเป็นภาพยนตร์ก็ควรฉายในห้องมืดและไม่มีเสียงรบกวน ถ้าใช้แถบบันทึกเสียงก็ควรจะใช้หูฟังของแต่ละคนซึ่งน่าจะทำให้ผู้สังเกตเพิ่มความตั้งใจมากกว่าการฟังเสียงจากลำโพงในห้อง (สม โภชน์เยี่ยมสุภายิต, 2553, หน้า 257-258)

4.5 การพัฒนาทักษะด้านจิตใจ

วัยรุ่นจะรู้สึกสับสนบทบาทของตนเอง บางครั้งจะคิดว่าขณะอยู่กับพ่อแม่อยู่กับพี่น้อง และอยู่กับเพื่อนจะทำตัวอย่างไรดี ระเบียบนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อจากการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะของเด็กมาเป็นลักษณะของความเป็นผู้ใหญ่ โดยเราเรียนระยะนี้ว่า “วัยรุ่นหนุ่มสาว”

การรู้จักและยอมรับตนเอง เพื่อการพัฒนาให้เป็นไปตามวัยจึงมีความสำคัญมาก การรู้จักตนเองและความจริงที่เป็นอยู่นั้น บุคคลหรือวัยรุ่นในช่วงนี้ต้องรู้ถึงความบกพร่องของตนเอง และเข้าใจถึงสาเหตุของความบกพร่องนั้น ใจกว้างพอที่จะรับฟังและวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่นพร้อมที่จะแก้ไขข้อบกพร่องที่ควรจะต้องปรับปรุง (สุพัตรา เสนิย์วงศ์ ณ อยุธยา และเพ็ญนภาภรณ์ ทองบุญตา, 2549, หน้า 11)

4.5.1 ความสำคัญและความหมายของการพัฒนาทักษะด้านจิตใจ

พัฒนาการทางด้านจิตใจ เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ที่จะทำให้คนเราเป็นคนที่มีคุณภาพดี มีจิตใจปกติ สามารถมีความสุข มีความรับผิดชอบ ปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่างๆ ความหมายหมายถึง พฤติกรรมด้านความคิดและความรู้สึก ทักษะการพัฒนาด้านจิตใจเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ยาก แต่ถ้าบุคคลนั้นพัฒนาจิตใจมาไม่ดี จะสังเกตเห็นง่าย เช่น พฤติกรรมทั้งหลายที่ปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ เป็นต้น กล่าวคือ ถ้าเป็นเด็กก็ไม่ชอบเล่นกับใคร มีลักษณะเก็บตัว หรือ

ชอบรังแกผู้อื่นขณะที่เล่นซึ่งเป็นลักษณะก้าวร้าว บางรายชอบขโมยของผู้อื่น บางรายชอบเปรียบ
ผู้อื่นด้วย เช่น ขอของตนไม่ให้ แต่ชอบแย่งหรือขว้างปาผู้อื่น เพื่อให้เกิดความเสียหาย

สาเหตุที่ทำให้การพัฒนาทางด้านจิตใจบกพร่อง

1. ขาดความรักความอบอุ่นในครอบครัว
2. ครอบครัวยากจนเกินไปเมื่อสมัยเป็นเด็ก
3. สะเทือนใจอย่างรุนแรง เนื่องจากเสียพ่อหรือแม่หรือทั้งพ่อแม่ตั้งแต่ยังเยาว์
4. การเรียนต่ำหรือสอบตกตลอดเวลา
5. สะเทือนใจที่ครูทำโทษและไม่ให้ความยุติธรรมเมื่อตอนเป็นนักเรียน

ในมุมมองกันข้าม ถ้าบุคคลพัฒนาจิตใจมาดีรวมถึงการได้รับความรักจากพ่อแม่
มาเพียงพอ ไม่ถูกรังแกจากเพื่อน ครูก็รักไม่ถูกรังเกียจ จะส่งผลให้เป็นบุคคล ดังนี้

1. สุขภาพจิตดี มองโลกในแง่ดี
2. รู้จักรักคนอื่น
3. พร้อมจะช่วยหรือเกื้อกูลผู้อื่นและสังคม

4.5.2 การรู้จักตนเอง

การรู้จักตนเอง การมองตัวเองที่เป็นธรรมชาติ หรือเป็นไปตามความจริงนั้น จะ
ช่วยให้บุคคลรู้จักตนเองมากขึ้น รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง เพื่อการปรับตัวในส่วนด้อยหรือ
จุดอ่อนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การปรับตัวของบุคคลมิใช่เพื่อความอยู่รอดในการดำรงชีวิตเท่านั้น
แต่ต้องเพื่อสังคมและเพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การรู้จักตนเองจะขึ้นอยู่กับ 2 ลักษณะ คือ

1. การมองตนเองด้อยกว่าคนอื่น โดยการประเมินค่าตนเองต่ำกว่าสภาพที่เป็นอยู่
จริงซึ่งจะส่งผลให้ผู้นั้นมีปมด้อย
2. การมองว่าตนเอง สูงกว่าหรือเหนือกว่าคนอื่น โดยการประเมินสูงกว่าสภาพที่
เป็นอยู่จริงจะส่งผลให้กลายเป็นคนหลงตนเอง

4.5.3 การยอมรับนับถือตนเอง

การยอมรับตนเองเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยเฉพาะการมองจุดอ่อนของตนที่มีอยู่จะ
นำไปสู่การพัฒนาหรือการปรับปรุงตนเอง ตราบใดที่บุคคลยังไม่ยอมรับว่ามีข้อบกพร่องในตนเอง
และไม่คิดจะพัฒนาแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ก็จะติดตัวตลอดไปอีกประการหนึ่งหากบุคคลไม่ยอมรับ
ตนเอง พฤติกรรมที่แสดงออกจะไม่เป็นไปตามธรรมชาติหรือหากแสวงหาการแสดงออกอาจขาด
ความพอดี (สุพัตรา เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา และเพ็ญนภาภรณ์ ทองบุญดาศู, 2549, หน้า 12)

การยอมรับเพื่อการปรับปรุงตนเองจึงต้องคำนึงต่อไปนี้

1. การสำรวจตนเองเพื่อจะได้นำมาประเมินภายหลัง เช่น

1.1 ร่างกาย เพื่อรู้จักสรีระของตนเอง เป็นอย่างไร สูง ต่ำ ดำ ขาว ฯ

1.2 สุขภาพ เพื่อคิดว่าตนเองมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต เป็นอย่างไร

1.3 ความรอบรู้ เชี่ยวชาญ เพื่อคิดว่าสติปัญญาเป็นคนเฉลียวฉลาด มีไหว

พริบมากน้อยเพียงใด

1.4 ลักษณะนิสัย การพูดจา อากัปกิริยา

1.5 การแต่งกาย รสนิยมในการแต่งกายเป็นอย่างไร

1.6 ความสามารถพิเศษ นอกจากหน้าที่ที่รับผิดชอบแล้วมีอะไรอีกบ้างที่ตน

ทำได้ดี

1.7 ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม เช่นฐานะดี ยากจน ตำแหน่งหน้าที่การงาน

เป็นต้น

2. การประเมินตนเอง โดยวิธีการต่อไปนี้

2.1 สังเกตตนเอง จากการพิจารณาความรู้สึก และสิ่งที่เป็นความจริงของ
ตนเอง บันทึกส่วนที่ต้องปรับปรุง

2.2 ให้ผู้อื่นวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อนสนิท ญาติพี่น้อง วิจารณ์สิ่งที่เราอาจมอง
ไม่เห็น เช่น พูดยาวไปแลบลิ้นไป ฯ

2.3 โดยการทำแบบประเมินหรือแบบสำรวจตนเอง จะได้ทราบว่าตนเองมี
บุคลิกภาพแต่ละด้านอย่างไร

4.6 แนวคิดการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

ในสภาพสังคมปัจจุบัน เต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ มากมายที่ต้องให้เผชิญ ไม่ว่าจะเป็น
ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาความสับสนทางเพศ ปัญหาการไม่รักษา
วัฒนธรรมและปัญหาค่านิยมทางวัตถุที่มีอยู่อย่างกลาดเกลื่อน ในทุกส่วนของสังคมไทย ในยุค
เทคโนโลยีเบ่งบานอย่างเช่นทุกวันนี้ เด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติในปัจจุบัน ตกเป็น
เหยื่อของสิ่งเหล่านี้เป็นจำนวนมาก และนับวันปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะทวีความรุนแรงมากขึ้นอย่าง
เห็นได้ชัด (กิตติชัย สุชาติโนบล, 2547)

ผลของการให้การศึกษาที่ผ่านมาเราพบว่า ปัญหาในเรื่องการจัดการศึกษาที่ไม่เป็นไป
ตามเป้าประสงค์ที่ต้องการ คือ ปัญหาในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับต่ำ มีปัญหาด้าน
คุณธรรม จริยธรรม ผู้เรียนไม่สามารถใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้อย่าง
เหมาะสม เมื่อวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ แล้ว “การจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ที่ผิด” การจัดการ

ศึกษาและการจัดการเรียนรู้ที่ผิคนั้น เกิดจากการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นการแข่งขันมากกว่าการเรียนรู้ร่วมกัน เน้นการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกัน เน้นการจัดการศึกษาที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ให้ได้ความรู้ความจำมากกว่าการคิดอย่างสร้างสรรค์ เน้นการเรียนรู้แบบแยกส่วนเป็นรายสาระวิชา มากกว่าการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมธรรมชาติ การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม มุ่งวัดความเก่งที่เป็นเนื้อหาความรู้สาระวิชา มากกว่าการยอมรับศักยภาพอันหลากหลายของผู้เรียนแต่ละบุคคล ซึ่งสาเหตุต่างๆ เหล่านี้ เป็นผลมาจากระบบการให้การศึกษาและการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับ “การไต่เต้าชนชั้นทางสังคม” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทางด้าน องค์ความรู้ (I.Q.) เป็นสำคัญ มากกว่าการพัฒนา วุฒิภาวะทางอารมณ์ (E.Q.) วุฒิภาวะทางวัฒนธรรม (M.Q.) และวุฒิภาวะทางคุณธรรมจริยธรรม (A.Q.) ควบคู่กัน ไปอย่างเท่าเทียมกัน จึงทำให้ผู้เรียนถูกรอบงำความคิดของผู้เรียนให้เรียนรู้ตามสิ่งที่มีอยู่ เดิมๆ ไม่ปรับปรุงพัฒนาให้ก้าวหน้า ทำให้ผู้เรียนไม่มีความสามารถในการคิดที่หลุดกรอบ ออกนอกกรอบที่กำหนดโดยครูผู้สอน ซึ่งมุ่งเน้นแต่เนื้อหาความรู้ที่มีผู้คิด และนำมาขีดเขียนในลักษณะเนื้อหาวิชา มากกว่ากระบวนการเรียนรู้ ทำให้ไม่สามารถสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสมตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลและนโยบายทางการ ศึกษาและพัฒนาตนเองตามศักยภาพอย่างสูงสุด ซึ่งจะเป็แนวทางที่เชื่อมโยงไปสู่การวิจัยและพัฒนา R&D ต่อไปในอนาคตเมื่อเข้าสู่รั้วโรงเรียน ผู้เรียนมักจะถูกขีดเขียนความรู้ต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกัน โดยธรรมชาติ ในที่สุดผู้เรียนก็หันหลังให้โรงเรียน หันไปพึ่งศูนย์การค้า ผับ บาร์ แหล่งบันเทิงเรีงรมย์ ซึ่งมีกิจกรรมที่ช่วยเร่งเร้าความสนใจของเด็กไทย ซึ่งมีกลาดเคลื่อนในสังคมไทยยุคปัจจุบันเราจึงมักมองเห็นภาพนักเรียนไทยใช้สื่อทางโทรทัศน์ วิตีโอเกม เกมคอมพิวเตอร์ เป็นเสมือนครูและผู้ปกครองของผู้เรียนที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนมากกว่าครูที่มีอยู่ในระบบโรงเรียน (กิตติชัย สุชาติโนบล, 2547)

4.6.1 ชีวิตกับการเรียนรู้ของเด็กไทย

ชีวิตของมนุษย์เราประกอบด้วยกัน 2 ส่วน ที่เป็นองค์ประกอบของชีวิต คือ กาย และจิต ดังนั้น การเรียนรู้จึงต้องสนองต่อความต้องการทั้งทางกาย และจิตที่ด้งาม ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องผ่านการไ้ยิน (หู) การมองเห็น (ตา) การสูดดม (จมูก) การชิม (ลิ้น) และการสัมผัส (กาย) ซึ่งในการเรียนรู้นั้นจะเกิดขึ้นได้จากสถานที่ต่างๆ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้ของคนเรา มีอยู่ด้วยกัน 3 เรื่องใหญ่ๆ คือ

1. การเรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับตนเอง
2. การเรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับผู้อื่น

3. การเรียนรู้เรื่องราวของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การเรียนรู้ให้มีความสุขสงบเย็น เราสามารถเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ อันได้แก่ การเรียนรู้โดยการฟัง พูด อ่าน เขียน ดู และสัมผัส การเรียนรู้โดยวิธีการคิด และการเรียนรู้โดยวิธีการปฏิบัติซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนยั่งยืน มั่นคงและยาวนานมากกว่าวิธีการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ ซึ่งเมื่อมีการเรียนรู้แล้ว ผลที่ได้จากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นก็คือ สติ-ปัญญา

สติ เป็นการระลึกได้ เป็นความสามารถในการควบคุมตัวเอง ในฐานะที่ตัวสติมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ ครูผู้สอนจึงควรที่จะฝึกให้ผู้เรียนมีสติระลึกรู้อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการควบคุมตัวเองในเรื่องที่เกี่ยวกับวินัยในการเรียน และความรับผิดชอบ เมื่อมีสติระลึกรู้สิ่งที่ค้างมาแล้ว ตัวปัญญาก็จะเกิดกับตัวผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้น สติ-ปัญญา จึงเป็นที่มาของชีวิตที่มีคุณภาพ มีคุณค่า เมื่อชีวิตที่มีคุณภาพและคุณค่าแล้วสิ่งที่ตามมาก็คือ “ชีวิตที่มีความสุข”

ความสุขของคนเรา ก็มีมากมายหลากหลายลักษณะ บางท่านก็มีความสุขอยู่กับ “วัตถุ สิ่งของ” ดังนั้น การดำรงชีวิตของบุคคลผู้นั้นก็จะดำรงชีวิตเพื่อหาวัตถุสิ่งของของตนเอง บางท่านก็มีความสุขอยู่กับ “เกียรติยศชื่อเสียง” ดังนั้นการดำรงชีวิตของบุคคลเหล่านั้นก็มีความสุขอยู่กับการไขว่คว้าหาความสุขที่เกิดจากการได้มาซึ่ง “เกียรติยศชื่อเสียง” แต่ในทางเป็นจริงแล้ว ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม ผู้เรียนน่าจะแสวงหาความสุขที่เกิดจากความ “สงบเย็น” ซึ่งน่าจะเป็นความสุขที่ถาวรยืนหยัดอยู่กับตนเอง เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าคุณภาพของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างมั่นคงตลอดไปในศาสนาคริสต์ ความสุขสงบเย็น เป็นความสุขที่เกิดจากความดีเพื่อพระเยซู ในศาสนาอิสลาม ความสุขสงบเย็น เป็นความสุขที่เกิดจากการทำความดีเพื่ออัลเลาะห์ แต่ในทางพุทธศาสนาแล้ว ความสุขสงบเย็นที่แท้จริง น่าจะเป็นความสุขที่เกิดจากที่ใจเกิดมาแล้วมีความทุกข์น้อย ซึ่งเมื่อมีความทุกข์น้อย สิ่งที่มาตามก็น่าจะมีความสุขมาก บุคคลผู้นั้นสงบเย็นและเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลต่อไป

มนุษย์ เราเกิดมามีวัฏจักรแห่งชีวิตที่คล้ายคลึงกัน คือ การเป็นวัยทารก วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา ชีวิตในแต่ละช่วงวัยชีวิต มีความจำเป็นที่นำศึกษาใน 3 เรื่องใหญ่ๆ ที่จะทำให้ตนเองดำรงชีวิต ให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสงบเย็นเป็นประโยชน์ เพื่อที่จะถึงพร้อมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เรื่องแรก “การเรียนรู้” เรื่องที่สอง “การดำรงชีวิต” เรื่องที่สาม “การทำงาน” (กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2547)

การเรียนรู้ เกิดได้จากการ ฟัง พูด อ่าน เขียน ดู/สัมผัส และสื่อสาร ซึ่งถือเป็นทักษะพื้นฐานของการเรียนรู้ การดำรงชีวิต เกิดได้จากการคิด พูด ทำ (ปฏิบัติ) เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันให้มีความสุข และ การทำงาน เกิดได้จาก การจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น ขยัน ซื่อสัตย์ อดทน ซึ่งน่าจะทำให้บุคคลผู้นั้นมีชีวิตที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ เมื่อมองเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต

เชื่อมโยงกับระบบการจัดการศึกษาของบ้านเมืองเราแล้ว เราเรียนรู้เพื่อที่จะดำรงชีวิตในการเตรียมความพร้อม ซึ่งได้จากระบบการศึกษาในระดับอนุบาล เราเรียนรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต พื้นฐานการเรียนรู้ และพื้นฐานการทำงาน โดยผ่านระบบการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เราเรียนรู้การดำรงชีวิตในเรื่องราวที่มีลักษณะเฉพาะทางในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนจะต้องให้ความสำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดศักยภาพพื้นฐานให้ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งมีคำกล่าวที่น่าสนใจอยู่คำพูดหนึ่ง ที่น่าจะสะท้อนถึงการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี ดังนี้ “ให้ปลาหนู 1 ตัว หนูกินได้ 1 วัน สอนให้หนูหาปลา หนูมีปลากินได้ตลอดชีวิต” การจัดการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างมีความสุข จึงต้องอาศัยกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้เป็นสื่อที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ในกระบวนการศึกษาของชาติ เราได้กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียน 8 กลุ่มสาระ ดังนี้ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ ยังกำหนดแยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ ดังนี้

กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลุ่ตู่ท์ในการแก้ปัญหาและวิกฤติของชาติ

กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพใน การคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

นอกจากนี้ ยังจัดให้มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติม จากกิจกรรมที่ได้ให้ผู้เรียนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและการปฏิบัติกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจ อย่างแท้จริง

ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องเตรียมการในเรื่องราวเกี่ยวกับสาระและกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยเป็นที่ปรึกษาแนะนำช่วยเหลือผู้เรียน โดยในบางครั้งครูและผู้เรียนอาจเรียนรู้ร่วมกันจนได้คำตอบที่ต้องการ โดยผลที่ได้จากการเรียนรู้ วัดได้จากการวัดและประเมินผลในด้านองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณธรรมจริยธรรม ควบคู่กันไปกับเครื่องมือที่ใช้ในการวัดผล ประเมินผลผู้เรียนอาจจะเป็นแบบทดสอบ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบวัดและแบบประเมินต่างๆ

ตามความเหมาะสม ซึ่งผลที่ได้ทั้งหมดจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน น่าจะเป็นการให้ ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุขจากการเรียนรู้ตลอดไป ซึ่งน่าจะเรียกได้ ว่าเป็น “การจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ชีวิต” อย่างแท้จริง (กิตติชัย สุราสีโนบล, 2547)

4.6.2 การพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิต

คนทุกคนเกิดมามีแนวโน้มอยากเป็นคนดีด้วยกันทั้งนั้น แต่ทำไมบางคนจึงมีความ ลำบากในการจะพัฒนาตนเองให้กลายเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของตนเองและผู้อื่น การดำเนินชีวิตใน ปัจจุบันนับวันจะต้องเผชิญกับปัญหาความกดดันต่างๆ มากขึ้นทุกที คนเข้มแข็งเท่านั้นจึงจะ สามารถฝ่าฟันอุปสรรคนำชีวิตไปสู่จุดหมายปลายทางได้ ดังนั้นมนุษย์ต้องต่อสู้ คัดค้าน เพื่อปรับตัว ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นๆ ไม่สามารถแยกตนเองไปอยู่ตามลำพัง ได้ แต่มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจทักษะการดำเนินชีวิตและสามารถ นำไปใช้ได้หากบุคคลดำเนินชีวิตแบบผิดๆ ชีวิตขาดความราบรื่น อาจมีปัญหาความเจ็บป่วยทางกาย และทางจิตใจตามมา ซึ่งนับว่าเป็นความสูญเสียคุณภาพของประชากรที่เป็นกำลังในการพัฒนา ประเทศ (สุพัศรา เสนิย์วงศ์ ณ อยุธยา และเพ็ญภาภรณ์ ทองบุญตา, 2549, หน้า 41-42)

การปรับตัว หมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่จะปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ให้บุคคลสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้อย่างมีความสุข

ความสำคัญของการปรับตัว

1. รู้จักและเข้าใจตนเอง
2. เข้าใจพฤติกรรมของผู้อื่น
3. หาวิธีป้องกันไม่ให้เกิดการปรับตัวที่ผิดๆ
4. สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข

บุคคลที่ปรับตัวได้ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความรู้เรื่องการปรับตัว
2. รู้จักและเข้าใจตนเอง
3. สามารถพัฒนาตนเองได้
4. มีสุขภาพกายและจิตดี
5. มีมนุษยสัมพันธ์
6. มีความสามารถในการคิดการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสม
7. ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
8. ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้

การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข การดำเนินชีวิตประจำวัน บางคนก็มีความสุข พบแต่สิ่งที่ดีผ่านเข้ามา ในขณะที่บางคน พบแต่อุปสรรคหรือปัญหาต่างๆ ทำให้ชีวิตขาดความสุข “ความเครียด” จึงเกิดขึ้น ในชีวิตประจำวันของคนเรา ความเครียดเกิดขึ้นได้เสมอ แต่ความเครียดจะหายไปในช่วงเวลาอันรวดเร็วถ้ามีผู้ที่มีความเครียดสามารถยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยเหตุและผลอย่างเข้าใจ (สุพัตรา เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา และเพ็ญนภาภรณ์ ทองบุญตา, 2549, หน้า 42-43)

ปัญหาที่ทำให้ชีวิตขาดความสุข แบ่งได้ดังนี้

1. การเจ็บป่วยทางกาย
 2. การเจ็บป่วยทางจิต
 3. ปัญหาครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว/ญาติ สมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วยพิการ
 4. ปัญหาเศรษฐกิจ รายได้ไม่พอ ใช้เงินไม่ถูกต้อง
 5. ปัญหาการเรียน ความคาดหวังในการเรียนจากพ่อแม่ผู้ปกครอง เรียนไม่ดี หนีเรียน สอบไม่ผ่าน
 6. ปัญหาการทำงาน เครียดกับงาน ท้อแท้ เบื่อหน่าย ว่างาน
 7. ปัญหาการปรับตัว การดำเนินชีวิต เช่น การขาดทักษะทางสังคม ความสัมพันธ์ก่อนการสมรส
 8. ปัญหาทางเพศ ความสับสนบทบาททางเพศ รักร่วมเพศ เบี่ยงเบนทางเพศ บกพร่องทางเพศ
 9. ปัญหาประสบการณ์ที่ไม่ดี ประสบเหตุการณ์น่ากลัว ถูกข่มขู่ ลวนลาม สูญเสีย ความภาคภูมิใจ สูญเสียบุคคลที่รัก
 10. ปัญหาสิ่งแวดล้อม เติบโตในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีชุมชนแออัดไม่ปลอดภัย จากอาชญากรรม ยาเสพติด
- ทำอย่างไรให้มีความสุข (สุพัตรา เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา และเพ็ญนภาภรณ์ ทองบุญตา, 2549, หน้า 43-45)

1. พุดออกมา เมื่อมีปัญหาอย่าเก็บไว้ พุดคุยกับคนที่ไว้วางใจได้ เช่น พ่อ แม่ สามี ภรรยา เพื่อนที่เก็บความลับเป็น ฯลฯ เพราะคนที่มีความเครียด จะมีความกังวล กังวล เศร้า สูญเสียความเชื่อมั่น การที่มีใครคอยให้กำลังใจ ปลอดภัย จะทำให้รู้สึกอบอุ่นมีความหวัง มีคนรับรู้ความทุกข์ เกิดกำลังใจในการแก้ปัญหา

2. หาทางออกเมื่อโกรธ โดยใช้พลังงานในร่างกาย เช่น เล่นกีฬา เขียนระบายความโกรธลงในสมุดบันทึก จะส่งผลทำให้เวลาและโอกาสในการเตรียมตัวเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างรอบคอบ

3. ให้โอกาส ถ้าวิเคราะห์แล้วพบว่า เป็นคนหัวดี และมีเรื่องขัดแย้งกับผู้อื่นเสมอ ระวังได้เลยว่านั่นคือพฤติกรรมของเด็ก ต้องค้นหาความจริงในความขัดแย้งนั้น เกิดจากอะไร เรา/เขา พุดคุยและสื่อสารทำความเข้าใจอย่างสงบ

4. ทำประโยชน์ให้ผู้อื่น ถ้ารู้สึกกลุ่มใจอยู่ตลอดเวลาลองช่วยเหลือผู้อื่นบ้าง จะรู้สึกว่าเป็นคนมีค่าและมีประโยชน์

5. ทำเพียงอย่างเดียว งานหนักมากจนทำให้เกิดความเครียด ไม่รู้จะทำสิ่งไหนก่อน จงทำสิ่งที่สำคัญและเร่งด่วนที่สุด

6. หลีกเลียความเป็นคนเก่ง จงทำในสิ่งที่ตนเองมีความสามารถ ไม่คิดเปรียบเทียบกับ และคาดหวังสูงในความสำเร็จ

7. รู้จักชื่นชม มองหาส่วนดีของคนที่อยู่ใกล้ชิดและช่วยกันส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น

8. หยุดการชิงดีชิงเด่นการแข่งขัน การแข่งขันเหมือนโรคติดต่อ ลองไม่ทำตัวแข่งขันกับใครจะรู้สึกว่าการทำอะไรได้ง่ายเข้า

9. จัดตารางพักผ่อน ควรจัดให้มีเวลาได้พักผ่อนบ้าง หลังจากที่เครียดอยู่กับงานมานาน

10. การใช้พลังงานภายใน หมายถึง การฝึกจิตของตนเอง โดยมีความคิดที่เชื่อมั่นว่าจิตมีพลังที่จะส่งเสริมสุขภาพได้ดีและช่วยในการรักษา สร้างพลังความคิดทางบวก คิดและจินตนาการในสิ่งที่ดี การจินตนาการในสิ่งที่ดี จะลบความคิดทางลบและจินตนาการสิ่งที่ไม่ดีออกไป ตัวอย่าง เช่น “รู้สึกท้อแท้ เหนื่อยหน่ายทำสิ่งนี้ไม่ได้” ปรับพลังความคิดว่า “รู้สึกสบายวันนี้ดีมาก” ฝึกสร้างพลังรัก ความสงบ ความสดชื่นในแต่ละวัน ควรปล่อยความคิดให้อยู่ในภาวะสงบ ผ่อนคลายใช้เวลาสั้นๆก่อนนอน หรือตื่นนอน คิดชักจูงพลังจิตใจเชิงสร้างสรรค์ ขับไล่ความคิดที่ไม่ดีออกไป

การจินตนาการทางบวก/การฝึกสร้างพลังจิต มีผลทำให้สุขภาพกายดีขึ้น จิตกายมีความสัมพันธ์กันดังพุทธทาสเจ้าที่ว่า “จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว” ได้มีการใช้จินตนาการ และความคิดในเชิงสร้างสรรค์ เพื่อรักษาผู้ป่วยโรคเริม HIV เป็นผลสำเร็จ แต่ต้องใช้พลังความเชื่อที่เข้มแข็ง

11. การรู้จักประมาณตน หมายถึง การรู้จักความพอดีเหมาะสมในเรื่องต่างๆ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ความสามารถ ฯลฯ ได้แก่ การใช้จ่ายเกินตัว ไม่อวดอ้างความสามารถตนเองจนทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน เป็นต้น โดยการพิจารณาตนเองในเรื่องรายได้ สภาพความเป็นอยู่ ความสามารถ ความจำกัดในเรื่องเวลา และปัญหาส่วนตัว แล้วปฏิบัติตนให้เหมาะสมพอดีกับสภาพความเป็นอยู่

12. การแสดงความไม่เห็นแก่ตัว หมายถึง การไม่หาความสุขใส่ตัว แล้วทำให้อื่นเดือดร้อน เช่น ไม่เปิดวิทยุหรือโทรทัศน์ ดังจนเดินไป ไม่จอดรถขวางทางเข้าบ้านผู้อื่น เป็นต้น

13. การให้ความรัก การให้ความรักแก่บุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในครอบครัวหรือบุคคลในสังคม ย่อมก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การให้ความรักมีวิธีแสดงออกหลายวิธี เช่น การพูดคุยด้วย การให้เวลา การดูแลเอาใจใส่ เป็นต้น

14. การแสดงน้ำใจ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือโดยไม่ต้องขอร้อง การสร้างความสัมพันธ์ย่อมต้องอาศัยการมีน้ำใจต่อกันเป็นอย่างมาก เพราะน้ำใจที่แสดงออกต่อกันเปรียบเหมือนน้ำทิพย์ชโลมใจให้บุคคลเกิดความชุ่มชื้น บุคคลที่มีน้ำใจต่อผู้อื่นย่อมเป็นที่รักใคร่ชื่นชมของผู้อื่นเป็นอย่างยิ่ง (สุพัตรา เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา และเพ็ญนภาภรณ์ ทองบุญตา, 2549, หน้า 43-45)

5. บริบทของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ (ศุภางค์ สองเมือง, 2554, หน้า 11 – 12, อ้างอิงจาก <http://school.obec.go.th/rpk42/new.php>) เป็นโรงเรียนที่ได้รับพระราชทานจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเริ่มก่อตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2525 ในการซ่อมสร้างโรงเรียน 12 แห่งบริเวณตะลุมพุก อำเภอปากพะยูน้อง จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ได้รับความเสียหายจากพายุโซนร้อน “แฮเรียต” หลังจากนั้นก็ได้มีโครงการก่อสร้างโรงเรียนราชประชานุเคราะห์แห่งอื่นเรื่อยมา เช่น โครงการก่อสร้างโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓๕ – ๓๘ ที่จังหวัดพังงา ภูเก็ต กระบี่ และระนอง โดยสร้างขึ้น เพื่อช่วยเหลือเด็กกำพร้าที่บิดามารดาเสียชีวิตจากมหันตภัยคลื่นยักษ์สึนามิในปลายปี พุทธศักราช 2547 และต่อมา เพื่อเป็นการช่วยเหลือเยาวชนในพื้นที่ชายแดนใต้ ที่ประสบภัยกับปัญหาความไม่สงบให้ได้รับการศึกษา และแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทางรัฐบาล ในสมัยนั้นจึงได้ขอให้มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ ร่วมกับกระทรวง ศึกษาธิการและกองทัพบก ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ขึ้นอีก 5 แห่งใน 5 จังหวัดชายแดนใต้ โดยท่านประธานมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ มอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะประธานกรรมการมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ ประจำ

จังหวัดเป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2548 ซึ่งเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และถือเป็นวันมหามงคลของคนไทยทั้งชาติ วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ซึ่งเป็นวันที่ประชาชนชาวไทยทั่วประเทศมีความปิติ เนื่องในการเฉลิมฉลองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ 60 ปี กระทรวงศึกษาธิการได้ถือเป็นโอกาสประกาศตั้งโรงเรียนจัดตั้งโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ทั้ง 5 แห่ง คือ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๓๕ จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๐ จังหวัดปัตตานี โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๑ จังหวัดยะลา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๓ จังหวัดสงขลา

5.1 เกณฑ์การเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล

1. ผลกระทบจากความไม่สงบจาก 3 จังหวัด ชายแดนใต้
2. ถูกบังคับให้ขายแรงงานเด็ก
3. เด็กเร่รอน
4. เด็กที่อยู่ในธุรกิจขายบริการทางเพศ
5. เด็กถูกทอดทิ้ง / เด็กกำพร้า
6. เด็กถูกทำร้ายทารุณ
7. เด็กยากจนมากเป็นพิเศษ (รายได้ผู้ปกครองต้องไม่เกิน 12,000 บาท/ปี)
8. เด็กในชนกลุ่มน้อย
9. เด็กที่มีปัญหาเสี่ยงต่อยาเสพติด
10. เด็กที่มีผลกระทบจากเอดส์
11. เด็กในสถานพินิจคุ้มครองเด็ก

5.2 เกณฑ์การวัดผลและประเมินการเรียนรู้

1. ตัดสินผลการเรียนเป็นรายวิชา ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดในรายวิชานั้นๆ
2. ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัดและผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา
4. ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินและมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

5.3 การให้ระดับผลการเรียน

ในการตัดสินเพื่อให้ระดับผลการเรียนรายวิชาของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ให้ใช้ตัวเลข แสดงระดับผลการเรียนเป็น 8 ระดับ รายวิชาที่จะนับหน่วยกิตได้ จะต้องได้ระดับผลการเรียนตั้งแต่ 1 ขึ้นไป โดยมีแนว การให้ระดับผลการเรียนดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับผลการเรียน

คะแนนร้อยละ	ระดับผลการเรียน	ความหมายของผลการประเมิน
80-100	4	ดีเยี่ยม
75-79	3.5	ดีมาก
70-74	3	ดี
65-69	2.5	ค่อนข้างดี
60-64	2	ปานกลาง
55-59	1.5	พอใช้
50-54	1	ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ
0-49	0	ต่ำกว่าเกณฑ์

การประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ให้ระดับ ผลการประเมินเป็นผ่านและไม่ผ่าน กรณีที่ผ่านให้ระดับผลการเรียนเป็นดีเยี่ยม ดีและผ่าน

5.4 เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1. ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐานและเพิ่มเติม โดยเป็นวิชาพื้นฐาน 66 หน่วยกิตและ รายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด
2. ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชา พื้นฐาน 66 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 11 หน่วยกิต
3. ผู้เรียนมีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน ในระดับผ่าน เกณฑ์การ ประเมิน ตามที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมิน ตามที่สถานศึกษากำหนด
5. ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน ตามที่สถานศึกษากำหนด

5.5 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ตามหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดโครงสร้างเวลาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีละ 120 ชั่วโมง และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 360 ชั่วโมง เป็นเวลาสำหรับปฏิบัติกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สำหรับกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ให้สถานศึกษาจัดเวลาให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ระดับประถมศึกษา (ป.1-6) รวม 6 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) รวม 3 ปี จำนวน 45 ชั่วโมง

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) รวม 3 ปี จำนวน 60 ชั่วโมง

การจัดสรรเวลาของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้ขึ้นกับการบริหารจัดการของสถานศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตาม โครงสร้างเวลาของหลักสูตร และผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาและฝึกปฏิบัติกิจกรรมทั้ง 3 ลักษณะ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทุกปีจนจบการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลาง

5.6 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล ตั้งอยู่เลขที่ 299 ตำบลเกตรีและตำบลคลองขุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล รหัสไปรษณีย์ 91140 โทรศัพท์ 074-724038 โทรสาร 074-750394 e-mail webmasterrpk42.com Website <http://www.rpk42.com> สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เปิดสอนตั้งแต่ระดับ ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับ มัธยมศึกษาปีที่ 6 มีพื้นที่บริการในจังหวัดสตูล ได้แก่ อำเภอเมืองสตูล อำเภอกวนโดน อำเภอกวนกาหลง อำเภอมะนัง อำเภอทุ่งหว้า อำเภอละงู

5.7 ข้อมูลด้านการบริหารของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล

ผู้บริหาร นางสาวมาณี ฉัตรชัชวรงค์ วุฒิการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท สาขา การวัดผล และการบริหารการศึกษา ดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนนี้ตั้งแต่ 19 ธันวาคม 2550 จนถึงปัจจุบัน

ผู้ช่วยผู้บริหาร (รองผู้อำนวยการ) นายรังสิวุฒิ หมุคยะผา วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี สาขา สังคมศึกษา

5.8 ประวัติโดยย่อ คำขวัญ และวัตถุประสงค์เฉพาะของสถานศึกษา

มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษสตูล ได้ดำเนินการก่อตั้งโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในปีพุทธศักราช 2549

เพื่อรองรับเด็กด้อยโอกาส เด็กกำพร้า เด็กที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเสริมสร้างโอกาสและความเสมอภาคให้แก่เด็กด้อยโอกาสในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ได้รับบริการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง เท่าเทียมและมีคุณภาพ และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาตลอดจนปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีความรักชาติ

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล ได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2548 โดยมีนายมานิตย์ วัฒนเสน ผู้ว่าราชการจังหวัดสตูล เป็นประธานในพิธี ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศตูล นำโดย คະນິง ย้อยเสรีรัฐสุด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาศตูล และนายจักรพงษ์ ทองเพ็ชร รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาศตูล เป็นผู้ประสานงานในการจัดหาสถานที่ก่อสร้างโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล โดยเลือกสถานที่ ตำบลเกตรีและตำบลคลองซุด อำเภอเมือง จังหวัดสตูล พื้นที่จำนวน 260-3-11.9 ไร่ เป็นสถานที่ตั้งโรงเรียน และในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ซึ่งตรงกับวันครองราชย์ครบ 60 ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ภัทรวังศักราชการได้ประกาศจัดตั้ง “โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล” เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี

วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2550 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศตูล โดยมติดิณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาศตูล ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สำนักงานบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมอบหมายให้ นางสาวมานิ ฉัตรชัยวงศ์ ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโลกพะยอม นายสุรศักดิ์ หมู่เก็ม ตำแหน่งรองผู้อำนวยการโรงเรียนกำแพงพิทยา และนางสาวระวีพรรณ นภาพันท์ ตำแหน่งครูโรงเรียนบ้านวังประจัน มาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ในการดำเนินงานของโรงเรียน

โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนสหศึกษา ประเภทประจำ มีเขตพื้นที่บริการในจังหวัดสตูล 7 อำเภอได้แก่ อำเภอเมืองสตูล อำเภอกวนโดน อำเภอกวนกาหลง อำเภอมะนัง อำเภอทุ่งหว้า อำเภอละงู และจังหวัดใกล้เคียง โดยเปิดการเรียนการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2550 ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รวม 7 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมดจำนวน 109 คน นักเรียนชาย 57 คน นักเรียนหญิง 52 คน นับถือศาสนาพุทธ 55 คน ศาสนาอิสลาม 52 คนและศาสนาคริสต์ 2 คน บุคลากร 3 คน อาสาสมัครช่วยงาน 4 คน เนื่องจากอยู่ในช่วงของการดำเนินการก่อสร้างอาคารเรียน และอาคารประกอบของโรงเรียน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีได้ให้ความอนุเคราะห์ใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัยเป็นสถานที่พักนอนและเรียนชั่วคราว และได้ย้าย

นักเรียนมาเรียน ณ ที่ตั้งปัจจุบัน เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550 โดยมี นางสาวมาณี ฉัตรชัยวงศ์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

5.9 ต้นไม้ประจำโรงเรียน ต้นกันเกรา หรือต้นตำเสา ตามภาษาถิ่นทางใต้ หมายถึง ความมั่นคง

5.10 ปณิธาน 6 ประการ รู้รักสามัคคี มีระเบียบวินัย น้ำใจเอื้อเฟื้อ เชื่อมั่นตนเอง เกรงกลัวความชั่ว พึ่งพาตนเองได้

5.11 วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง

1. เพื่อเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปีในปีพุทธศักราช 2549

2. เพื่อรองรับเด็กด้อยโอกาส เด็กกำพร้า เด็กที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 5 จังหวัดชายแดนใต้

3. เพื่อเสริมสร้างโอกาสและความเสมอภาคให้แก่เด็กด้อยโอกาสในจังหวัดชายแดนใต้ ให้ได้รับบริการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง เท่าเทียมและมีคุณภาพ

4. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาตลอดจนปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีความรักชาติ

5.12 นโยบายของโรงเรียน

1. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

2. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ในด้านวิชาชีพ เพื่อเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพในอนาคต

3. พัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้มีความสมบูรณ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมต่อไป

4. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จนสามารถเป็นผู้นำของชุมชน

5. ปลูกฝังให้นักเรียนมีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

5.13 วิสัยทัศน์

เด็กด้อยโอกาสทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพเพื่อให้มีทักษะชีวิต พึ่งพาตนเองได้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มีศักดิ์ศรี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

5.14 พันธกิจ

1. ส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านวิชาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2. พัฒนาผู้เรียน โดยใช้กระบวนการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. พัฒนาศักยภาพครูด้านการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้
4. ส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน
5. เด็กด้อยโอกาสทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง

5.15 เป้าหมาย

1. ชุมชนสังคม มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาโรงเรียนให้น่าอยู่ เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสังคม
2. ครูมีความรู้ ความสามารถ ปฏิบัติตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ได้เป็นที่น่าพอใจ
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ทักษะกระบวนการ เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพได้ ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง
4. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายที่สนใจต่อเนื่อง ตลอดชีวิต
5. ปฏิบัติตามหลักศาสนา สามารถป้องกันภัยต่างๆ ได้ดี มีความสุขเป็นคนดีของสังคม นักเรียนทุกคนต้องได้รับการส่งเสริมด้าน กิจกรรม สอร กิจกรรมด้านกีฬา/กิจกรรมตามความถนัด และกิจกรรมลูกเสือ/เนตรนารี/นศท.

5.16 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6
2. หลักสูตรตาดีกา ทุกวันจันทร์ – เสาร์
3. การเรียนทางไกลผ่านดาวเทียม 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่ง ได้แก่ วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย สังคมศึกษา
4. ธรรมศึกษา ทุกวัน เสาร์ เวลา 08.30 – 11.50 น.

5.17 อัตลักษณ์ของสถานศึกษา

“หวงแหนบ้านเกิด เทิดไถ้องคร้าชน ยึดมั่นหลักพอเพียง เลี้ยงชีพตนเองได้” จัดประสบการณ์ด้านอาชีพที่หลากหลายโดยการส่งเสริมการมีรายได้ระหว่างเรียน ด้านเกษตร การประมง ปศุสัตว์ และกิจกรรมตามความถนัด และความสนใจด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ และนาฏศิลป์ สามารถพึ่งพาตนเองได้ เมื่อจบการศึกษา รวมทั้งปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด ตอบแทนคุณของแผ่นดิน

5.18 เอกลักษณ์ของสถานศึกษา

ยิ้มง่าย ทักทาย ไหว้สวย

5.19 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

จัดการเรียนการสอนแบบแบ่งกลุ่มผู้เรียน มีการประเมินและทดสอบเพื่อแบ่งผู้เรียนออกตามความสนใจและความถนัด มุ่งเน้นทักษะการดำรงชีวิตและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยดำเนิน การตามโครงการและกิจกรรมที่ได้วางแผนไว้

1. คุณธรรมนำความรู้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

จุดเน้น

1.1 จัดกิจกรรมคุณธรรมนำความที่คัดสรรเชื่อมโยงสู่การจัดการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระและส่วนวัฒนธรรมองค์กร โดยให้ความสำคัญแก่การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริง

2. ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรวัยเรียนในเขตพื้นที่บริการอย่างทั่วถึง

จุดเน้น

2.1 มีระบบข้อมูลที่ได้วางแผนการศึกษาและจัดทำแผนบริการให้ครอบคลุมทั่วถึง
2.2 ลดอัตราออกกลางคัน และนำเด็กตกหล่นเข้าเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ที่สำรวจได้

3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ

จุดเน้น

3.1 บริหารระบบจัดการความรู้ที่ดี มีข้อมูลเกี่ยวกับครูเป็นรายบุคคลและพัฒนาครูตามระดับการพัฒนาของกลุ่มสาระได้ทุกคน

3.2 นักเรียนช่วงชั้นที่ 1 ทุกคนอื่น หนังสือคล่องและเขียนหนังสือได้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ยกเว้นผู้ที่มีข้อบกพร่องในการเรียนรู้ที่ต้องได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ

3.3 ค่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสาระคณิตศาสตร์และภาษาไทยในช่วงชั้นที่ 1 และ 2 เพิ่มขึ้น และลดจำนวนนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ในช่วงชั้นที่ 3 และ 4

3.4 การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

จุดเน้น

4.1 พัฒนาศักยภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของเครือข่ายผู้ปกครอง คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานักเรียน

4.2 พัฒนาความร่วมมือขององค์กร คณะบุคคลให้สามารถกำกับ สนับสนุน ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น

5. พัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในพื้นที่ชายแดนใต้

จุดเน้น

5.1 เด็กและเยาวชนด้อยโอกาสทางการศึกษาได้รับการศึกษาภาคบังคับและมีโอกาสต่อในช่วงชั้นที่ 4

5.2 จัดการเรียนการสอนตาดีกา

5.2.0 แนวทางการจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต

แนวทางการจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต ตามกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ เป็นการจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตให้ครอบคลุม 8 กิจกรรม คือ กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย กิจกรรมส่งเสริมสมรรถภาพทางกาย กิจกรรมหลักโภชนาการ กิจกรรมหลักไทรรงค์ กิจกรรมสร้างเสริมภาวะผู้นำ กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น และกิจกรรมพัฒนาสุนทรียภาพ โดยเสนอไว้เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ตามความเหมาะสม

ตารางที่ 3 เวลา กิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตและตารางเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล (วันจันทร์ – วันศุกร์)

เวลา	กิจกรรม
05.00 – 05.30 น.	กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย
05.30 – 06.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมสมรรถภาพร่างกาย
06.00 – 06.30 น.	กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
06.30 – 07.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย
07.00 – 07.50 น.	กิจกรรมหลักโภชนาการ
07.50 – 08.30 น.	กิจกรรมหลักไทรรงค์
08.30 – 11.30 น.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ภาคเช้า)

ตารางที่ 3 (ต่อ)

เวลา	เวลา
11.30 – 12.30 น.	กิจกรรมหลัก โภชนาการ
12.30 – 16.30 น.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ภาคบ่าย)
16.30 – 17.00 น.	กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
17.00 – 17.50 น.	กิจกรรมหลัก โภชนาการ
17.50 – 18.15 น.	กิจกรรมหลัก ไตรรงค์
18.15 – 19.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย
19.00 – 20.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมภาวะผู้นำ
20.00 – 22.00 น.	กิจกรรมตามความสนใจ

ตารางที่ 4 เวลา กิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตและตารางเรียนของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล (วันเสาร์ – วันอาทิตย์)

เวลา	กิจกรรม
05.00 – 05.30 น.	กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย
05.30 – 06.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมสมรรถภาพร่างกาย
06.00 – 06.30 น.	กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
06.30 – 07.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย
07.00 – 07.50 น.	กิจกรรมหลัก โภชนาการ
07.50 – 08.30 น.	กิจกรรมหลัก ไตรรงค์
08.30 – 10.30 น.	กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
10.30 – 11.30 น.	กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย
11.30 – 12.30 น.	กิจกรรมหลัก โภชนาการ
12.30 – 14.30 น.	กิจกรรมส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น (เฉพาะวันเสาร์)
14.30 – 16.30 น.	กิจกรรมพัฒนาสุนทรียภาพ (เฉพาะวันเสาร์)
16.30 – 17.00 น.	กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
17.00 – 17.50 น.	กิจกรรมหลัก โภชนาการ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

เวลา	เวลา
17.50 – 18.15 น.	กิจกรรมหลักไตรรงค์
18.15 – 19.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย
19.00 – 20.00 น.	กิจกรรมส่งเสริมภาวะผู้นำ
20.00 – 22.00 น.	กิจกรรมตามความสนใจ

5.21 หลักการกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต

1. มีการกำหนดเป้าหมายของการจัดกิจกรรมที่ชัดเจน เป็นรูปธรรม และครอบคลุมผู้เรียนทุกคน

2. เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างรอบด้าน เต็มตามศักยภาพ ตามหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ รวมถึงภาระงานและกิจกรรมตามกิจวัตรที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริงในโรงเรียนแบบอยู่ประจำ

3. เป็นกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง สมบูรณ์ โดยเน้นการดูแลตนเอง มีระเบียบวินัย มีความรู้พื้นฐานด้านงานอาชีพ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข

5.22 เป้าหมายกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต

กิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของนักเรียนศึกษาสงเคราะห์ 8 ประการ ดังนี้

1. มีทักษะการดูแลสุขอนามัยส่วนบุคคล
2. มีสมรรถภาพทางกายแข็งแรง รักการออกกำลังกาย
3. มีสุขนิสัยในการรับประทานอาหาร รู้จักการรับประทานอาหารอย่างถูกหลักโภชนาการ
4. มีระเบียบวินัย จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีคุณลักษณะการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
6. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

7. มีทักษะและความรู้ด้านงานอาชีพ

8. มีสุนทรียภาพทั้งด้านศิลปะ ดนตรี กีฬา

รวมทั้งเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตและความสามารถในการใช้เทคโนโลยี มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทยและมีจิตสาธารณะ ตามหลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

5.23 แนวการจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต

สถานศึกษาจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีแนวทางการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยความสมัครใจ
2. ให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมผ่านประสบการณ์ที่หลากหลาย ฝึกการทำหน้าที่สอดคล้องกับชีวิตจริง ตลอดจนสะท้อนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของผู้เรียน
3. จัดกิจกรรมอย่างสมดุลทั้งการจัดกิจกรรมรายบุคคล และกิจกรรมกลุ่ม
4. จัดกิจกรรมโดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีการสำรวจและใช้ข้อมูลประกอบ การวางแผนอย่างเป็นระบบ เน้นการคิดวิเคราะห์และใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินกิจกรรม
5. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบร่วมมือมากกว่าเน้นการแข่งขัน บนพื้นฐานการปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย

5.24 ขอบข่ายกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต

สถานศึกษาสามารถจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตได้หลากหลายรูปแบบและวิธีการ โดยมีขอบข่าย ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมที่ตอบสนองตามหลักการและเป้าหมายในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ รวมถึงภาระงาน และกิจกรรมตามกิจวัตรที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริงใน โรงเรียนแบบอยู่ประจำ ตลอดจนความสนใจความถนัด และความต้องการของผู้เรียน เน้นการให้ผู้เรียน ตระหนักถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม
2. เป็นกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาและส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการดูแลตนเอง มีระเบียบวินัย มีความรู้พื้นฐานด้านงานอาชีพ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม รวมถึงมีความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

3. เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังและส่งเสริมค่านิยมที่ดีงาม สมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

4. เป็นกิจกรรมที่ฝึกการปฏิบัติในการดำรงชีวิต ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อส่วนรวม เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

5.25 โครงสร้างกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต

โครงสร้างเวลาการจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตในแต่ละระดับ ตามกรอบ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ตารางที่ 5 โครงสร้างเวลาการจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตในแต่ละระดับ ตามกรอบ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่นสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

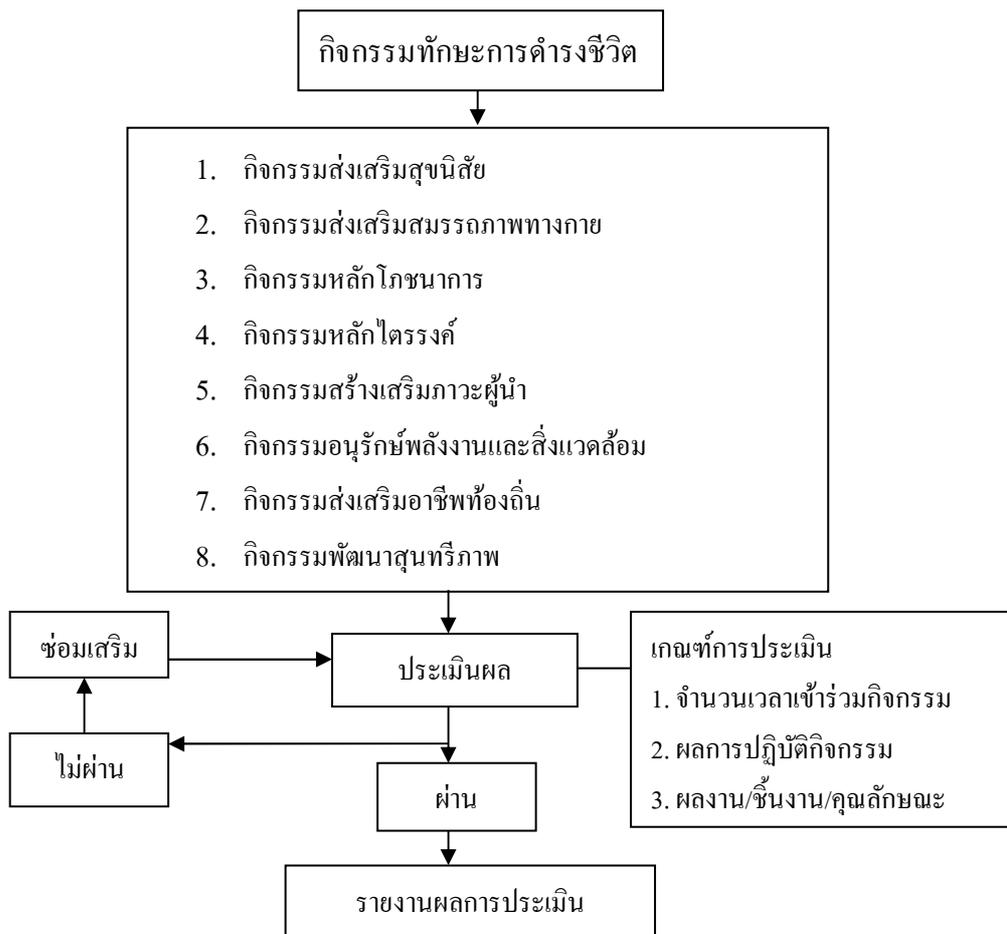
กิจกรรม	จำนวนเวลาเรียน (ชั่วโมง/ปีการศึกษา)						จำนวนเวลาเรียน (ชั่วโมง/ปีการศึกษา)					
	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6	ม.1	ม.2	ม.3	ม.4	ม.5	ม.6
1. กิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัย	640	640	640	560	560	560	280	280	280	280	280	280
2. กิจกรรมส่งเสริมสมรรถภาพทางกาย	140	140	140	140	140	140	70	70	70	70	70	70
3. กิจกรรมหลักโภชนาการ	740	740	740	740	740	740	370	370	370	370	370	370
4. กิจกรรมหลักไทรรงค์	300	300	300	300	300	300	150	150	150	150	150	150
5. กิจกรรมสร้างเสริมภาวะผู้นำ	280	280	280	280	280	280	140	140	140	140	140	140
6. กิจกรรมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม	440	440	440	440	440	440	220	220	220	220	220	220
7. กิจกรรมส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น	-	-	-	80	80	80	40	40	40	40	40	40
8. กิจกรรมพัฒนาสุนทรียภาพ	80	80	80	80	80	80	40	40	40	40	40	40
รวม	2,620			2,620			1,310			1,310		

การจัด โครงสร้างเวลาของกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตทั้ง 8 กิจกรรม สามารถดำเนินการตามรูปแบบการบริหารจัดการของสถานศึกษา โดยอาจใช้แนวทางการจัดตารางเวลากิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต แต่ทั้งนี้ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาและฝึกปฏิบัติครบทั้ง 8 กิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอทุกปีจนจบการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ได้กำหนดเวลาการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขนิสัยจำนวนสูงกว่ากิจกรรมอื่นๆและยกเว้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพท้องถิ่น

5.26 การประเมินผลกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต

การประเมินผลการจัดกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิต เป็นการประเมิน โดยพิจารณาจำนวนเวลาการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียน การปฏิบัติกิจกรรม และผลงาน ชิ้นงาน หรือคุณลักษณะตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ดังนี้

แนวทางการประเมินกิจกรรมทักษะการดำเนินชีวิต มีแนวทางการประเมินตามภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 5 แนวทางการประเมินกิจกรรมทักษะการดำเนินชีวิต
(ที่มา : โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูล)

แนวทางการประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตรายกิจกรรม และการประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตเพื่อการตัดสินใจ

1. การประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตรายกิจกรรม

การประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตรายกิจกรรมมีแนวปฏิบัติดังนี้

1.1 ตรวจสอบเวลาการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

1.2 ประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตจากการปฏิบัติกิจกรรม ผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติกิจกรรม

1.3 ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมมีการปฏิบัติกิจกรรมและมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะของผู้เรียนตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด เป็นผู้ผ่านกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตรายกิจกรรม

1.4 ผู้เรียนที่มีผลการประเมิน ไม่ผ่านเกณฑ์เวลาการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติกิจกรรม หรือ ผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะของผู้เรียนผ่านเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ครูหรือผู้รับผิดชอบกิจกรรม ต้องดำเนินการ ซ่อมเสริมและประเมินให้ผ่าน ทั้งนี้ควรดำเนินการให้เสร็จสิ้นในปีการศึกษานั้น ยกเว้นมีเหตุสุดวิสัย ให้อยู่ในดุลยพินิจของสถานศึกษา

2. การประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตเพื่อการตัดสินใจ

การประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตเพื่อการตัดสินใจ เลื่อนชั้นและจบระดับการศึกษา เป็นการประเมินการผ่านกิจกรรม ทักษะการดำรงชีวิตเป็นรายปี / รายภาค เพื่อสรุปผลการผ่านในแต่ละกิจกรรม สรุปผลรวมเพื่อเลื่อนชั้นและประมวลผลรวมในปีสุดท้าย เพื่อจบในแต่ละระดับการศึกษา โดยการดำเนินการดังกล่าวมีแนวการปฏิบัติดังนี้

2.1 กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ การเข้าร่วมกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตของผู้เรียนทุกคน ตลอดระดับการศึกษา

2.2 ผู้รับผิดชอบสรุปและตัดสินผลการเข้าร่วมกิจกรรม ทักษะการดำรงชีวิตของผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด เกณฑ์การจบในแต่ละระดับการศึกษา ที่สถานศึกษากำหนดนั้น ผู้เรียนจะต้องผ่าน กิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตทั้งหมด 8 กิจกรรม

2.3 ผู้รับผิดชอบเสนอผล ประเมินต่อคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้ความเห็นชอบ

2.4 ผู้รับผิดชอบเสนอผู้บริหารสถานศึกษาพิจารณาเพื่ออนุมัติผลการประเมินกิจกรรมทักษะดำรงชีวิตผ่านเกณฑ์การจบแต่ละระดับการศึกษา

5.27 เกณฑ์การตัดสิน

ผู้เรียนจะต้องได้รับการประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตและผ่านเกณฑ์ตามที่สถานศึกษากำหนด โดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมินอย่างเหมาะสมดังนี้

1. กำหนดคุณภาพหรือเกณฑ์ในการประเมินหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 ระดับ คือ ผ่าน และไม่ผ่าน

2. กำหนดประเด็นการประเมินให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ในแต่ละกิจกรรมและกำหนดเกณฑ์การผ่านการประเมิน ดังนี้

2.1 เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินรายกิจกรรม

ผ่าน	หมายถึง	ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์ปฏิบัติกิจกรรมและมีผลงาน / ชิ้นงาน / คุณลักษณะตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
ไม่ผ่าน	หมายถึง	ผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์ไม่ผ่านกิจกรรมหรือมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

2.2 เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตรายปี/รายภาค

ผ่าน	หมายถึง	ผู้เรียนมีผลการประเมินระดับ “ผ่าน” ในกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรม
ไม่ผ่าน	หมายถึง	ผู้เรียนมีผลการประเมินระดับ “ไม่ผ่าน” ในกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรม

2.3 เกณฑ์การตัดสินผลการประเมินกิจกรรมทักษะการดำรงชีวิตเพื่อจบระดับการศึกษา

ผ่าน	หมายถึง	ผู้เรียนมีผลการประเมินระดับ “ผ่าน” ทุกชั้นปี ในระดับการศึกษานั้น
ไม่ผ่าน	หมายถึง	ผู้เรียนมีผลการประเมินระดับ “ไม่ผ่าน” บางชั้นปีในระดับการศึกษานั้น

5.28 แนวทางการแก้ไขนักเรียนกรณีไม่ผ่านเกณฑ์

กรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่านกิจกรรม ให้เป็นหน้าที่ของครูหรือผู้รับผิดชอบกิจกรรมนั้นๆ ที่ต้องซ่อมเสริม โดยให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมตามเวลาที่ขาด หรือ ปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น แล้วจึงประเมินให้ผ่านกิจกรรมเพื่อบันทึกในระเบียบแสดงผลการเรียนยกเว้น มีเหตุสุดวิสัย ให้รายงานผู้บริหารสถานศึกษาทราบ เพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเหมาะสม เป็นรายกรณีไป

5.29 ความหมายของคำว่าเด็กด้อยโอกาส

คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาเพื่อคนพิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้มีความสามารถพิเศษของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ. 2543 ได้กล่าวถึงความหมายของเด็กด้อยโอกาสไว้ ดังนี้ เด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา หมายถึง เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากมีชีวิตความเป็นอยู่ด้อยกว่าเด็กปกติทั่วไป จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย และสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้ โดยกำหนดแบ่งเด็กด้อยโอกาสออกเป็น 10 ประเภท ประกอบด้วย

1. เด็กถูกบังคับให้ขายแรงงาน หรือแรงงานเด็ก หมายถึง เด็กที่ถูกบังคับให้ทำงานหารายได้ด้วยการขายแรงงานก่อนวัยอันสมควร ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างจน ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือการพัฒนาให้เติบโตตามหลักพัฒนาการอันเหมาะสมกับวัย

2. เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่มีที่อยู่อาศัยพักพิงเป็นหลักแหล่งแน่นอน ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร้ทิศทาง ขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เสี่ยงต่อการประสบอันตรายและเป็นปัญหาสังคม

3. เด็กที่อยู่ในธุรกิจทางเพศหรือโสเภณีเด็ก หมายถึง เด็กที่มีความสมัครใจ หรือถูกบังคับล่อลวงให้ขายบริการทางเพศ หรือถูกชักจูงให้ต้องตกอยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการประกอบอาชีพขายบริการทางเพศ

4. เด็กที่ถูกทอดทิ้ง/กำพร้า หมายถึง เด็กที่มารดาคลอดทิ้งไว้ในโรงพยาบาลหรือตามสถานที่ต่าง ๆ รวมไปถึงเด็กที่บิดามารดาปล่อยทิ้งไว้ให้มีชีวิตอยู่ตามลำพัง หรืออยู่กับบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากบิดามารดา ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากปัญหา การหย่าร้าง หรือครอบครัวแตกแยก มีสภาพชีวิตอยู่ท่ามกลางความสับสนขาดความรัก ความอบอุ่น ตลอดถึงเด็กที่ขาด ผู้อุปการะเลี้ยงดู อันเนื่องมาจากสาเหตุอื่น

5. เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณ หมายถึง เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางร่างกาย ทางเพศ หรือทางจิตใจมีชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข ระวัง หวาดกลัว เนื่องจากถูกทำร้ายทารุณ ถูกบีบบังคับกดดันจากบิดา

มารดา หรือผู้ปกครองซึ่งมีสภาพจิตใจหรืออารมณ์ไม่เป็นปกติ หรือถูกล่วงละเมิดทางเพศ ในลักษณะต่าง ๆ จากบุคคลที่อยู่ใกล้ตัว

6. เด็กยากจน (มากเป็นพิเศษ) หมายถึง เด็กซึ่งเป็นบุตรหลานของคนยากจนที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ครอบครัวอยู่ร่วมกันหลายคน ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน มีชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก รวมถึงเด็กในแหล่งชุมชนแออัดหรือบุตรของกรรมการก่อสร้าง หรือเด็กจากครอบครัวที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลที่ขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษา และบริการอื่น ๆ

7. เด็กในชนกลุ่มน้อย หมายถึง เด็กที่เป็นบุตรหลานของบุคคลที่มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ มีชีวิตอยู่อย่างยากลำบาก และมีปัญหาเกี่ยวกับการถือสัญชาติไทยเป็นสาเหตุให้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือบริการอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นเด็กในครอบครัวที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ตามบริเวณแนวชายแดนของประเทศไทย เช่น ชาวเขา ชาวเล เป็นต้น

8. เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับสารเสพติด หมายถึง เด็กที่ติดสารระเหยหรือสารเสพติดให้โทษหรือเด็กกลุ่มเสี่ยงต่อการถูกชักนำให้ประพฤตินั้นไม่เหมาะสมเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับกลุ่มมิจาชีพ ผู้มีอิทธิพลหรือบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์จากการประกอบอาชีพผิดกฎหมาย เป็นเด็กด้อยโอกาสที่มีแนวโน้มสูงต่อการก่อปัญหาในสังคม

9. เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์หรือโรคติดต่อร้ายแรงที่สังคมรังเกียจ หมายถึง เด็กที่ติดเชื้อเอดส์ หรือมีบิดามารดาเจ็บป่วยด้วยโรคเอดส์ เป็นเด็กที่ถูกสังคมรังเกียจ เป็นเหตุให้เด็กไม่สามารถเข้ารับการศึกษารับบริการอื่น ๆ ร่วมกับเด็กปกติทั่วไปได้

10. เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กที่กระทำผิดและถูกควบคุมอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามกฎหมาย ตลอดถึงเด็กหญิงที่ตั้งครรภ์นอกสมรสซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย การทอดทิ้งทารก เป็นต้น (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556, หน้า 10-11)

5.30 ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาสตามเป้าหมายบริการของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์

การปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ในสภาวะยากลำบากที่มีอยู่ทั่วไปทุกพื้นที่ของประเทศ ให้ทั่วถึง และครอบคลุม ด้วยทีมงานของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ที่มีอยู่ 51 โรงเรียนทั่วประเทศมีบุคลากรซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู พนักงานราชการ และบุคลากรทางการศึกษาที่มีอยู่ประมาณสามพันกว่าคน ให้ประสบผลสำเร็จยังมีข้อจำกัด จำเป็นต้องมีเครือข่ายโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรบริหารส่วนตำบล สภาตำบล เทศบาลเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยค้นหา และคัดกรอง

ผู้ด้อยโอกาส เป็นบุคลากรในพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับเด็กมากกว่า รัฐสภาพปัญหา ทราบข้อมูลรายละเอียด เหตุผลความจำเป็นของผู้ด้อยโอกาสได้ถูกต้องชัดเจน สภาพสังคมในปัจจุบันมีเด็กด้อยโอกาส กระจายอยู่ทั่วไปในสังคม ความด้อยโอกาสของเด็กมีหลายระดับ เด็กบางคนสามารถเรียนหนังสือ อยู่ใกล้บ้านได้ แต่จะมีเด็กบางคนที่อยู่ในสถานะยากลำบากไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนปกติ ทั่วไปได้ จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือให้ได้รับการศึกษาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งเป็น โรงเรียนประจำ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ จึงได้กำหนดตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาสขึ้นเพื่อให้ โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือได้ตรงตาม เป้าหมายบริการของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ ดังนี้

1. เด็กถูกบังคับให้ขายแรงงานหรือแรงงานเด็ก หมายถึง เด็กที่ต้องการทำงานหรือถูก บังคับให้ทำงานหารายได้ด้วยการขายแรงงานก่อนถึงวัยอันสมควรถูกเอารัดเอาเปรียบ จากนายจ้าง ไม่มีโอกาสได้รับการพัฒนาให้เติบโตตามหลักพัฒนาการอันเหมาะสมกับวัย

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

1.1 เด็กที่ถูกบังคับให้ขายแรงงานและได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรเอกชน โดยผ่านการกลั่นกรองส่งต่อเพื่อเข้ารับการศึกษา

1.2 เด็กที่ถูกหน่วงเหนี่ยว กักขัง หรือบังคับขู่เข็ญให้ทำงานที่ไม่เหมาะสมต่อวัย ของเด็กตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน

1.3 เด็กที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ ถูกล่อลวง ถูกเอารัดเอา เปรียบจากนายจ้าง หรือได้รับค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรม

1.4 เด็กที่ต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว ขาดโอกาสที่จะได้รับการ ศึกษา

2. เด็กเร่ร่อน หมายถึง เด็กที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งแน่นอนดำรงชีวิตอยู่อย่างไร ติสทางขาดปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต พักอาศัยอยู่ตามใต้สะพาน สวนสาธารณะ ข้าง ถนนวัดที่พักผู้โดยสารประจำทาง ชายหาดหรือบนโต๊ะขายของที่ว่างเปล่าในตลาด

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

2.1 เด็กที่ไม่มีผู้ปกครองหรือผู้ดูแลเลี้ยงดู ขาดที่อยู่อาศัย และปัจจัยพื้นฐานในการ ดำรงชีวิตใช้ชีวิตโดยลำพังเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดและการเอาเปรียบจากผู้อื่นดำรงตนอย่างไร สวัสดิภาพ

2.2 เด็กที่เร่ร่อนตามวิถีชีวิตของตน หรือติดตามครอบครัวที่เร่ร่อนเคลื่อนย้ายตาม แหล่งงาน

2.3 เด็กที่หนีออกจากครอบครัวไปใช้ชีวิตตามลำพังโดยไม่มีผู้ดูแล มีสาเหตุต่าง ๆ เช่น ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น ขัดแย้งอย่างรุนแรงทางความคิดกับครอบครัว

3. เด็กที่อยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ หมายถึง เด็กชายหญิง ที่มีอายุไม่ครบ 18 ปีบริบูรณ์ มีความสมัครใจหรือถูกบังคับล่อลวงให้ขายบริการทางเพศ หรือตกอยู่ในสภาพที่เสี่ยงต่อการถูกชักจูงให้ประกอบอาชีพขายบริการทางเพศ

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

3.1 เด็กที่อยู่ในครอบครัวหรือสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ธุรกิจบริการทางเพศ

3.2 เด็กที่ครอบครัวประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ขายให้สถานบริการ โดยความสมัครใจหรือไม่สมัครใจของเด็กก็ตาม

3.3 เด็กที่เป็นธุระจัดหา ล่อไป หรือพาไป เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น หรือเคยขายบริการทางเพศ

4. เด็กที่ถูกทอดทิ้ง หมายถึง เด็กที่มารดาคลอดทิ้งไว้ในโรงพยาบาล หรือตามสถานที่ต่าง ๆ รวมไปถึงเด็กที่พ่อแม่ปล่อยทิ้งไว้ให้มีชีวิตอยู่ตามลำพัง หรืออยู่กับบุคคลอื่น โดยไม่ได้รับการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ทั้งนี้ อาจมีสาเหตุมาจากปัญหาการหย่าร้าง หรือครอบครัวแตกแยก มีสภาพชีวิตอยู่ท่ามกลางความสับสนขาดความรัก ความอบอุ่น ตลอดถึงเด็กกำพร้าที่ขาดผู้อุปการะเลี้ยงดู อันเนื่องมาจากสาเหตุอื่น ๆ

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

4.1 เด็กที่ถูกบิดา มารดาปฏิเสธไม่เลี้ยงดู และอยู่ในความดูแลของสถานเลี้ยงเด็กต่าง ๆ ทั้งระยะแรกเกิดและอยู่ในช่วงอายุการศึกษาก่อนบังคับ

4.2 เด็กกำพร้าที่ไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือไร้ที่พึ่ง

4.3 เด็กที่ถูกทอดทิ้งให้อาศัยอยู่กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่พ่อแม่ ซึ่งไม่มีความพร้อมที่จะอุปการะเลี้ยงดู

5. เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณ หมายถึง เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางร่างกาย ทางเพศ หรือทางจิตใจมีชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข ระวัง หวาดกลัว เนื่องจากถูกทำร้ายทารุณ ถูกบีบบังคับ กดดันจากพ่อแม่ หรือผู้ปกครองซึ่งมีสภาพจิตใจหรืออารมณ์ไม่เป็นปกติ หรือถูกล่วงละเมิดทางเพศในลักษณะต่าง ๆ จากบุคคลที่อยู่ใกล้ตัว

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

5.1 เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ

5.2 เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณหรือถูกล่วงโทษด้วยวิธีการที่รุนแรง

5.3 เด็กที่อยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดสิทธิ หรือถูกทำร้ายทารุณ

5.4 เด็กที่มีชีวิตอยู่อย่างไม่เป็นสุข เนื่องจากผู้ปกครองมีสภาพจิตใจ หรืออารมณ์ไม่ปกติ

5.5 เด็กที่ถูกคุกคาม ข่มขู่ หรือทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิต

6. เด็กยากจน (มากเป็นพิเศษ) หมายถึง เด็กซึ่งเป็นบุตรหลานของคนยากจนที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ครอบครัวอยู่ร่วมกันหลายคน ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานมีชีวิตอยู่อย่างลำบาก รวมถึงเด็กในแหล่งชุมชนแออัดหรือบุตรของกรรมกรก่อสร้างหรือเด็กจากครอบครัวที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารห่างไกลขาดโอกาสที่จะได้รับการศึกษาและบริการอื่น ๆ

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

6.1 เด็กที่ครอบครัวมีฐานะยากจน มีรายได้น้อย หรือไม่มีอาชีพที่แน่นอนไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

6.2 เด็กที่ครอบครัวมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนด

6.3 เด็กยากจนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ห่างไกลกับสถานศึกษาปกติทั่วไป ไม่สามารถเดินทางไปเรียนแบบไปเช้าเย็นกลับได้

7. เด็กในชนกลุ่มน้อย หมายถึง เด็กที่เป็นบุตรหลานของบุคคลที่มีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ มีปัญหาเกี่ยวกับการถือสัญชาติไทยจนเป็นสาเหตุให้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาหรือบริการอื่น ๆ ส่วนใหญ่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ตามบริเวณแนวชายแดนของประเทศไทย

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

7.1 เด็กที่เป็นบุตรหลานของชาวไทยภูเขา ชาวไทยใหม่ (ชาวเล) ชาวเกาะ ชาวไกลมลาบรี (ตองเหลือง) ชาวเรือ หรือชนกลุ่มอื่นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

7.2 เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับการถือสัญชาติ หรือการขาดหลักฐานทะเบียนราษฎร

7.3 เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลที่บริการทางการศึกษาของรัฐยังไม่ถึง

8. เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับสารเสพติด หมายถึง เด็กที่คิดสารระเหยหรือสารเสพติดให้โทษหรือเด็กกลุ่มเสี่ยงต่อการถูกชักนำให้ประพฤติไม่เหมาะสมเกี่ยวข้องกับกลุ่มมิจอาชีพผู้มีอิทธิพล หรือบุคคลที่แสวงหาผลประโยชน์จากการประกอบอาชีพผิดกฎหมาย เป็นเด็กด้อยโอกาสที่มีแนวโน้มสูงต่อการก่อปัญหาในสังคม

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

8.1 เด็กที่ติดสารเสพติดและได้ผ่านการบำบัดฟื้นฟูแล้ว มีความพร้อมที่จะเข้ารับการศึกษา

8.2 เด็กที่อยู่ในสภาพเสี่ยงต่อการใช้สารเสพติด หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมชุมชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับสารเสพติด

8.3 เด็กที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสารเสพติด หรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการค้าสารเสพติด

8.4 เด็กที่ตกอยู่ในสภาพเป็นเครื่องมือของกลุ่มมิจฉาชีพ ผู้มีอิทธิพล หรือผู้แสวงหาผลประโยชน์ โดยใช้สารเสพติดเป็นเงื่อนไข

9. เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ หรือโรคติดต่อร้ายแรงที่สังคมรังเกียจ หมายถึง เด็กที่ติดเชื้อเอดส์หรือมีพ่อแม่เจ็บป่วยด้วยโรคเอดส์ เป็นเด็กที่มักจะถูกมองอย่างรังเกียจจนไม่สามารถเข้ารับการศึกษาหรือบริการอื่นๆ ร่วมกับเด็กทั่วไปได้

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

9.1 เด็กที่ได้รับเชื้อเอชไอวี หรือโรคติดต่อร้ายแรง

9.2 เด็กที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง ติดเชื้อหรือเสียชีวิตจากโรคเอดส์

9.3 เด็กที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาโรคเอดส์ หรือโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งถูกสังคมรังเกียจจนไม่สามารถอยู่ร่วมกับเด็กปกติทั่วไปได้

10. เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมายถึง เด็กที่กระทำผิดถูกควบคุมในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามกฎหมาย ตลอดถึงเด็กหญิงที่ตั้งครรภ์นอกสมรส ซึ่งมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย การทอดทิ้งทารก

ตัวบ่งชี้ความด้อยโอกาส

10.1 เด็กที่อ้างว่ากระทำความผิด ไม่มีผู้ปกครองมาขอประกันตัว หรือผู้ปกครองขอประกันตัวแต่ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว อยู่ในการควบคุมดูแลของสถานแรกรับเด็กและเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน อยู่ระหว่างการสอบสวนและการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัว หรือศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว และมีคำสั่งให้เด็กไปเรียนหนังสือ

10.2 เด็กที่อ้างว่ากระทำความผิด และศาลเยาวชนและครอบครัว หรือศาลจังหวัดแผนกคดีเยาวชนและครอบครัว ได้วินิจฉัยแล้ว และมีคำสั่งให้เด็กไปเรียนหนังสือ

10.3 เด็กหญิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ (สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนัก งานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556, หน้า 12-15)

5.31 ปัญหาของเด็กด้อย โอกาส

จากการศึกษาของหน่วยงานต่างๆทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชน พอจำแนกปัญหาของเด็กด้อยโอกาสได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2552, อ้างอิงจาก สุภางค์ สองเมือง, 2554, หน้า 19 – 20)

1. ปัญหาด้านสุขภาพและจิตใจ

1.1 เด็กด้อยโอกาสจำนวนมากไม่น้อยเจ็บปวด หรือตามด้วยโรคที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีน โรคติดต่อสำคัญและไม่สำคัญรวม ทั้งโรคติดต่อทางกรรมพันธุ์ เช่น โรคคอติบ ไอกรน โปลิโอ วัณโรค กามโรค เอชส์ บิด ปอดบวม ปอดอักเสบ ตับอักเสบ โรคทางระบบทางเดินหายใจ โรคในช่องปาก โรคหัวใจ โรคโลหิตจาง โรคขาดอาหาร เป็นต้น รวมถึงเด็กด้อยโอกาสที่เจ็บป่วยล้มตายหรือพิการจากอุบัติเหตุต่างๆ เช่น อุบัติเหตุในการทำงาน เป็นต้น

1.2 เด็กด้อยโอกาสจำนวนมากตกเป็นเหยื่อผู้ถูกระทำจากสังคม เช่น ถูกสังคมรังเกียจ ถูกคุกคาม และถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น ทำให้สภาพจิตใจที่ไม่เป็นปกติสุขนักขาดความอบอุ่น มีความเครียด เก็บตกมีจิตใจอ่อนแอ ขาดความรักความอบอุ่น มีอาการทางประสาท เอาแต่ใจตนเอง เห็นคุณค่าของตนเองต่ำ (Low Self-Esteem) ไม่ค่อยเชื่อมั่นในตนเอง มองว่าตนเองเป็นคนไม่ดี ไม่มีความสามารถ มีความรู้สึกที่ตนเองมีปมด้อย ทำให้ไม่ชอบแสดงตน เก็บตัว มีความวิตกกังวลสูง ไม่มีความพยายามในการทำงานที่ยาก แสวงหาการยอมรับจากคนอื่น เพื่อให้เกิดการยอมรับตนเอง และมักแสดงความเข้มแข็งให้ปรากฏออกมาแต่แท้ที่จริงแล้ว บุคคลเหล่านี้มีความรู้สึกท้อแท้หวาดกลัว ไม่มั่นใจในตนเอง หวั่นไหวต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ มีความยุ่งยากในใจในการแก้ไขปัญหา ไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นได้ และมักตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคคลอื่น ทำให้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ในบางรายจะนำไปสู่การใช้ยาเสพติดตลอดจนมีแนวโน้มที่จะคบเพื่อนไม่ดี

2. ปัญหาด้านสติปัญญา ความสามารถและการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 เด็กด้อยโอกาสจำนวนมากน้อยมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคมไม่เหมาะสม อันเนื่องมาจากการเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง สภาพครอบครัวแตกแยก ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลเท่าที่ควร นอกจากนี้เด็กด้อยโอกาสส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็น ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน รวมทั้งการศึกษาภาคบังคับ มักออกจากโรงเรียนกลางคัน ขาดโอกาสทางการศึกษาเพราะสภาพครอบครัวยากจน อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการศึกษา ไม่ประทับใจต่อการเรียนการสอนของครูตลอดจนการใช้ชีวิตในโรงเรียน

5.32 สาเหตุของการเป็นเด็กด้อยโอกาส

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (ศุภางค์ สองเมือง, 2554, หน้า 20 - 21) ได้กล่าวว่าการศึกษาศาเหตุของปัญหาสังคม พอสรุปสาเหตุใหญ่ได้ดังนี้

1. บทบาทของสถาบันทางสังคม

1.1 สถาบันครอบครัว สภาพเศรษฐกิจกดดันให้พ่อแม่ต้องทำงาน ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูก หรือเลี้ยงดูในรูปแบบที่ไม่เหมาะสมสมาชิกครอบครัวมีเวลาให้แกกันน้อยลง อัตราการหย่าร้างมีมากขึ้นทำให้เกิดการปล่อยปละละเลยและทอดทิ้งเด็ก และมีการใช้ความรุนแรง เป็นต้น

1.2 สถาบันการศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรบ่อยครั้งและ / หรือการใช้หลักสูตรไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง และสภาพท้องถิ่น ส่งผลให้เด็ก และเยาวชนขาดแรงจูงใจในการศึกษา ขาดต้นแบบที่ดี มีความมั่นใจในตัวเองในทางที่ผิด มีค่านิยมและความประพฤติกรรมตามเพื่อนในกลุ่ม

1.3 สถาบันศาสนา ไม่เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเท่าที่ควร และกลายเป็นสถานที่ประกอบธุรกิจ หรือพุทธพาณิชย์มากกว่าการเผยแพร่คำสั่งสอน ในขณะที่วัดกันพระสงฆ์บางรูปประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดวิกฤตศรัทธาต่อสถาบันศาสนา

1.4 สื่อ การแพร่ภาพที่ไม่เหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชน และการโฆษณาที่เกินจริงกลายเป็นรูปแบบที่เด็กและเยาวชนเอาอย่าง ส่งผลกระทบให้เด็กและเยาวชนมีค่านิยมที่ผิด

2. เด็กและเยาวชนขาดแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต เนื่องจากสังคมปัจจุบันให้คุณค่ากับวัตถุและผู้มีทรัพย์สิน และอำนาจมากกว่าความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ เด็กและเยาวชนจึงมีค่านิยมรักความสะดวกสบายมากกว่าความพยายาม ขาดวินัยและไม่ชินกับการทำงานหนัก บริโภคข้อมูลข่าวสาร และสื่อสารสนเทศอย่างไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดปัญหาตามมาตามมา เช่น ขาดแบบแผนการดำเนินชีวิต การพัวพันกับอบายมุขสิ่งมอมเมา อาทิ ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ดินยาเสพติด เล่นการพนัน และการใช้สื่อที่ไม่เหมาะสม เด็กและเยาวชนตกเป็นเหยื่อโฆษณา บริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย และมีการเลียนแบบพฤติกรรมมั่วสุมทางเพศ ดัดเกมออนไลน์ เที่ยวเตร่ในสถานบริการสถานบันเทิงต่างๆเสี่ยงต่อการกระทำความผิดต้องตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพในรูปแบบต่างๆรวมทั้งการเข้าสู่ระบบธุรกิจบริการทางเพศทั้งโดยสมัครใจและสมยอม

3. สภาพเศรษฐกิจและสังคม ความเจริญก้าวหน้าของเส้นทางคมนาคมและเทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร และปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น การแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจ ที่ดีกว่า ทำให้เกิดกระบวนการแสวงหาผลประโยชน์จากผู้ที่ต้องการทำงาน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการค้าเด็กและหญิงมากขึ้น การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานข้ามชาติของมนุษย์ เพื่อแสวงหาโอกาสทาง

เศรษฐกิจที่ดีขึ้น เปิดช่องทางให้มีการนำเด็กและหญิงเข้าสู่กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานมากขึ้น จึงทำให้เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการนำไปใช้แรงงานไร้ฝีมือ แรงงานราคาถูก รวมทั้งนำเข้าสู่แรงงานนอกระบบ และในที่สุดก็ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ โดยการนำมาค้าบริการทางเพศ และการนำมาใช้แรงงานที่ผิดกฎหมายอย่างไร้ความปราณี

4. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจุบันเด็กไทยต้องเผชิญกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตั้งแต่ปัญหาการตระหนักรู้ หรือข้อขัดแย้งทางวัฒนธรรม การตกเป็นเหยื่อแห่งความขัดแย้ง เนื่องจากความแตกต่างทางวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่าสังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกลายมาเป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้เกิดผลกระทบที่เป็นปัญหาต่อสังคมนานัปการ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

สุนันท์ เหมะธลินทร์ (2553, หน้า 96-97) วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของเด็กด้วยโอกาสในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ จากงานวิจัยข้างต้นพบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักเรียนกรณีศึกษาในโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ เกิดผลสำเร็จและการพัฒนามีความยั่งยืน ตลอดจน กิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองที่เกิดจากกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมกับนักเรียนกรณีศึกษา การเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความคงทนของระดับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองหลังการประเมินผล 7 สัปดาห์

ชุตินันท์ มีมุข (2552, หน้า 52-53) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า 1. การอบรมเลี้ยงดู (FEE) การปรับตัว (ADP) และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน(EDU) สามารถร่วมกันพยากรณ์การเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ได้ร้อยละ 51.002. ผลการสร้างสมการพยากรณ์การเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จากตัวแปร การอบรมเลี้ยงดู (FEE) การปรับตัว (ADP) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (EDU) ได้สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (SES) และ มาตรฐาน (Z_{SES}) ดังนี้

$$SES = .827 + .301 (FEE) + .331 (ADP) + .109 (EDU)$$

$$Z_{SES} = .402 (FEE) + .363 (ADP) + .143 (EDU)$$

แววดาว ดวงจันทร์ (2551, หน้า 77-79) กิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาความรู้สึกรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า การใช้กิจกรรมทักษะชีวิตเพื่อพัฒนาความรู้สึกรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นภายหลังเข้าร่วมการเข้าร่วมกิจกรรมทักษะชีวิต

รุจิรา ลับแล (2553, หน้า 71-74) ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล – อารมณ์และพฤติกรรม เพื่อพัฒนาความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

1. ก่อนได้รับการให้คำปรึกษา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 คน มีความรู้สึกในคุณค่าในตนเองต่ำได้แก่ เก็บตัว พูดน้อย มีทัศนคติต่อผู้อื่นและตนเองในแง่ลบ ไม่กล้าแสดงออก ไม่ยอมรับความคิดเห็นจากผู้อื่น ตนเองไม่เป็นที่รักของครอบครัว ผู้ศึกษาค้นคว้าใช้ทฤษฎีบุคลิกภาพ ABCDE ในการให้คำอธิบายปัญหาด้านการปรับตัว อารมณ์และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบุคคล โดยพิจารณาเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่กระตุ้นเร้าความคิด ความเชื่อที่มีต่อเหตุการณ์และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เปิดเผยตนเอง พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน หลังการให้คำปรึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 8 คนมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเหล่านั้นลดลง แสดงความคิดเห็นที่เป็นเหตุเป็นผลยอมรับกับสภาพปัญหาที่พบกับตนเอง และคิดหาทางแก้ปัญหาของตนเองได้อย่างถูกต้อง มีความภาคภูมิใจในตนเองที่สามารถแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ กล้าแสดงออก และมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูงขึ้น

2. กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวคิดการพิจารณาเหตุผล – อารมณ์และพฤติกรรม มีคะแนนความรู้สึกรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง ด้านทั่วไป ด้านสังคม และด้านครอบครัว สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศักรินทร์ เมืองมูล (2552, หน้า 49-50) ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนแมริมวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม การเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และหลังเข้าร่วมกิจกรรมและระยะติดตามผลหลังเข้าร่วมกิจกรรมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ธเนตร ด้บุญวงศ์ (2554, หน้า 40-41) ศึกษาผลของกิจกรรมนันทนาการเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ บ้านแกร์ดำ จังหวัดลพบุรี

ผลจากการวิจัยพบว่า กิจกรรมนันทนาการเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองสามารถทำให้เด็กกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้นและมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปิยะดา คำแก้ว (2550, หน้า 79-80) เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา มีดังนี้

1.1 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มี 1 ปัจจัย ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (X_7)

1.2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 5 ปัจจัย ได้แก่ บุคลิกภาพ (X_9) สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง (X_{11}) ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียน (X_{12}) สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู (X_{13}) และสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน (X_{14})

2. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 1 ปัจจัย ได้แก่ สุขภาพจิต (X_{10})

3. ปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา มี 7 ปัจจัย ได้แก่ เพศ : นักเรียนชาย (X_1) เพศ : นักเรียนหญิง (X_2) อายุ (X_3) ระดับชั้น : มัธยมศึกษาปีที่ 4 (X_4) ระดับชั้น : มัธยมศึกษาปีที่ 5 (X_5) ระดับชั้น : มัธยมศึกษาปีที่ 6 (X_6) และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง (X_8)

4. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มี 5 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากปัจจัยที่ส่งผลมากที่สุดไปหาปัจจัยที่ส่งผลน้อยที่สุด ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน (X_{14}) บุคลิกภาพ (X_9) สุขภาพจิต (X_{10}) สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับครู (X_{13}) และอายุ (X_3) ซึ่ง ปัจจัยทั้ง 5 ปัจจัย สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ได้คิดเป็นร้อยละ 78.80

5. สมการพยากรณ์ความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลาได้แก่

5.1 สมการพยากรณ์ความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลาในรูปคะแนนดิบ ได้แก่

$$\hat{Y} = -.871 + .448 X_{14} + .424 X_9 - .140 X_{10} + .084 X_{13} + .057 X_3$$

5.2 สมการพยากรณ์ความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนนาทวีวิทยาคม อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้แก่

$$Z = .455 X_{14} + .340 X_9 - .134 X_{10} + .101 X_{13} + .088 X_3$$

จำปี เสภา (2553, หน้า 71-74) ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ 1. เยาวชนที่ได้รับการให้คำปรึกษาจิตวิทยาแบบกลุ่ม ตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริง พบว่า มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนได้รับการให้คำปรึกษาจิตวิทยาแบบกลุ่ม ตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. เยาวชนที่ได้รับการให้คำปรึกษาจิตวิทยาแบบกลุ่ม ตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้รับการให้คำปรึกษาจิตวิทยาแบบกลุ่ม ตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

สุวรรณณี พุทธิศรี และชัชวาลย์ ศิลปะกิจ (2541, บทคัดย่อ) เรื่อง การพัฒนาแบบสอบถาม The Five-Scale Test of Self-Esteem for Children ฉบับภาษาไทย คณะผู้ศึกษาได้นำ Five-Scale Test of Self-Esteem for Children (FSC) มาแปลเป็นไทยและนำไปทำการศึกษาร่วมกับ Children's Depression Inventory (CDI) และ Rosenberg's Self-Esteem Scale (RSE) ในเด็กนักเรียนมัธยมต้นจำนวน 408 คน เพื่อทดสอบความเชื่อถือได้ของเครื่องมือในการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ

จากงานวิจัยข้างต้นพบว่า FSC ฉบับภาษาไทยมีค่าความเชื่อถือได้อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ โดยความสอดคล้องภายในของแต่ละแบบสอบถามแต่ละด้านที่ผ่านการปรับปรุงแล้วอยู่ระหว่าง 0.60 ถึง 0.78 และพบว่า คะแนนแต่ละด้านของ FSC มีความสัมพันธ์กับคะแนนของ CDI และ RSE อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังพบว่า การประเมินความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่างๆ จะทำให้แยกปัญหาของนักเรียนได้ดีกว่าการประเมินโดยรวม สรุป FSC สามารถนำไปใช้ในการประเมินความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนเพื่อนำไปสู่การวางแผนให้ความช่วยเหลือได้อย่างเฉพาะเจาะจงและเหมาะสมกับปัญหาของนักเรียน

โมไนย อภิศักดิ์มนตรี (2553, หน้า 199) เรื่องผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาการเห็นคุณค่า ในตนเองของเด็กพิการทางร่างกาย ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. เด็กพิการทางร่างกายกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมพัฒนาการเห็นคุณค่า ในตนเองมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าโปรแกรมพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. เด็กพิการทางร่างกาย กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้ใช้โปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. งานวิจัยต่างประเทศ

โซทานี และ ไลลา (Soltani and Leila, 2013, Page 11) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กและระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ความภาคภูมิใจในตนเองเป็น ปัจจัยที่สำคัญในตัวบุคคล แสดงให้เห็นถึงความไม่สัมพันธ์ระหว่างความนับถือตนเองและระดับ การศึกษาของผู้ปกครองนอกจากนี้ยังไม่พบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่าง เด็กของผู้ ปกครองที่มีการศึกษาสูงและเด็กของผู้ปกครองที่ไม่ได้รับการศึกษา ซึ่งในความเป็นจริง ทั้ง 2 กลุ่ม มีความภาคภูมิใจในตนเองเหมือนกัน

แมนจูลา ซารัสวาตี และปาดากันนายา (Manjula Saraswathi and Padakannaya, 2009, Page 91) ศึกษาความภาคภูมิใจตนเองและการปรับตัวในหมู่เด็กที่มีอุปสรรคในการอ่านและการ เขียน ในเมือง Dharwad (Karnataka) พบว่า เด็กนักเรียน จำนวน 180 คนพบว่าจะมีปัญหาในการ อ่าน และเด็กนักเรียนจำนวน 114 ถูกพบจะมีอุปสรรคในการเขียน จากนั้นดำเนินการคัดเลือกเด็ก นักเรียน สำหรับการทดสอบเพิ่มเติมเกี่ยวกับความนับถือตนเองและการปรับตัวพร้อมกับกลุ่มเด็ก นักเรียนปกติ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการเปรียบเทียบ ผลการวิเคราะห์พบว่า 93% ของเด็กที่ ประสบความสำเร็จด้านวิชาการในระดับต่ำ (ตามบันทึกของชั้นเรียนและคะแนนของครู) พบว่าจะมี อุปสรรคในการอ่าน ในขณะที่ 58% มีปัญหาในการเขียน การทดสอบในเด็กนักเรียนปกติ 77% พบว่าเป็นปกติในการอ่าน ขณะที่อีก 13% พบว่าจะมีปัญหาในการอ่าน ในส่วนของการเขียน 87% ของกลุ่มเด็กนักเรียนปกติพบว่าเป็นปกติในการเขียน และ 5% พบว่าจะมีอุปสรรคในการเขียน เด็ก ที่มีอุปสรรคในการอ่านและการเขียน จะมีคะแนนความภาคภูมิใจในตนเองและการปรับตัวอยู่ใน ระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญในเมื่อเทียบกับเด็กปกติ เด็กที่มีปัญหาในการอ่านและการเขียนจะมี คะแนนไม่ดีในด้านวิชาการและด้านทั่วไป อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่พบว่าอยู่ใน เกณฑ์ระดับต่ำแสดงให้เห็นว่าควรมีแก้ไขช่วยเหลือที่เหมาะสม หรืออาจจัด โปรแกรมช่วยเหลือ

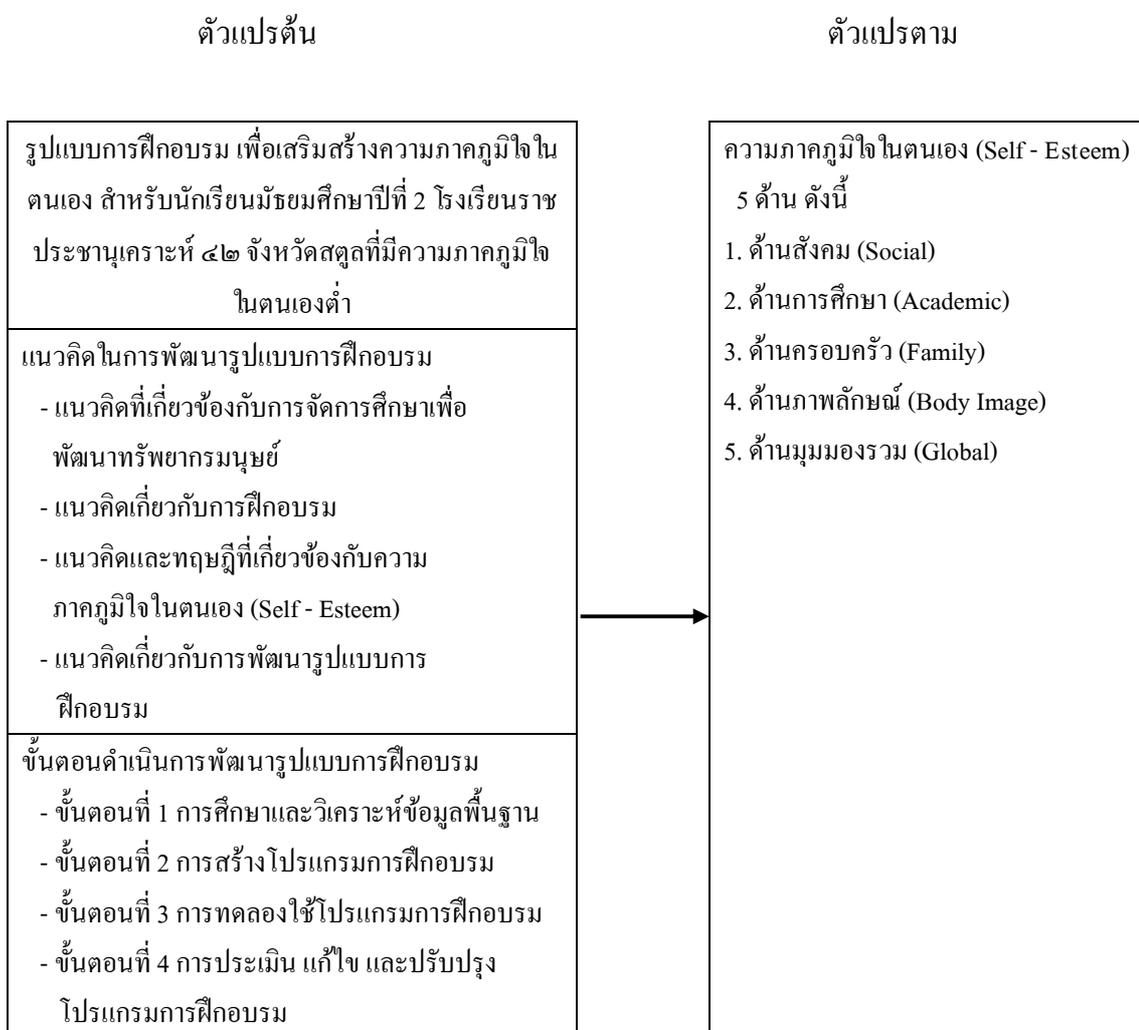
อาจจะทำให้กลุ่มเด็กที่มีปัญหาเกิดการพัฒนาเสมอเท่าเทียมกับกลุ่มเด็กปกติ คะแนนความภาคภูมิใจในตนเองและการปรับตัวอยู่ในระดับต่ำอย่างมีนัยสำคัญในเมื่อเทียบกับเด็กปกติ

แจ็กเกอลีน (Jacqueline, 2007, Abstract) ศึกษาความภาคภูมิใจในตนเองของเด็กกำพร้าโรคเอดส์ ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า เด็กกำพร้าโรคเอดส์ที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มีความภาคภูมิใจในตนเองลดลง

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษารูปแบบการฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๔๒ จังหวัดสตูลที่มีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ผู้วิจัยพัฒนารูปแบบการฝึกอบรม จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความภาคภูมิใจในตนเอง (Self - Esteem) และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมดังกล่าว เพื่อเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม (Social) ด้านการศึกษา (Academic) ด้านครอบครัว (Family) ด้านภาพลักษณ์ (Body Image) และด้านมุมมองรวม (Global) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย